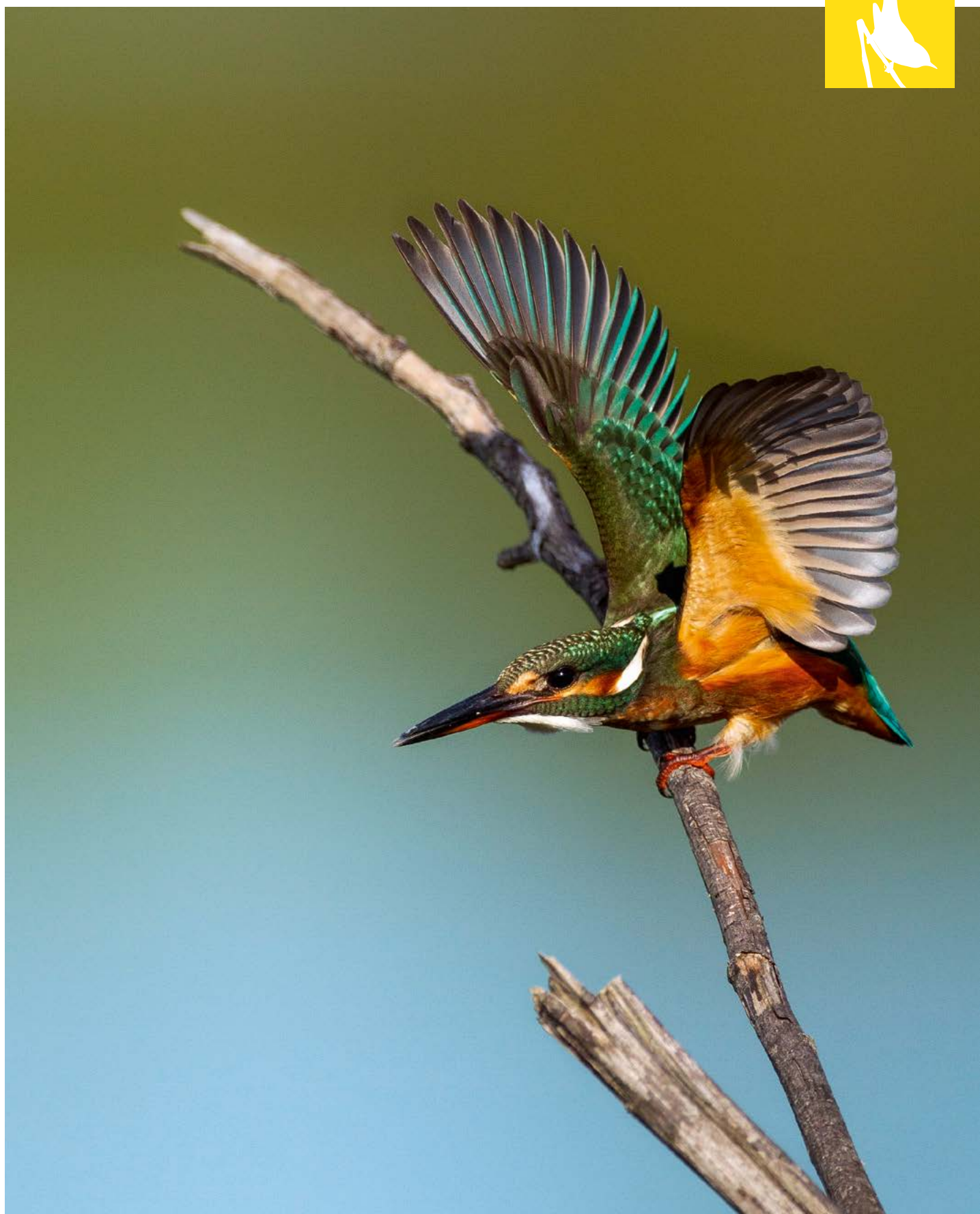

SVETPTIC

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

03
2021

ISSN: 1580-3600; LETNIK 27; ŠTEVILKA 03; OKTOBER 2021

V procesu bočne erozije nastajajo vertikalne peščene rečne stene, ki so gnezditveno življenjsko okolje **VODOMCA** (*Alcedo atthis*). Gola prodišča in erodirane brežine so izpostavljene zaraščanju, zato so te vrste odvisne od naravne rečne dinamike, ki omogoča nastajanje vedno novih gnezdišč.

foto: **Bojan Škerjanc**

SVETPTIC

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 27, številka 03, oktober 2021
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVJE:
www.ptice.si/publikacije/svetptic/

IZDAJATELJ:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia) ©
E-POŠTA: dopps@dopps.si
SPLETNA STRAN: ptice.si

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

NASLOV UREDNIŠTVA:
DOPPS – BirdLife Slovenia, Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana
tel.: 01 426 58 75

GLAVNA UREDNICA: Petra Vrh Vrezec
E-POŠTA: petra.vrh@dopps.si

UREDNIŠKI ODBOR:
Gregor Bernard, Dejan Bordjan, Tomaž Mihelič, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec

LEKTORIRANJE: Henrik Ciglič

ART DIREKTOR: Jasna Andrič
OBLIKOVANJE: Gorazd Rovina, Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: Boris Jurca, NEBIA, d. o. o.

TISK: Schwarz print d.o.o.
NAKLADA: 2500 izvodov
IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

POSILANSTVO DOPPS:

Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

PREDESEDNIK: Rudolf Tekavčič
PODPREDESNICA: dr. Tatjana Čelik
UPRAVNI ODBOR: Gregor Bernard, Blaž Blažič, dr. Pavel Gantar, David Kapš, Gaber Mihelič, Matija Medved Mlakar, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada
NADZORNI ODBOR: Bogdan Lipovšek, dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar
DIREKTOR: dr. Damijan Denac

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

6

PROSTO TEKOČE REKE - UPANJE ZA PRIHODNOST

Prosto tekoče reke so najbolj raznoliki in produktivni ekosistemi na Zemlji. Zagotavljajo številne ekosistemske storitve. V Evropski uniji novo upanje zanje prinaša Strategija za biotsko raznovrstnost do leta 2030.

MALI DEŽEVNIK
(*Charadrius dubius*)

foto.: **Alen Ploj**

20

DOSELITEV IZGINULEGA HROŠČA NA LJUBLJANSKO BARJE

Puščavnik je velika saproksilna vrsta hrošča. Na evropski ravni gre za izjemno ogroženo vrsto, ki je izumrla na mnogih območjih. S postavitvijo umetnih dupel ali gojilnic in doselitvijo osebkov iz Mestnega loga so raziskovalci prispevali k ponovni vzpostavitvi njegove populacije na območju Ljubljanskega barja.

foto: **Davorin Tome**

26

ROSALIE EDGE - ZAČETNICA NARAVOVARSTVENIH GIBANJ

Izredna aktivistka Rosalie Edge (1877-1962) je leta 1934 ustanovila Gorski center za ujede Hawk Mountain v Pensilvaniji. To je bilo prvo zatočišče za ujede na svetu in dokaz Rosaliejine velike strasti do ptic in navdušenja nad naravovarstvom.

foto: z dovoljenjem

Hawk Mountain Sanctuary

AMERIŠKI JEZEREK

(*Haliaeetus leucocephalus*)

foto: **iStock**

34

MLADI ORNITOLOGI SO RAZISKOVALI CERKNIŠKO JEZERO

Zaključka šolskega leta se mladi ornitologi še posebej veselijo, saj to zanje pomeni začetek Mladinskega ornitološkega raziskovalnega tabora, ki ga na društvu organiziramo že vse od leta 1994.

foto: **Janez Leskošek**

KAZALO

- 4 **PTICE NAŠIH KRAJEV** // Blaž Blažič
- 6 **PROSTO TEKOČE REKE - UPANJE ZA PRIHODNOST** // Urša Koce
- 12 **POLOTOK VALDÉS**
// Matija Križnar in Katja Srebotnjak
- 17 **INTENZIVNO KMETIJSTVO NE GRE Z ROKO V ROKI S ŠKORCI** // Tina Rojko
- 18 **NAM LAHKO ROPARSKÉ PTICE POVEDO KAJ O NAŠEM ZDRAVJU?** // Nina Štrekelj, Karmen Treven
- 20 **DOSELITEV IZGINULE VRSTE HROŠČA**
// Špela Ambrožič Ergaver, Andrej Kapla, Stiven Kocijančič, Al Vrezec
- 22 **SLOKA** // Aljaž Mulej
- 24 **SKOZI OBJEKTIV**
// Jurij Ažman Momirski
- 26 **ROSALIE EDGE**
// prevod in priredba: Barbara Vidmar, Petra Vrh Vrezec
- 29 **NAREDI SAM - PTIČJA KRMILNICA**
// Tjaša Zagoršek
- 32 **JESENSKA OPAZOVANJA V NARAVI**
- 34 **MLADI ORNITOLOGI SO RAZISKOVALI CERKNIŠKO JEZERO** // Tilen Basle
- 38 **NEKOLIKO DRUGAČNA BANKA**
// Katarina Denac
- 40 **BELINE DOGODIVŠČINE V LETU 2021**
// Urša Gajšek, Tilen Basle
- 41 **ČUK V CEVASTI GNEZDILNICI** // Franc Bračko
- 42 **SKRIVNOSTI GNEZDENJA VELIKEGA SKOVIKA NA CERKNICI** // Tjaša Zagoršek, Maks Sešlar
- 44 **PRVO 5-DRŽAVNO BIOSFERNO OBMOČJE NA SVETU**
// Urša Gajšek, Damijan Denac
- 46 **ORNITOLOŠKI »NORI TEDEN« NA BARJU**
// Enej Vrezec, Blaž Blažič, Mitja Denac, Jakob Habicht, Nejc Kelbič, Urša Koce, Matija Medved Mlakar, Tjaša Pršin
- 48 **NEOBIČAJNO GNEZDENJE SIVEGA MUHARJA** // Tjaša Zagoršek
- 49 **BO MALI SKOVİK OSTAL BREZ HLADILNIKA?** // Darja Čadež, Sara Eržen
- 50 **PROGRAM DOPPS**
- 51 **FOTOULOV**
- 52 **NOVICE**

HUDOURNIK
(*Apus apus*)
Ilustracija:
Jan Hošek

UPANJE ZA PRIHODNOST

Kot vsi dobro veste, je boj za varstvo narave včasih lahko veliko razočaranje, pa naj bo to skrb zbujujoča politična odločitev, upadanje živalskih in rastlinskih vrst ali ekstremen vremenski dogodek. Na videz neskončna poplava slabih novic, s katerimi smo zasipani v zadnjem obdobju, za našo moralo vsekakor ni dobra. Zato ne smemo dovoliti, da postanemo žrtve obupovanja! Brezbrižnost in neaktivnost, ki ju povzroča lažno prepričanje, da je bližajoča se apokalipsa neizogibna, sta prav tako nevarni kot zanikanje znatnosti. Ne smemo pozabiti, da obstaja razlog za upanje! Vsi moramo razumeti, da se svet lahko spremeni na boljše in da se kljub neuspahom zavemo, da dokler ptica poje, potrebuje našo zaščito!

Naši BirdLife-partnerji po vsej Evropi in Srednji Aziji se vsak dan bojujejo za rešitev našega planeta, zato spodaj podajamo nekaj navdihujočih, vedrih misli, ki nam naj dajejo upanje za prihodnost.

»Upanje v svetlo prihodnost mi dajejo nevladne organizacije in podmladek, ki ga vzgajajo z izobraževanjem, ozaveščanjem o problematiki in varstvu narave. DOPPS ima pri tem velik pečat; Ko vidim te »mulce«, ki enako mislijo, so iskreni, zvedavi, imajo polno znanja ..., me prihodnost ne skrbi.« (Borut Mozetič, DOPPS BirdLife Slovenija)

*»Kaj mi daje upanje za prihodnost? Na obrazih ljudi videti nejevero, nato navdušenje in na koncu spoštovanje, potem ko so se naučili, da lahko hudourniki (*Apus apus*) leta preživijo v zraku, ne da bi kdaj pristali. Te male ptice jih navdihnejo, kako lepše ravnati s svetom in ne jemati narave kot samoumevne.«* (Niall Hatch, BirdWatch Irska)

»Selitev skozi ozko grlo ene največjih selitvenih poti, selitev skozi Izrael, mi daje upanje. Kljub vsej škodi, povzročeni Zemlji, te neverjetne ptice kažejo odpornost in vztrajnost. Res je, da obstajajo padci in spremembe. Še vedno pa je mogoče videti selitvene spektakle, ki nas opozarjajo, da ko naravi z zaščito življenjskih okolij in obnovo izgubljenih sistemov damo priložnost, se ptice vrnejo.« (Yoav Perlman, SPNI/BirdLife Izrael)

»Zame je sreča, ko vsako pomlad vidim, kako se ptice po dolgih potovanjih vračajo v svoja gnezdišča in da je naše – včasih res težko – ohranitveno delo za obnovo naravnih življenjskih okolij vredno truda.« (Zuzana Lackovičová, SOS/BirdLife Slovaška)

»Dve stvari mi dajeta upanje: prvič, narava se pozitivno odziva na priložnosti, ki ji jih dajemo. Vedno znova in znova. Drugič, narava se dotakne vse več ljudi, ki si želijo v svojem življenju in v svoji viziji družbe narediti prostor zanjo. Ne govorimo več o potrebi po več narave, ampak za pot do nje.« (Jos Ramaekers, Natuurpunt Belgija)

»Ko ste pesimistični, izgubite upanje in ste utrujeni po tonah ur terenskega dela ali pisarniškega dela, ne pozabite, da obstajajo otroci, ki sanjajo o varnih selitvenih poteh za ptice, otroci, ki upajo, da varna življenjska okolja za prostoživeče živali obstajajo. Ti otroci so odvisni od nas in mi od njih, da skupaj varujemo našo prihodnost!« (Roula Trigou, HOS/BirdLife Grčija)

»BirdLife Madžarska ima novo sekcijo za mlade, stare od 16 do 30 let. Povabljeni sem bila na njihov ustanovni dogodek. Navdihujoče je bilo videti znanja željne in navdušene 17–20 letne "otroke", ki so prepoznali hrošče, ptice in rastline kot pravi profesionalci, pozabili na telefone in posodobitve na družabnih medijih. Samo uživali so v naravi. Če bo varstvo narave preživelo, bo v dobrih rokah!« (Petra Vásony, MME/BirdLife Madžarska)

JEREMY HERRY, BirdLife International

prevod in priredba:

PETRA VRH VREZEC, urednica revije Svet ptic

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Blaž Blažič

1

BELKA (*Lagopus muta*)

Nenavaden izbor gnezditvenega mesta. Belkino gnezdo s petimi jajci je bilo sredi junija 2021 najdeno tik ob označeni planinski poti proti Voglu iz smeri planine Razor [<http://barjebirding.blogspot.com/2021/07/tam-kjer-morski-vetrc-vrsace-boza.html>].

izvirni foto: **Luka Poljanec**

2

KRAGULJI OREL (*Aquila fasciata*)

Tretje opazovanje za Slovenijo. Mlad osebek kraguljega orla se je v začetku avgusta 2021 dva dni zadrževal na območju Otiškega vrha na Koroškem [Komisija za redkosti - vir podatka: M. Denac].

izvirni foto: **Mitja Denac**

3

PRITLIKAVA TUKALICA (*Zapornia pusilla*)

Zanimiv podatek. Oglašanje dveh osebkov te vrste je bilo sredi junija 2021 posneto v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok [Komisija za redkosti - vir podatka: M. Sešlar, T. Zagoršek].

foto: **Jakob Habicht**

4

KOMATNA PRIBA (*Vanellus cinereus*)

Izjemno opazovanje. V začetku avgusta 2021 je bila v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok opazovana komatna priba - ptica, ki sicer gnezdi v vzhodni Aziji. Podatek pomeni prvo opazovanje te vrste pri nas [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/>].

izvirni foto: **Enej Vrežec**

5

NAVADNA ČIGRA (*Sterna hirundo*)

Od leta 2011 so v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok barvno obročkali skoraj 600 mladičev navadnih čiger, od tega v letošnjem letu 66. Ptice, obročkane v rezervatu, so bile opažene že v Mavretaniji in Gvineji Bisau. Leta 2012 pa so po zaslugi obročkanju ugotovili, da lahko navadna čigra v manj kot treh mesecih preleti skoraj 2000 km dolgo pot [https://www.facebook.com/pg/skocjanskizatok/posts/?ref=page_internal].

foto: **Domen Stanič**

6

KASPIJSKA ČIGRA (*Hydroprogne caspia*)

Regionalna redkost. En osebek te vrste je bil konec julija 2021 opazovan v polslani laguni Naravnega rezervata Škocjanski zatok [https://www.facebook.com/pg/skocjanskizatok/posts/?ref=page_internal].

izvirni foto: **Daniel Bosch**

7

PLOSKOKLJUNEC (*Calidris falcinellus*)

Vrsta je bila letošnje jesen opazovana štirikrat: en osebek je bil ujet in obročkan v Sečoveljskih solinah, en je bil opazovan pri Spodnjem Brniku, en na Ormoškem jezeru in še en pri Ankaranu [Komisija za redkosti - vir podatka: A. Božič, G. Mihelič, R. Mihelič, N. Kelbič, D. Bordjan, J. Majdič].

izvirni foto: **Enej Vrežec**

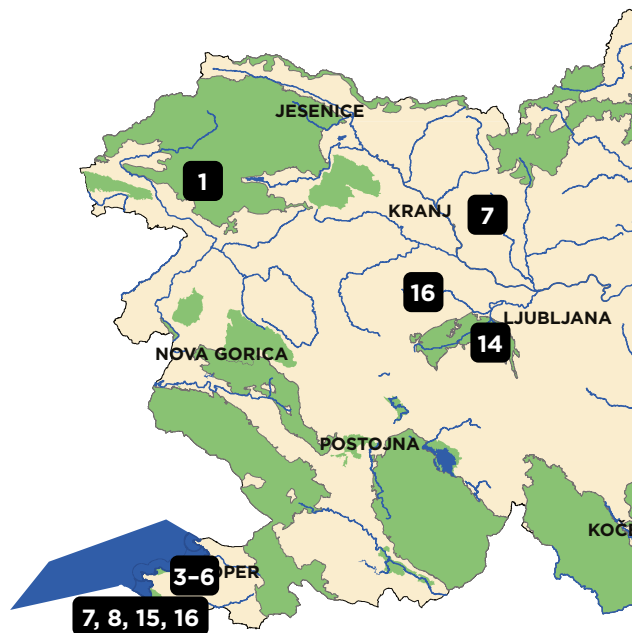

8

KAMENJAR (*Arenaria interpres*)

Regionalna redkost. Konec avgusta 2021 je bil na Fontaniggah v Sečoveljskih solinah ujet in obročkan mlad kamenjar [Komisija za redkosti - vir podatka: A. Božič, G. Mihelič, R. Mihelič].

izvirni foto: **Enej Vrežec**

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:
Blaž Blažič, DOPPS, Tržaška 2, SI-1000
Ljubljana, elektronska pošta:
blaz.blazic@dopps.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:
Mitja Denac, Komisija za redkosti, DOPPS,
Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana,
elektronska pošta: mitja.denac@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:
<http://ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/obrazec/>

9

**OZKOKLJUNI
LISKONOŽEC**
(*Phalaropus lobatus*)

Redko opazovanje. Mlad ozkokljuni liskonožec je bil v začetku septembra 2021 opazovan na Ptujskem jezeru pri Markovcih [Komisija za redkosti - vir podatka: L. Božič].

foto: Alex Kotnik

12

**KRATKOPRSTI
ŠKRJANČEK**
(*Calandrella brachydactyla*)

En osebek te vrste je bil konec maja 2021 opažen v Zdravcih pri Zburah na Dolenjskem [Komisija za redkosti - vir podatka: J. Vidmar].

izvirni foto: Jani Vidmar

13

PLEVICA
(*Plegadis falcinellus*)

Regionalna redkost. Vrsta je bila 15. maja 2021 fotografirana na desnem bregu zadrževalnika v Vrbini pri Krškem [<http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=-129040>].

izvirni foto: Gregor Bernard

10

RJASTA KANJA
(*Buteo rufinus*)

Prvi podatek za območje. Odrasel osebek te vrste je bil konec junija 2021 opazovan na območju zadrževalnika Medvedce [Komisija za redkosti - vir podatka: D. Bordjan].

foto: Gregor Bernard

11

BLEDI VRTNIK
(*Iduna pallida*)

Redek podatek, prvi za to območje. Odrasel bleedi vrtnik je bil v začetku junija 2021 ujet in obročan v Sestrzah [Komisija za redkosti - vir podatka: F. Bračko].

izvirni foto: Franc Bračko

14

JUŽNA POSTOVKA
(*Falco naumanni*)

Ne prav pogost podatek. Drugoletni samec te vrste je bil konec maja 2021 opazovan v bližini Iga na Ljubljanskem barju [Komisija za redkosti - vir podatka: B. Blažič, T. Pršín].

izvirni foto: Tjaša Pršín

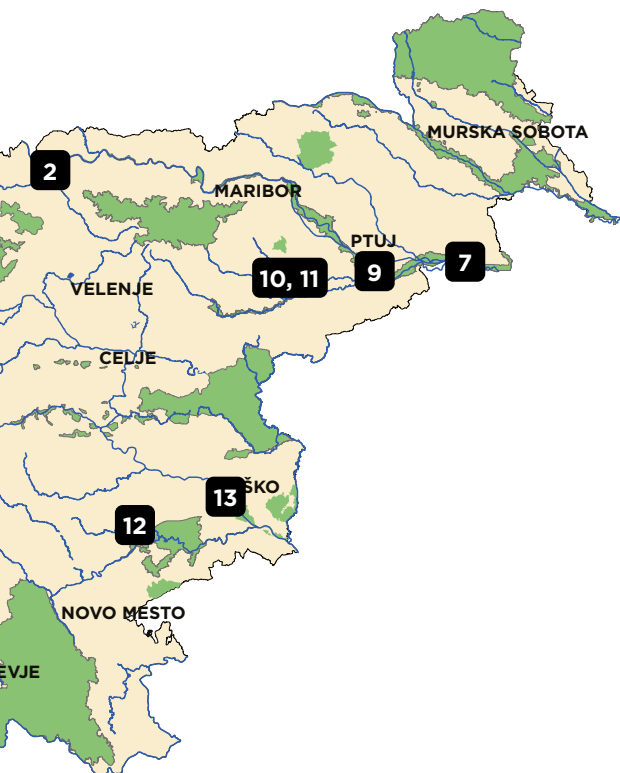

15

ZALIVSKI GALEB
(*Chroicocephalus genei*)

Dva odrasla zalivska galeba sta bila konec maja 2021 opazovana na območju Fontanigge v Sečoveljskih solinah [Komisija za redkosti - vir podatka: A. Božič].

izvirni foto: Al Božič

16

ČRNOHLAVI STRNAD
(*Emberiza melanocephala*)

Vrsta je bila letošnja pomlad zabeležena dvakrat: na Ležeškem gabrku je bil sredi maja opazovan samec, v Sečoveljskih solinah pa konec maja še samica [Komisija za redkosti - vir podatka: A. Božič, B. Mingot].

izvirni foto: Al Božič

VJOSA, albanska lepota, ki jo je zaobšel nebrzdani razvoj zadnjih desetletij

foto: **Roland Dorozhani**

PROSTO TEKOČE REKE - UPANJE ZA PRIHODNOST

// Urša Koce

Prosto tekoče reke si vse bolj utirajo pot nazaj v našo zavest, čeprav so izpred naših oči nekako v zadnjem stoletju tako rekoč izginile. Za prosto tekoče veljajo tiste reke, ki neovirano tečejo od izvira do izliva, torej reke, v katerih ni jezov in drugih umetnih pregrad. Še več kot to, vode prosto tekočih rek niso ukalupljene med umetno utrjene brežine in nasipe, tako da se lahko neovirano razlivajo tudi bočno, kar pomeni, da ob visokih pretokih prestopijo brežine matične struge in se razlijejo po poplavni ravnici, od koder se ob znižanem pretoku spet vrnejo v strugo.

Do najdaljše ohranjene prosto tekoče reke na evropski celini bi morali opraviti kar dolgo pot, vse do evropskega dela Rusije, kjer bi se srečali z reko Pečoro. Ta izvira v gorovju Ural, ki razmejuje Evropo od Azije in se po 1809 km toka deltasito izlije v Barentsovo morje. Kako drugačna je ta reka od teh, ki smo jih danes vajeni v našem delu Evrope, je vidno dobesečno iz veselja – že ob bežnem pregledu satelitskih posnetkov na Googlovem zemljevidu dobimo občutek, za kako imeniten ekosistem gre. Z izjemo oblikovanja nekaj manjših naselij človekova roka v tem ekosistemu še ni bila na delu, nenehno pa je na delu voda s svojo neokrnjeno naravno dinamiko. Reki v večjem delu njenega toka dajejo značaj bogato razvejena in meandrirajoča struga z nepreglednim številom prodišč v različnih stadijih zaraščanja, stranskih rokavov in mrtvic, ter obširne poplavne ravnice z močvirji, tajgo in tundro, ki se razširjajo vse do tja, do koder jim to omogoča naravni relief.

Vodni tok je najbolj temeljna značilnost rečnih ekosistemov. Bistvena lastnost prosto tekočih rek pa je povezljivost v vseh treh dimenzijah – vzdolž reke med izvornim in izlivnim delom, bočno med matično strugo in poplavno ravnico ter vertikalno med površinskimi vodami in podtaljem. S povezljivostjo so zagotovljeni trije temeljni procesi, ki botrujejo izjemni biotski pestrosti prosto tekočih rek: nemoten transport sedimentov in organskega materiala, kroženje anorganskih hranil ter prehanje organizmov.

NA ZAČETKU POTI

V zgornjem toku, imenovanem krenon, je tok vode hiter in turbulenten. Nizka vsebnost hranil in pogosto večja osenčenost bodisi zaradi okoliške drevesne vegetacije bodisi zaradi toka v kanjonu tu močno omejujeta proces fotosinteze. Organske snovi v izvornih delih rek v prehranjevalni splet

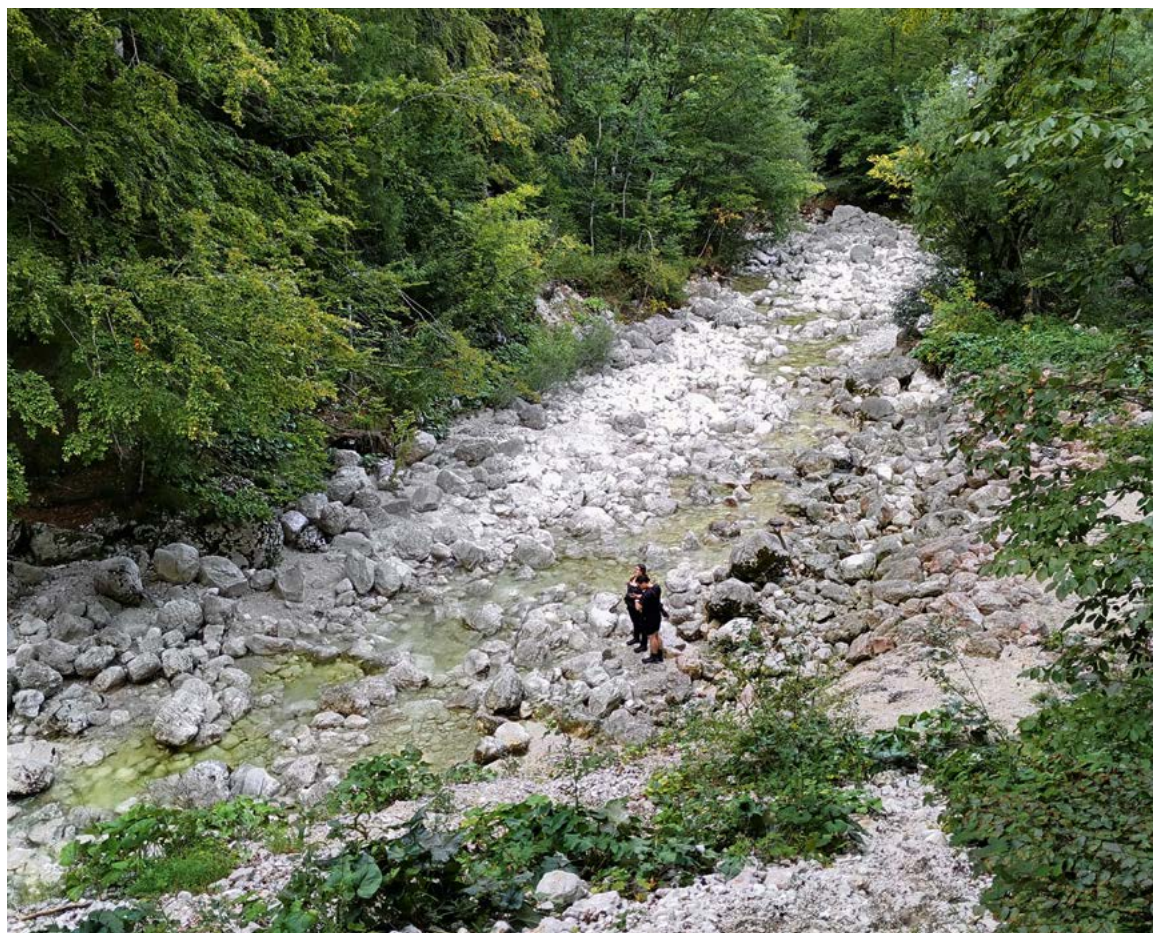

tako vstopajo predvsem z okoliškega kopnega. Ta prehranski vir hrani mikrobe, ki organsko snov razgrajujejo v ogljikov dioksid, nitrato in fosfate, ter združbo vodnih nevretenčarjev, ki so specializirani bodisi za drobljenje večjih kosov organskega materiala bodisi za precejanje organskega drobirja. Ti drobni organizmi, med katerimi prevladujejo ličinke vodnih žuželk, rakci in polži, imajo različne telesne in vedenjske prilagoditve, s katerimi bolj ali manj uspešno kljubujejo hitremu vodnemu toku: sploščeno ali obteženo telo, različne strukture za pritrjevanje na substrat ali zadrževanje med prodniki in peskom. Iz različnih razlogov pa prihaja tudi do njihovega plavljenja po toku navzdol, kar spretno izkoriščajo vretenčarski plenilci, zlasti postrvi (Salmonidae).

Na golih prodiščih gnezdi **MALI DEŽEVNIK** (*Charadrius dubius*).

foto: **Alen Ploj** (fotografija odraslega), **Urša Koce** (fotografija mladiča spodaj)

ZGORNJI TOK REKE je osenčen in reven s hranili, zato substrat ni obraščen z algami. Zelen odtonek vodi daje raztopljen apnenec.

foto: Urša Koce

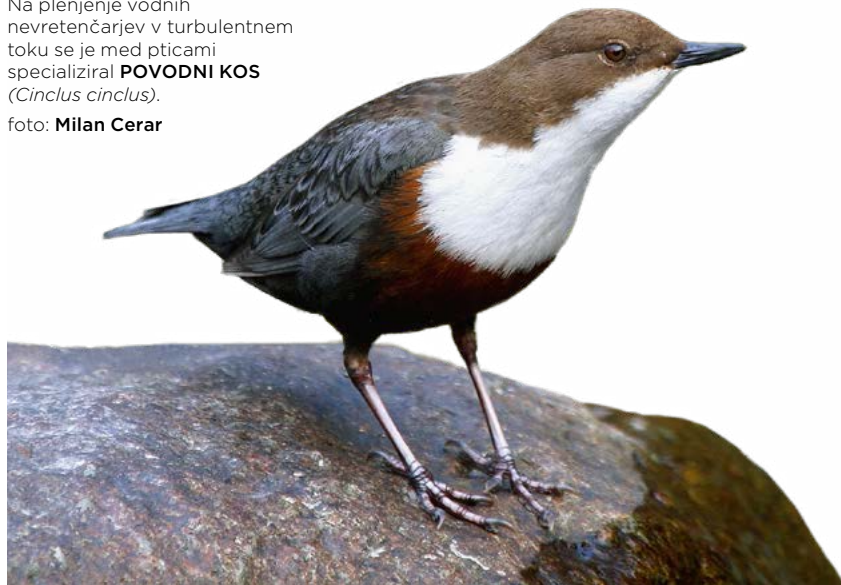
Zanimiv fenomen med vodnimi nevretenčarji je nočno plavljenje po toku navzdol. Vodnemu toku se prepustijo, da poselijo nova območja, nočni čas za te premike pa naj bi si izbrali zaradi izogibanja plenilcem, ki se zanašajo na vidno zaznavo plena.

PRENOS IN PREMEŠČANJE REČNIH USEDLIN

Zaradi velikega strmca in vsaj občasno izdatne moči vodnega toka v zgornjem toku reke prihaja do intenzivne erozije in odnašanja anorganskega substrata, ki se med plavljenjem in padanjem drobi, brusi in

Na plenjenje vodnih nevretenčarjev v turbulentnem toku se je med pticami specializiral **POVODNI KOS** (*Cinclus cinclus*).

foto: Milan Cerar

Ličinke **MLADOLETNIK** telo obtežijo s hišico, zlepljeno iz drobnih zrn peska in kamenčkov, kar jih ohranja pri dnu struge, kjer je vodni tok počasnejši.

foto: iStock

postopno preoblikuje v prodnike različnih velikosti ali razpade v drobnejše delce, ki tvorijo pesek, mivko in glino. Anorganski substrat se odlaga tam, kjer se zaradi manjšega naklona terena tok upočasni – bolj umirjen kot je tok, manjši so delci usedlin. V prosto tekoči reki plavljenje substrata po toku navzdol

Območje intenzivnega odlaganja anorganskega substrata je na ravninah ob vznožjih gora, kjer reka prehaja v srednji tok ali ritron. Nastanejo ikonične prodnate ravnice z močno razvejenim površinskim rečnim tokom, ki pogosto spremeni svojo pot.

poteka nemoteno, kar je tudi bistvenega pomena za oblikovanje značilnih rečnih življenjskih okolij v ravninskem delu rečnega toka.

MOTNJE USTVARJAJO PESTROST ŽIVLJENJSKIH OKOLIJ

Neprenehno premeščanje sedimentov, spremenljiv tok in velike spremembe v pretoku na prodnatih ravninah izoblikujejo pester mozaik rastlinskih združb v različnih stopnjah sukcesije, ki dalje poznarjajo življenjska okolja za množico živalskih vrst. Sukcesija je proces zaraščanja, v katerem gole, neporasle površine najprej zasedejo t. i. pionirske vrste rastlin. Takšna rastišča jim ustrezajo, ker jim ni treba konkurirati z drugimi rastlinami in so hkrati dobro prilagojene neugodnim razmeram na golem rastišču. Med pionirskimi lesnimi vrstami na prodnatih ravninah prevladujejo vrbe (*Salix* sp.) in topoli (*Populus* sp.). Njihova drobna semena se raz-

MOČVIRSKA SKLEDNICA (*Emys orbicularis*) je zaradi okrnjenih naravnih rečnih procesov marsikje izgubila svoje življenjsko okolje.

foto: **Bojan Škerjanc**

širjajo v zgodnji pomladi in so kaljiva le kratek čas. Mlade rastline sušne razmere na površini prodišč prenesejo le prvo poletje, zato morajo njihove korenine hitro doseči talno vodo pod površino prodišča, sicer rastline propadejo.

Nekatere pionirske vrste, vezane na rečna prodišča, so zaradi dramatično spremenjenih prodnatih poplavnih ravnin in hkrati razrasti invazivnih vrst rastlin danes postale zelo redke in ogrožene. Nemški strojevec (*Myricaria germanica*) iz družine tamariskovk (Tamaricaceae) se je v Sloveniji ohranil le še na Soči pri Bovcu, čeprav je bil nekoč pogost na vseh večjih alpskih rekah.

Naravne motnje in z njimi povezana rečna dinamika so glavni dejavniki, ki ustvarja življenjska okolja značilnih rečnih vrst ptic. Na golih prodiščih gnezdi mali deževnik (*Charadrius dubius*), na obsežnih prodnatih ravninah, kakršnih na slovenskih rekah ni več, pa ponekod še gnezdi kolonije navadnih (*Sterna hirundo*) in malih čiger (*Sternula albifrons*). V procesu bočne erozije nastajajo vertikalne peščene stene, ki so gnezditveno življenjsko okolje breguljke (*Riparia riparia*), vodomca (*Alcedo atthis*) in čebelarja (*Merops apiaster*). Gola prodišča in erodirane brežine so izpostavljene zaraščanju, zato so te vrste odvisne od naravne rečne dinamike, ki omogoča nastajanje vedno novih gnezdišč.

V dinamičnem ravnovesju med erozijo in odlaganjem sedimentov se na dolgi rok vzdržujejo rečna življenjska okolja, ki so sicer prehodnega značaja.

foto: **Urša Koce**

NAJMANJŠI ROGOZ

(*Typha minima*) je značilna vrsta v pionirskih združbah močvirskih rastlin, ki uspevajo v hladnih, počasi tekočih vodah, zlasti na prodnatih ravninah evropskih rek. Vrsta je strogo zavarovana po Bernski konvenciji.

foto: Dušan Klenovšek

V spodnjem toku reke, imenovanem potamon, je tok zaradi zelo majhnega strmca počasen in rečna dinamika bolj umirjena. Struga je tudi tu dinamična, vendar so morfološke spremembe počasnejše. V procesu izrazite bočne erozije na zunanji strani sprva blagih rečnih zavojev nastanejo značilni rečni okljuki ali meandri. Ob napredujoči eroziji na zunanji strani meandra se le-ta vedno bolj ukrivlja in odmika od osrednje osi struge ter se zaradi odlaganja sedimentov na notranji strani sčasoma loči od matične struge – nastane sprva stranski rovak in nato mrtvica, ki pa je s podzemnimi tokovi ter periodičnimi poplavami še vedno povezana z matično strugo.

Mrtvice so izjemno produktivna stoječa vodna telesa, v katerih kar mrgoli življenja. V procesu naravne sukcesije se mrtvica sčasoma zapolni z odmrlim organskim materialom in naposled tudi zaraste – sprva z močvirskim in kasneje s kopenskim rastlinjem.

IZMENJAVA SNOVI SKOZI PREPUSTNO DNO STRUGE

Sedimenti, ki jih voda odnaša v procesu erozije in se odlagajo na dnu struge, tvorijo še en izjemno pomemben življenjski prostor – t. i. intersticij, majhne z vodo napolnjene prostorčke med nesprijetimi delci usedlin. Tu biva bogata združba nevretenčarjev in mikroorganizmov, ki poskrbi za čiščenje vode, ko ta s površja prehaja v podtalnico. Naseljuje prehodno plast sedimentov med površinsko vodo in globoko podtalnico (freatik), ki ga imenujemo hiporeik. Nevretenčarsko združbo hiporeika sestavljajo tako površinske kot tudi značilne podzemne vrste, kot so denimo rakci iz rodu slepih postranic (*Niphargus* sp.). Danes je samo v savskem hiporeiku znanih blizu 40 vrst podzemnih organizmov, med katerimi je največ rakov (Crustacea) in polžev (Copepoda). Te živali, ki jedo odmrli organski material, naseljujejo le prostore v zgornjih plasteh sedimentov, v katerih je voda nasičena s kisikom. Mikroorganizmi v globljih plasteh z razgradnjo raztopljenih organskih snovi poskrbijo za bogatenje vode z nitrati in fosfati, pri tem pa porabljajo v vodi raztopljeni kisik. Na mestih, kjer se s hranili bogata voda, ki se pretaka skozi hiporeik, ponovno pojavi na površju, prihaja do izdatne rasti alg, ki v procesu fotosinteze nasičujejo vodo s kisikom. Te alge, ki obraščajo substrat, so prehranski vir za skupino nevretenčarjev, ki jim zaradi načina prehranjevanja pravimo strgači.

PROSTE POTI ZA VODNE ORGANIZME

Prosto tekoče reke omogočajo nemotene selitve in premike vodnih organizmov. Med najbolj poznanimi selivskimi vodnimi organizmi so ribe, ki so razvile raznolike selitvene vzorce. Ocenjeno je, da na svetu živi najmanj 1100 vrst sladkovodnih rib, ki so od selitev življenjsko odvisne. Ribe se selijo med zatočišči, prehranjevališči in drstišči, ki so

Rečni ekosistemi z neprecenljivo vrednostjo za človeštvo so rezultat procesov, ki potekajo v dinamični igri med vodo, sedimenti in reliefom ter raznolikimi združbami rastlin, živali in mikroorganizmov. Razumevanje in upoštevanje teh procesov bi moralo pri načrtovanju nadaljnjega razvoja naših skupnosti postati tako rekoč samoumevno.

Kjer na površje prihaja s hranili bogata talna voda, se obilno razrastejo alge.
foto: Urša Koce

med seboj lahko oddaljeni le nekaj sto metrov ali pa celo stotine kilometrov. Selitve potekajo po različnih poteh, bodisi vzdolž rečnega toka bodisi lateralno med matično strugo in stranskimi rokavi oziroma poplavno ravnico. Vrste, ki vse življenje preživijo v rekah in se selijo bodisi lokalno bodisi regionalno, imenujemo potamodromne. Takšna vrsta je denimo sulec (*Hucho hucho*), mogočen plenilec, ki živi v zgornjem in srednjem toku večjih rek, v času drstitve pa se pomakne v manjše pritoke, kjer v prodnatem dnu odloži jajčeca v drstitvene jamice.

Diadromne vrste del svojega življenjskega cikla preživijo v morju – bodisi se v njem drstijo (katadromne vrste) bodisi tam odraščajo in se na drst odselijo v reke (anadromne vrste). Med najbolj znanimi katadromnimi selivkami pri nas je jegulja (*Anguilla anguilla*), ki se drsti v Sargaškem morju, mladice pa v nekaj letih prispejo v evropske reke, kjer odrastejo. Odrasli osebkci se vrnejo na območja drstišč, kjer se zdrstijo in poginejo. Atlantski jeseter (*Acipenser sturio*) je anadromna selivka, ki je nekoč poseljevala obalna evropska morja, drstila pa se je v rekah, ki so se izlivale v ta morja, in njihovih pritokih. Do drstišč je po toku navzgor potoval tudi 1000 km in več. Danes se je ohranil le še v porečju francoske Garone, ponekod pa potekajo projekti za njegovo ponovno naselitev. Podobna usoda je doletela številne druge vrste selivskih rib.

SULEC (*Hucho hucho*), mogočen plenilec, ki potrebuje proste poti med svojimi prehranjevališči in drstišči v stranskih pritokih. V Sloveniji ga ogrožajo hidroelektrarne na srednji Savi.

foto iStock

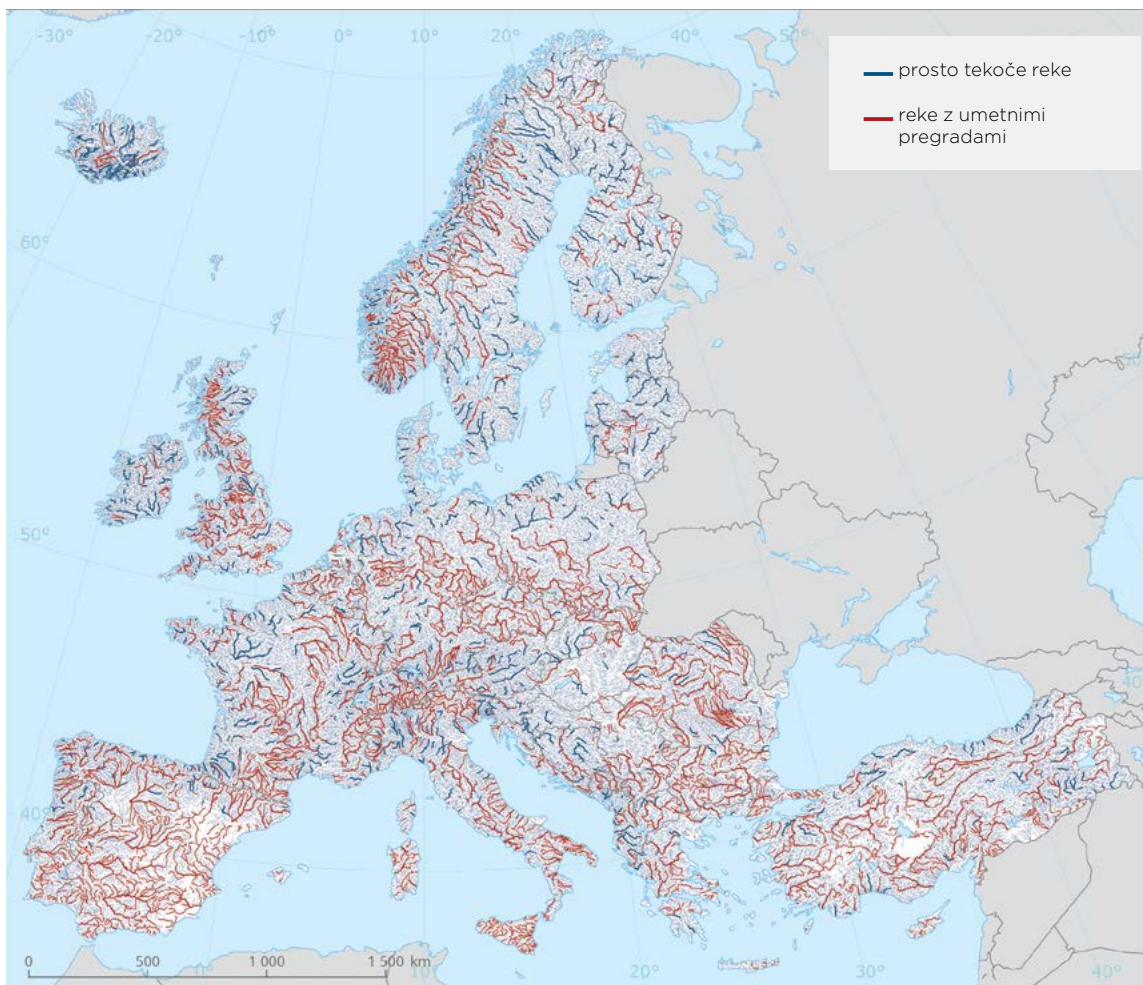

Prosto tekoče reke so najbolj raznoliki in produktivni ekosistemi na Zemlji. Zagotavljajo številne ekosistemske storitve, na katerih ponekod temeljijo celotne skupnosti. V Evropi je danes vsega le še pet prosto tekočih rek, daljših od 1000 km. V Evropski uniji novo upanje prinaša Strategija za biotsko raznovrstnost do leta 2030, ki je kot cilj postavila ponovno vzpostavitev vsaj 25.000 km prosto tekočih rek z odstranitvijo prečnih pregrad in obnovo poplavnih ravnin.

Dr. URŠA KOCE je biologinja, zaposlena na DOPPS-u kot varstvena ornitologinja. Posveča se različnim temam s področja varstva ptic in njihovih življenjskih okolij ter koordinira prenovo ornitološke baze podatkov. Velik del svojega raziskovalnega in strokovnega dela je namenila trem ekološko različnim vrstam – malemu deževniku, repaljščici in vranjeku. V zadnjem času se vrača k svoji prvi naravoslovni ljubezni – rečnim ekosistemom, v katerih vse bolj prepoznava eno največjih in hkrati najbolj ogroženih naravnih zakladnic.

foto: **Eva Vukelič**

Prosto tekoče reke v Evropi danes lahko iščemo kot iglo v senu.

vir: **Evropska ekološka agencija – EEA**

POLOTOK VALDÉS - POMOL V ATLANTSKI OCEAN

// Matija Križnar in Katja Srebotnjak

Značilna obala s KLIFI
POLOTOKA VALDÉS

Iz patagonske stepe se s celinske Argentine v Atlantski ocean zajeda skoraj sto kilometrov dolg jezik polotoka Valdés.

Nepregledna ravnica brez asfaltnih poti in z redkimi ranči, ki so edini stik s civilizacijo. Prav zato sva si za najino potovanje izbrala ta košček sveta v »divjem« delu Južne Amerike.

Najino izhodišče je bilo večje in turistično mestece Puerto Madryn, ki leži na skrajnem zahodnem delu Novega zaliva. Pri raziskovanju in iskanju zanimivih naravoslovnih potepov je bilo omenjeno mesto prava izbira. V njegovi neposredni bližini namreč leži eno izmed zaščiteneh območij – naravni rezervat Punta Loma. Na poti do tja sva prav kmalu spoznala, kaj naju čaka na raziskovanju po Valdésu. Makadamske ceste, ponekod posute z debelim prodom, drugod pa

dolge kotanje, polne gostega in lepljivega blata, in če dodaš še majhen ter nizek najeti avto, sta avantura in adrenalinska vožnja zagotovljeni. Pričakovano je najin prvi obisk omenjenega rezervata obstal nekje na sredi poti, toda k sreči ob čudoviti peščeni obali, kjer sva občudovala sončni zahod. Na obali so se sprehajale redke ameriške školjkarice (*Haematopus palliatus*), opazila pa sva tudi značilnega glodavca, južno kavijo (*Microcavia australis*).

DRUGI OBISK KLIFA PUNTA LOME

Drugi poizkus obiska Punta Lome je bil končno uspešen in z razgledne ploščadi sva lahko opazovala gnezdeče skalne vranjeke (*Phalacrocorax magellanicus*), ki jim je pod več deset metrskim klifom delala družbo kolonija patagonijskih morskih levov (*Otaria flavences*). Očitno večji, grivasti in zelo agresivni samci so skušali ohranjati mir v svojem »harem«, ne ozirajoč se na teptanje čisto mladih morskih levov,

Čeprav ima polotok Valdés okoli štiristo kilometrov obrežja, je le to skoraj povsod težko dostopno. Erozijska mehkih kamnin je marsikje ustvarila prek petdeset metrov visoke klife – odlično območje za gnezdenje ptic.

ZNAČILNOST POLOTOKA:

Lega: v Argentinski provinci Chubut (arg. *Península Valdés*)

Površina: 3625 km² (približno 400 km obrežja)

Naravni parki in rezervati v okolici: od leta 1999 je polotok pod zaščito UNESCO (obsega tudi več rezervatov Punta Norte, Caleta Valdes, Punta Loma ...), pod zaščito sta tudi oba zaliva – Novi zaliv (arg. Golfo Nuevo) in zaliv San Jose (arg. Golfo San Jose).

Favna: okoli 180 vrst ptic (od tega 65 selivk), različne vrste kopenskih in morskih sesalcev

Endemit: mara (*Delichotis patagona*)

verjetno njihovih potomcev. Nad kolonijo in gnezdi pa so redno patroljirali delfinji (*Leucophaeus scoresbii*) in oceanski galebi (*Larus dominicanus*). Podobno ornitološko družino galebov je bilo mogoče najti celo v samem mestu Puerto Madryn, kjer so se jim pridružile tudi svetovljanske velike bele čaplje (*Ardea alba*) in lastovičje čigre (*Sterna hirundinacea*).

PO VALDÉSU

Še pred nekaj milijoni let je bilo današnje ozemlje polotoka Valdés del plitvega morskega območja. Postopno dvigovanje južnoameriške celine je ozemlje dvignilo nad morsko gladino, kjer so ga hkrati prelamljali tektonski procesi. V potopljenih kotanjah sta danes oba zaliva. Celotno geološko dogajanje je lepo zapisano tudi v debelih plasteh sedimentov, ki jim lahko na Valdésu sledimo ob vsej obali. Ponekod so v miocenskih in pliocenskih peščenjakih in laporovcih pogosti tudi fosili.

Kolonija **SKALNIH VRANJEKOV** (*Phalacrocorax magellanicus*) na Punta Lomi

RDEČEVRTI VRABONAD
(*Zonotrichia capensis*)

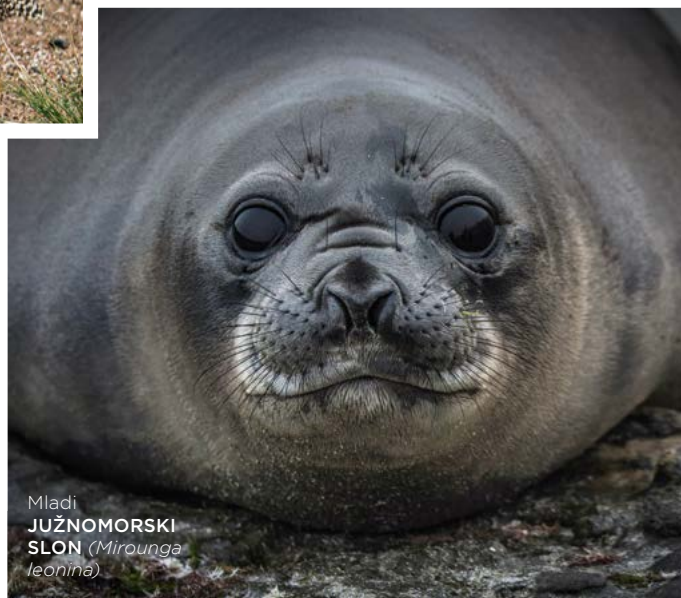
Elegantni
ČOPASTI TINAMU
(*Eudromia elegans*)

Veliki **DLAKAVI PASAVEC**
(*Chaetophractus villosus*), žrtev trka

DVOPASASTI PINGVIN
(*Spheniscus magellanicus*) pri počitku

Mladi
JUŽNOMORSKI SLON (*Mirounga leonina*)

Zanimive vrste ptic:

- čilski oponašalec**
(*Mimus thenca*),
- olivni kormoran**
(*Phalacrocorax brasilianus*),
- skalni vranjek**
(*Phalacrocorax magellanicus*),
- cesarski vranjeki**
(*Phalacrocorax atriceps*),
- dolgorepi škorčevec**
(*Leistes loyca*),
- veliki ponirek**
(*Podiceps major*),
- srebrni ponirek**
(*Podiceps occipitalis*),
- belouhi ponirek**
(*Rollandia rolland*)
- orjaška govnačka**
(*Stercorarius antarcticus*),
- mali nandu** (*Rhea pennata*),
- puranji jastrebi**
(*Cathartes aura*),
- čopasti tinamu**
(*Eudromia elegans*),
- patagonska papiga**
(*Cyanoliseus patagonus*)

Če je geološka zgodovina Valdésu dala podobo, pa sta njegova favna in flora značilni obraz patagonske pokrajine z veliko grmičevja, trav in redkih zelnatih rastlin, ki kljubujejo vetru, suši, dežju in ob obalah morski klimi. Kljub poizkusom polotok nikoli na zaživel kot turistična destinacija. Po njem so raztresena območja gavcev ali argentinskih pastirjev in z nekaj sreče sva jih tudi midva srečala na enem izmed križišč redkih cest. Poginule ovce in tudi gvanaki (*Lama guanicoe*) so bili primerna hrana za tamkajšnje »smetarje« - puranje jastrebe (*Cathartes aura*) z rdečimi in večinoma golimi glavami, ki so oprezali za trupli s telegrafskih drog ali le z višjih ograj. Za tako travnato območje so značilni tudi Darwinovi oziroma mali nandui (*Rhea pennata*). Te kot manjši noji velike ptice je izjemno težko opaziti, saj je njihovo svetlo rjavkasto perje odličnih varovalnih barv. Med vožnjo je bilo zato potrebno pozorno spremljati okolico, saj gvanako ali ovca pred avtom ne pomenita prijetnega srečanja. Med manjšimi žrtvami trkov sva ob cesti našla tudi velikega dlakavega pasavca (*Chaetophractus villosus*), medtem ko so pri prečkanju ceste bolj previdni »elegantni« čopasti tinamui (*Eudromia elegans*). Nesrečnemu trčenju se zelo dobro izognejo tudi zelo plašne patagonske

mare (*Delichotis patagona*), ki so se pasle v zamočvirjenih mlakužah v daljavi.

PUNTA DELGADA IN KOLONIJA JUŽNOMORSKIH SLONOV

Najina prva destinacija, po več kot sedemdesetih kilometrih »kolovoza«, je bila Punta Delgada na skrajnem jugovzhodu polotoka. Ob prihodu sva ravno ujela organizirano vodenje na kolonijo južnomorskih slonov (*Mirounga leonina*) in ogledu drugega življa na obali. Dominantni samci morskih slonov, velikih tudi pet metrov, so mirno poležavali na toplem pesku in pogosto z dvignjenimi telesi in grozečimi zobmi kazali svoje čare mlajšim in manj izkušenim samcem. Nekaj let stari morski sloni so se živahno igrali in bojevali v plitvih bazenčkih, zaščiteneh s skalnimi pregradami in policami, ali pa poležavali na njih. Njihove velike in temne oči so prav simpatično dopolnjevale temno sive in rjavkaste kožuhe. Seveda ob tem ne smemo pozabiti, da je vse dogajanje spremljal tudi smrad, značilen za veliko kolonijo teh morskih sesalcev. Seveda so bili previdni koraki med živalmi namenjeni tudi izogibanju njihovih izločkov. Nekoliko oddaljeni od kolonije so se nad

Rekonstrukcija
ogromnega **ZAVROPODA**
ob avtocesti pred
mestom Trelew

truplom poginulega mladiča morskega slona drenjale orjaške govnačke (*Stercorarius antarcticus*) v družbi nekaj velikih južnih veleviharnikov (*Macronectes giganteus*), na priložnostni priboljšek pa so čakali tudi nekateri oceanski galebi.

PINGVINI IN ORKE

Zjutraj, ko se je megla dvignila nad obalo in ravnice, naju je čakala pot proti severu. Ob poti, ki je postala bolj prodnata in mehka, sva se ustavila in si ogledala še eno izmed znamenitosti polotoka - kolonije dvopasastih pingvinov (*Spheniscus magellanicus*). Ti svoja domovanja oziroma gnezda izkopljejo globoko v peščena tla, še najrajši pod kakšen grm. Vrsta je izrazito monogamna. Po selitvi prvi na kopno pride samček in poišče primerno gnezdišče, običajno kar isto kot preteklo leto, in celo uporabi iste kamenčke in drugo gradivo za gnezdo kot leto poprej. Nekaj dni za samčkom, ki že uredi gnezdo, priplava še samička in dvorjenje ter nato parjenje se prične.

Večje kolonije dvopasastih pingvinov so se ustvarile na skrajnem vzhodnem delu polotoka, na območjih Punta Cantor in Caleta Valdés (dolga niz prodnatih grebenov). Prav slednja je poznana tudi po koloni-

jah južnoameriških morskih levov in južnomorskih slonov, ki lagodno poležavajo po prodnatih obalah. V globinah pa jih ob visokih plimah pogosto opazujejo njihovi največji naravni sovražniki, orke (*Orcinus orca*). Mogoče je ljubiteljem naravoslovnih dokumentarnih filmov poznano vedenje ork, ki se zaganjajo v plitvine in z zobmi grabijo predvsem neizkušene mladiče morskih levov. Prav to območje med Caleta Valdés in Punta Norte je edino na svetu, kjer so opazili takšno vedenje ork. Po daljšem opazovanju obale in razmišljanju, seveda brez uspeha, da bi uzrla orke, sva prišla do zaključka, da je to mogoče le na prodnatih plažah, kjer so prodniki dovolj veliki, da se orke lahko »skobacajo« nazaj v globljo vodo. Ob poizvedovanju pri lokalnih vodnikih pa sva dobila nasvet, da za opazovanje ork potrebujeva potrpežljivost, pravi čas in ogromno sreče. Najin obisk skrajno severnega dela polotoka Valdés sva kljub temu zaključila z lepimi občutki. Na poti proti izhodišču sva na obalah zaliva San Jose lahko opazila še jate čilskih plamencev (*Phaenicopteris chilensis*), med grmičevjem pa tudi nekatere vrste oponašalcev (Mimidae) in tirančkov (Tyrannidae) ter po Patagoniji splošno razširjenih dolgorepih škorčevcev (*Leistes loyca*) z rdeče obarvanimi trebuščki.

Peščene plaže,
LOVIŠČA ORK
(*Orcinus orca*)

foto: vse **Matija Križnar** in **Katja Srebotnjak**

Kolonija patagonijskih morskih levov (*Otaria flavescens*) na Punta Lome

MED KITI

Poleg ogledovanjem kopnega sva si za priboljšek izbrala še avanturistično plovbo po Novem zalivu z izhodiščem v mestecu Puerto Pirámides, znanem po opazovanju velikih morskih sesalcev. V večjem čolnu smo se odpravili globoko v zaliv, kjer so nas pričakale samice z mladiči južnih kitov (*Eubalaena australis*). Oba zaliva sta občasno domovanje in odlično zatočišče za te ogromne morske sesalce, ki zrastejo celo prek 15 metrov. V določenih obdobjih je teh orjakov, raztresenih po obeh zalivih, celo 1500. To pomeni, da so povsod ter da jih lahko opazuješ z obale, klifov in seveda plovil.

Ob šumenju valov smo tiho zrlji v daljavo in čakali. Ko se je pred nami več tonski orjak pogнал iz morja, le z repom v vodi, in nato bočno pljusnil nazaj, se je naše razpoloženje v trenutku spremenilo.

Zanimivo je opazovati, kako ti kiti pogosto skačejo iz vode, veselo »mahajo« s plavutmi, največ pa je skrbnih samičk, ki ob sebi vodijo mladiče. Na eno izmed zanimivosti naju je opozorila ameriška raziskovalka (bila sva tudi edina angleško govoreča udeleženca), ki je pomagala pri vodenih ogledih: »nadležni« novozelandski galebi so kar v letu s hrbtov kitovih mladičev trgali mehko, a očitno hranljivo kožo. To je pomenilo tudi spremenjeno vedenje kitov, saj so morali mladiči ostajati dlje pod vodo, medtem ko se matere skušale predrzne galebe prepoditi. Takšno nenavadno vedenje galebsov so zasledili zgolj v tem južnem delu zaliva. Bliže obali

so nas do čolna prišli pozdravit tudi radovedni mladi morski levi, nekoliko dlje pa so se za ribami potapljali simpatični veliki ponirki (*Podiceps major*) in nekateri njihovi manjši sorodniki.

TUDI DEŽELA DINOZAVROV

Ko govorimo o Argentini oziroma Patagoniji, ne moremo mimo prednikov, oziroma daljnih sorodnikov ptic – dinozavrov. Okostje enega izmed teh orjakov sva lahko opazila že na letališču. Več pa sva si lahko ogledala v mestu Trelew. Glavna atrakcija mesta je gotovo paleontološki muzej Museo Paleontologico Egidio Feruglio, nova muzejska stavba, ki ponuja prijetno klimo in zanimive vsebine za vsakega naravoslovca. Razstavljeni niso zgolj dinozavri, marveč celotna geološka zgodovina bližnjega in širšega območja (blizu mesta je tudi znano najdišče kenozojskih sesalcev). V ličnih prostorih se lahko vrnemo med izumrlo favno; od velikih jurskih dinozavrov do ledenodobnih orjaških pasavcev ter sabljazobih mačk, ki so tacale po patagonskih prostranstvih še pred več deset tisoč leti. Kako pomembni so dinozavri za Trelew, pa vidimo tudi ob glavni avtocesti, kjer je na ogled gigantski zavropod v naravni velikosti.

Potovanje ali, ko sedaj pomisliva na tiste dni, bolj avantura po polotoku Valdés in njegovi okolici je bila ena najboljših odločitev ob obisku Argentine. Res od blizu sva lahko spoznala surovost pokrajine, ki so jo še nedolgo od tega premagovali prvi priseljenci. Čeprav res nisva videla in opazovala vsega, pa se je ta pot zagotovo globoko zasedrila v najin spomin in tudi sedaj, ko pogledava fotografije, se vrneva nazaj na veter, v meglo, mrz, smrad morskih slonov in piš, ki ga je za seboj pustil skok kita. Res nepozabno!

INTENZIVNO KMETIJSTVO V EVROPI NE GRE Z ROKO V ROKI S ŠKORCI

// Tina Rojko

Do največje izgube biotske raznovrstnosti v Evropi je prišlo na kmetijskih območjih. Populacije številnih ptic so na njih vsaj od osemdesetih let prejšnjega stoletja upadle za več kot 50 %. Tudi upad populacije ene izmed številnih evropskih ptic, škorca (*Sturnus vulgaris*), je povezan z intenzifikacijo kmetijstva. Znanstveniki so zaznali zanimivo povezavo med zmanjšanjem števila goveda, ki se pase na prostem, in zmanjšanjem številčnosti škorcev, saj pašna reja goveda pomembno vpliva na strukturo in kvaliteto življenjskega okolja škorcev. Zadnja štiri desetletja so raziskovalci iz 24 držav Evrope posvetili spremljanju populacijskega trenda škorca po celi Evropi ter preučevali učinke podnebnih sprememb.

Raziskovalci so s pomočjo prostovoljcev in društev ter organizacij za preučevanje ptic po celi Evropi zbirali podatke o številčnosti vrst z uporabo različnih metod. Številčnost populacije škorca so spremljali na 24 območjih, kjer so spremljali: gnezditveno območje, odstotek osebkov, ki prezimijo v atlantski regiji, ter spremembe v številu pašne govedu, spremembe na travnikih in temperature.

V ISKANJU ODGOVOROV OB UGOTOVITVI UPADA POPULACIJE

Ugotovili so, da je upad števila škorcev lahko povezan z zmanjšanjem števila pašnih živali na prostem, saj le-te s pašo ohranjajo nizko travo in s tem večje število travniških nevretenčarjev. Ti so ključni v gnezditveni sezoni škorcev, saj na takšnih travnikih odrasli škorci nabirajo hrano za svoje mladiče. Vzreja goveda pa se vse pogosteje seli v zaprte prostore, pri čemer travo pokosijo in odpeljejo v hlev. Hkrati je količinsko majhen in enakomeren nanos gnojnice po

travnikih ponekod zamenjal neenakomeren nanos velikih količin gnoja, kar je verjetno vplivalo na številčnost in raznolikost travniških nevretenčarjev.

Vzorci upada populacij škorca so med regijami v Evropi različni. Življenjska okolja v srednje-vzhodni Evropi so veliko bolj raznolika kot v zahodni. Populacije ptic so tam navadno gostejše in stabilnejše kot v zahodni Evropi, kjer je kmetijstvo že zelo intenzivno. Poročali so tudi, da se upad populacije škorcev in preživetje mladičev škorca ujema z opuščanjem praks pastirskega kmetovanja v severnih državah Evrope in tudi uporabo kemičnih zatiralcev škodljivcev na kmetijskih zemljiščih. Hkrati škorce lokalno obravnavajo kot škodljivce zaradi uživanja sadja, žit in drugih posevkov, zato jih ponekod lovijo, streljajo in uničujejo njihova gnezdišča. Kakšen vpliv ima to na populacijo, ni znano, a zagotovo ni zanemarljiv. K upadu bi lahko prispevale tudi podnebne spremembe, a trdijo, da le-te le malo prispevajo k opaženim spremembam v številčnosti škorcev po Evropi.

Skrb vzbujajoči upadi populacij številnih ptic ornitologov niso pustili ravnodušnih.

ZANIMIVOST

Govedu in ovcam pogosto v prehrano dodajajo anti-helmintike za zatiranje notranjih zajedavcev. Ti se z iztrebljanjem izločajo v okolico, hkrati pa ohranjajo svojo insekticidno aktivnost, s čimer negativno vplivajo na raznolikost nevretenčarjev na pašnikih, vključno z govnači (Coleoptera: Scarabaeoidea), ki so pomemben vir škorčeve prehrane.

Upad števila ŠKORCEV (*Sturnus vulgaris*) je lahko povezan z zmanjšanjem števila pašnih živali na prostem.

foto: Petr Šimon / Adobe Stock

LITERATURA

HELDBJERG, H. S SOD (2019): Contrasting population trends of Common Starlings (*Sturnus vulgaris*) across Europe. - *Ornis Fennica* 96: 153-168.

NAM LAHKO **ROPARSKE PTICE** POVEDO KAJ **O NAŠEM ZDRAVJU?**

// Nina Štrekelj, Karmen Treven

S pregledom preparatov ptic v muzejskih zbirkah je bila odkrita povezava začetka uporabe dikloro-difenil-trikloroetana (DDT) in upada populacije **SOKOLA SELCA** (*Falco peregrinus*).

foto: Milan Cerar

Večdisciplinarnih raziskav o povezavah med boleznimi ljudi, živali in rastlin pripomore k razumevanju pojavljanja, širjenja in preprečevanja bolezni, k ocenjevanju zdravja okolja, k razumevanju vpliva posega ljudi v ekosisteme in k predvidevanju prihodnosti. Tak pristop raziskovanja ima tudi »Eno zdravje« (angl. One Health), ki poleg naštetega vključuje tudi raziskave zaznavanja onesnažil in preprečevanja njihovih učinkov na zdravje živih bitij ter raziskave o spreminjanju okolja in posledicah le-tega.

BIOAKUMULATORJI IN GOSTITELJI ZAJEDAVCEV

Roparske ptice so zaradi načina življenja in dolgoživosti primerne za nadzorovanje obstojnih, bioakumulacijskih in strupenih snovi. Pri njih se posledice nevarnega okolja pokažejo hitreje kot pri drugih vrstah ptic, zato z njihovo pomočjo raziskovalci lahko predvidijo posledice tudi pri ljudeh. Ena takih snovi je na primer svinec, strupena težka kovina, ki je lahko kancerogena. Čeprav je njegova uporaba strogo regulirana ali celo prepovedana, je strelivo iz svinca, ki se tudi na območju EU uporablja pri lovu, še vedno problem. Mrtve in ranjene živali ostanejo v naravi in so vir hrane za mrhovinarje in roparske ptice, ki tako zaužijejo razdrobljeni svinec in se zastrupijo. Prehranjevanje z divjačino je zato odsvetovano nosečnicam in otrokom.

Raziskovanje roparskih ptic pomembno prispeva k zdravju ljudi in ekosistemov.

ROPARSKE PTICE IN ZDRAVJE LJUDI

Roparske ptice, kamor spadajo ujede, sove in sokoli, so končni plenilci in z njihovo pomočjo lahko dobimo pomembne informacije o širšem okolju, zato lahko raziskovanje teh ptic pomembno prispeva k zdravju ljudi in ekosistemov. Tako kot ljudje lahko roparske ptice zaradi izpostavljenosti onesnaženemu zraku, vodi ali hrani izkusijo zdravstvene posledice. Raziskovalci so se zato odločili pregledati dosedanje raziskave o teh pticah v povezavi z zaznavanjem onesnažil in njihovimi vplivi na zdravje. Preučili so tudi, kako ptice prenašajo bolezni in spreminjajo okolje s svojimi prehranjevalnimi navadami in selitvenimi potmi.

Poznan je tudi primer uporabe protibolečinskega zdravila diklofen pri živini, o katerem smo v reviji *Svet ptic* že pisali, ki je povzročil pomor jastrebov na indijski podcelini. To je bil razlog, da so se namnožili potepuški psi, ki so na ljudi prenašali steklino. Tamkajšnje vlade so diklofen prepovedale, drugod, tudi v Evropski uniji, pa je še vedno dovoljen, kar je skrb vzbujajoče.

Roparice so uporabne tudi za raziskovanje razširjanja virusov in bakterij ter vpliva zajedavcev na zdravje ljudi. V primeru sesačev (Trematoda), ki imajo, preden vstopijo v roparske ptice, več

vmesnih gostiteljev, pa so lahko ptice tudi kazalniki okrnjenosti prehranske mreže.

ZA KONEC

K znanju o pojavljanju, širjenju in preprečevanju bolezni prispevajo tudi muzejske zbirke. S pregledom preparatov ptic v muzejskih zbirkah je bila odkrita povezava začetka uporabe dikloro-difenil-trikloroetana (DDT – sintetični insekticid s škodljivim vplivom na zdravje ljudi, okolje in divje živali, predvsem ptice, med drugim povzročata tanjšanje jajčnih lupin) in upada populacije sokola selca (*Falco peregrinus*).

Roparske ptice, kamor spadajo ujede (denimo **SKOBEC** (*Accipiter nisus*) na sliki), sove in sokoli, so končni plenilci in z njihovo pomočjo lahko dobimo pomembne informacije o pojavljanju, širjenju in preprečevanju bolezni.

foto: **Matej Vranič**

Ker je na planetu vse med seboj povezano, nam roparske ptice lahko povedo marsikaj o zdravju okolja in ljudi v prihodnosti. Za kakovostno življenje vseh organizmov se moramo zato truditi vsi!

VIR

MOVALLI, P., KRONE, O., OSBORN, D., PAIN, D. (2018): Monitoring contaminants, emerging infectious diseases and environmental change with raptors, and links to human health. – *Bird Study* 65(10): 1–14.

WHO/SCBD (2015): Connecting Global Priorities – Biodiversity and Human Health: a state of knowledge review (https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/174012/9789241508537_eng.pdf;jsessionid=215FF6EA765824CE9C3B795724D5F4F2?sequence=1, 30. september 2021).

IZ ZBIRK
PRIRODOSLOVNEGA
MUZEJA SLOVENIJE

Laški škrjanec

// Al Vrezec

Jesen ni priložnost le za opazovalce ptic, ki opazujejo mnoge vrste selečih se ptic, pač pa velike jate selivk premamijo tudi divje lovce. Lov na ptice selivke je danes prepoznan kot eden izmed pomembnih dejavnikov izginjanja nekaterih selivcev, problematična pa je zlasti južna Evropa, tudi Balkan. V Sloveniji smo se tega prvič zavedeli leta 1996, ko so na mejnem prehodu Dolga vas pri Lendavi cariniki v italijanskem kombiju odkrili pošiljko 3914 ustreljenih ptic, ki so izvirali iz Romunije. Pošiljko je strokovno pregledal Dare Šere in v njej naštel 40 vrst ptic, med katerimi so prevladovali poljski škrjanci (*Alauda arvensis*), rdečegrle cipe (*Anthus cervinus*) in ščinkavci (*Fringilla coelebs*). V pošiljki je bilo tudi 86 laških škrjancev (*Melanocorypha calandra*), od katerih jih je danes osem shranjenih tudi v ornitološki zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije, del ptic pa hranita tudi Notranjski muzej v Postojni in Dunajski naravoslovni muzej.

foto: **Ciril Mlinar Cic**

Tej pošiljki je kasneje sledilo še več podobnih, zadnja večja še leta 2018, v kateri so prevladovale rdečegrle cipe. Slovenija leži na tihotapski poti oziroma, kot se je izrazil Dare Šere, na selitveni poti mrtvih ptic med Balkanom in Italijo, kamor se te ptice prevažajo v kulinarčne namene, zato z odkrivanjem nezakonitega tranzita Slovenija lahko pripomore tudi k varstvu ptic v JV Evropi.

DOSELITEV IZGINULE VRSTE HROŠČA NA LJUBLJANSKO BARJE

// Špela Ambrožič Ergaver, Andrej Kapla, Stiven Kocijančič, Al Vrezec

PUŠČAVNIK (*Osmoderma eremita*) živi v duplih starih listnatih dreves. Samec miruje blizu vhoda v duplo ter oddaja feromon, s katerim privablja samice.

foto: Davorin Tome

LIČINKE PUŠČAVNIKA v gojilnici – po prestavitvi v naravno okolje se same hitro zakopljejo v lesni mulj, ki je njihov hranilni substrat.

foto: Stiven Kocijančič

Žuželke so najuspešnejša skupina živali, saj so najštevilčnejše in najbolj razširjene v vseh življenjskih okoljih z izjemo morja. Do danes je bilo na Zemlji opisanih okoli milijon vrst živih bitij. Hrošči so med žuželkami največja skupina s približno 350.000 do 450.000 ocenjenimi vrstami, v Sloveniji naj bi živelo 5000 do 6000 vrst. Ekološko so zelo raznolika skupina, saj jih najdemo v skoraj vseh življenjskih okoljih. Ena izmed pomembnih skupin hroščev so saproksilni hrošči, torej hrošči, vezani na odmrli les. To so vrste, ki so vključene v razgradnjo lesa, zato igrajo pomembno vlogo pri kroženju hranil v naravnih ekosistemih. Najbolj zaskrbljujoče je, da je po ocenah številčnost žuželk v zadnjih desetletjih drastično upadla, vsaj tretjini vrst pa grozi izumrtje. Skoraj petina saproksilnih hroščev v Evropi je na pragu izumrtja zaradi uničevanja starih dreves. V zadnjih letih so se zaradi različnih človeških dejavnikov, predvsem intenziviranja in širjenja kmetijske dejavnosti, življenjska okolja teh vrst skrčila in znašle so se v zelo neugodnem stanju.

PUŠČAVNIK

Puščavnik (*Osmoderma eremita compl.*) je velika saproksilna vrsta hrošča. Na evropski ravni gre za izjemno ogroženo vrsto, ki je izumrla na mnogih območjih. Po Habitatni direktivi EU je prioritarna vrsta evropskega varstvenega pomena, prizadeta

vrsta na slovenskem Rdečem seznamu ter strogo zavarovana živalska vrsta po Bernski konvenciji. Za Slovenijo ima poseben pomen ne le kot varstveno prednostna vrsta, temveč tudi, ker je Slovenija njeno klasično nahajališče, saj jo je Giovanni A. Scopoli leta 1763 zelo verjetno opisal po primerkih iz Idrije ali Ljubljane. Molekularne analize so pokazale, da se v Sloveniji pojavljata dve vrsti, zahodni (*Osmoderma eremita*) in vzhodni puščavnik (*O. barnabita*). Največja evropska vrsta minice živi v duplih starih listnatih dreves. Ličinke bivajo v lesnem mulju in se hranijo z lesnim drobirjem. Razvoj vrste dve do tri, ponekod tudi štiri leta poteka kot faza ličinke, kar je odvisno od prehranske kvalitete mulja in klime. Odrasli osebki so aktivni od junija do septembra z viškom aktivnosti v juliju. Samci čez dan ždijo nekje v bližini vhoda v duplo in oddajajo značilen, izrazito sladkoben vonj, s katerim vabijo samice. Odrasli osebki so slabo mobilni in se večinoma zadržujejo na rodnem drevesu ali pa letijo na zelo kratke razdalje, zato so sklenjeni sestoji ustreznih dreves za vzdrževanje populacije izjemno pomembni.

PUŠČAVNIK JE NA LJUBLJANSKEM BARJU IZGINIL

Kot kažejo podatki v Sloveniji, je puščavnik splošno razširjena vrsta, ki pa živi v izoliranih populacijah. Zaradi omejene mobilnosti so po-

pulacije izjemno ranljive in bolj izpostavljene izumiranju. V raziskavi razširjenosti puščavnika v Sloveniji v sklopu nacionalnega monitoringa za hrošče, ki ga financira Ministrstvo za okolje in prostor, se je v letu 2008 izkazalo, da se je puščavnik vsaj lokalno ohranil tudi na Ljubljanskem barju, na podlagi česar je bila vrsta kot kvalifikacijska določena za Natura 2000 območje Ljubljansko barje. V tej raziskavi je bilo pojavljanje vrste na Ljubljanskem barju le potrjeno, njena razširjenost in velikost populacije pa nista bili ugotovljeni. V letih 2018 in 2019 smo napravili popis vrste na Ljubljanskem barju v sklopu projekta PoLJUBA, ki ga sofinancirata Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj in Republika Slovenija in ga vodi Javni zavod Krajski park Ljubljansko barje, a puščavnika nismo več našli. Na samem robu Ljubljanskega barja v Ljubljani v Mestnem parku Tivoli je bila v letih od 2010 do 2020 potrjena velika in nacionalno pomembna populacija zahodnega puščavnika v sklopu popisov za Mestno občino Ljubljana. Populacija živi predvsem v starih drevesih kostanja (*Aesculus hippocastanum*) in lipe (*Tilia* sp.), zato ima območje ob zbranih podatkih večji nacionalni pomen pri ohranjanju vrste v Sloveniji.

Gnezdišče, drevesna dupla, si s puščavnikom neredko deli tudi **LESNA SOVA** (*Strix aluco*).

foto: **AI Vrezec**

DOSELITEV - UKREP ZA PONOVO VZPOSTAVITEV POPULACIJE

Puščavnika ogroža predvsem neustrezno gospodarjenje z gozdom, kjer odstranjujejo stara prevotljena drevesa, obrežno vegetacijo in mejice. Zaradi omejene mobilnosti je možnost širjenja v nova primerna okolja majhna. Lokalno izumrle populacije zato zelo težko nadomeščajo sicer močne populacije v okolici, če ni ustreznih habitatnih mostov, torej sestojev ustreznih starih dreves z dupli. Namen projekta PoLJUBA

*Gnezdilnice so kot naravna dupla napolnjene z lesnim muljem, vanje pa imajo dostop tudi drugi organizmi, kot je na primer lesna sova (*Strix aluco*), ki je leta 2021 uspešno gnezdila v eni izmed njih.*

je zato izboljšati stanje puščavnika na območju Ljubljanskega barja. Cilj je doselitev osebkov, s čimer bomo prispevali k vzpostavitvi njegove populacije na tem območju. To poskušamo doseči s postavitvijo umetnih dupel ali gojilnic, ki delujejo kot populacijski zametki za ponovno vzpostavitev populacije vrste na območju. Gnezdilnice so kot naravna dupla napolnjene z lesnim muljem, vanje pa imajo dostop tudi drugi organizmi, na primer lesna sova (*Strix aluco*), ki je v letu 2021 uspešno gnezdila v eni izmed njih. Območje Mestnega loga se je izkazalo za najbolj primerno za doselitev puščavnika na Ljubljansko barje. Mestni log je, kljub antropogenemu nastanku, primeren gozd z dovolj starimi drevesi in potencialnimi dupli, kjer bi se populacija puščavnika lahko vzdrževala sama. Za prvo doselitev puščavnika smo poskrbeli v letih 2019 in 2020. Na območje Mestnega loga smo doselili ličinke puščavnika, ki izvirajo iz populacij v ljubljanskem parku Tivoli in širšega območja Ljubljane, nekoč zagotovo povezanih s populacijo na Ljubljanskem barju. Učinkovitost doselitve bomo spremljali z monitoringom gnezdilnic. Ali smo bili uspešni, pa bo povedal le čas!

MESTNI LOG je primeren gozd z dovolj starimi drevesi in potencialnimi dupli, kjer smo postavili umetna dupla ali gnezdilnice.

foto: **Andrej Kapla**

SLOKA

// Aljaž Mulej

Pred leti sem na sprehodu v gozdu prvič naletel na ptico, ki mi je s svojim nepričakovanim, glasnim vzletom dvignila srčni utrip. Sloka (Scolopax rusticola) se namreč s svojo rdečkasto rjavo barvo perja v gozdu zlije z odpadlim listjem in se do zadnje sekunde zanaša na svojo varovalno barvo. Za to skrivnostno in nenavadno ptico so skrivalnice vse prej kot igra.

Oči **SLOKE** (*Scolopax rusticola*) so se med evolucijo zamaknile na vrh glave, kar ji omogoča 360-stopinjski panoramski vid. Posledično se ji je pod in pred oči zamaknil tudi sluhovod.

foto: iStock

OČI NA VRHU GLAVE

Med evolucijo se je telo sloke prilagodilo njenemu načinu prehranjevanja in življenja na tleh, zato se precej razlikuje od svojih sorodnikov iz reda pobrežnikov (Charadriiformes). Za dobro zaznavanje plenilcev so se njene oči zamaknile na vrh glave, kar ji je omogočilo 360-stopinjski panoramski vid, ki je edinstvena lastnost med pticami. Zaradi zamika oči se ji je med evolucijo tudi sluhovod zamaknil na nenavadno mesto pod in pred oči.

Zaradi širokega zornega kota sloka ne vidi konice svojega kljuna. Za zaznavanje deževnikov, njenega glavnega plena, zato pretežno uporablja tip in tako z močno oživčeno konico kljuna preiskuje tla. Občasno pleni tudi druge žuželke ter polže. Dan sloka preživi v gosti gozdni vegetaciji, kjer počiva in se občasno tudi prehranjuje. Vendar večino hranjenja ptica opravi po sončnem zahodu, ko se osebk z dnevnih počivališč v gozdu odpravijo na nočna prehranjevališča na travnikih in pašnikih. Tu so tudi deževniki številnejši kot v gozdu.

SLOKA se s svojo rdečkasto rjavo barvo perja zlije z odpadlim listjem v gozdu.

foto: Ivan Esenko

Sloka svoja repna peresa razpre v pahljačo, ki ji pomaga pri odvrčanju plenilcev ali v paritvenih obredih.

Spodnja stran repnih peres je pri sloki črna z izrazitimi belimi pikami. Repna peresa lahko razpre v pahljačo, ki jo izkorišča v paritvenih obredih, za odvrčanje plenilcev, prav tako pa jo samica uporablja, da ji mladiči laže sledijo ali jo najdejo.

GNEZDITVENA RAZŠIRJENOST

V času gnezditve se sloka zadržuje predvsem v vlažnih gozdovih z bogato grmovno in zeliščno vegetacijo, zato ni presenetljivo, da 90 odstotkov evropske populacije gnezdi na območju Rusije in Fenoskandije. Slovenija leži na južni meji njene gnezditvene razširjenosti. Pri nas se zato pojavlja kot redka gnezdilka, ki razpršeno gnezdi na posameznih območjih. Svatujoči samci so bili opazovani na območju Pohorja, Ljubljanskega barja, Julijskih Alp in Karavank. Na Krasu in v Murski šumi pa je bila gnezditve potrjena z najdenim gnezdom.

ZVESTOBA NI SLOKINA VRLINA

Ptice prično z gnezditvijo v aprilu, ko ob mraku in zori samci na odprtih delih gozda s svojim svatovskim letom, ki spominja na let netopirja, iščejo in privabljajo samice. Privabljanje samic na tako izpostavljen način je ključno, saj vrsta večino časa preživi samotarsko in skrito. Ko samica iz skrivališča opazi svatujočega samca, ga z visokim klicem pokliče k sebi, ali pa mu prične slediti. Samec s samico ostane samo nekaj dni, nato pa si poišče novo. Pojavu, ko se samec pari z več samicami, pravimo poliginija. Znano je, da se tudi samice lahko pariyo z različnimi samci (poliandrija), kar pomeni, da ima sloka mešano paritveno strategijo. Gnezdo si naredi kot gnezdilno kotanjico, obdano z okoliškim odpadlim listjem. Mladiči so begavci, kar pomeni, da so že operjeni, sposobni tekanja in zapustijo ne prav varno gnezdo takoj po izvalitvi. Kratke razdalje lahko preletijo že po desetih dneh, popolnoma pa so sposobni letenja po dvajsetih dneh. Obstajajo celo redka opazovanja, ko je samica v paniki ob navzočnosti plenilca pograbila mladiča med noge in z njim poletela na varno.

SLOVENIJA JE POMEMBNEN SELITVENI KORIDOR

Zaradi zamrznjenih tal v zimskem delu leta ter posledično nedostopnosti plena se sloke v jesenskem času odselijo iz večjega dela svoje gnezditvene razširjenosti na območja z ugodnejšimi vremenskimi razmerami. Največ jih prezimuje na območju Sredozemlja, Francije in Velike Britanije. Jesenska selitev poteka v času od oktobra do novembra in je odvisna od prihoda prve slane. Na gnezdišča se spet vračajo med marcem in majem. Raziskovalci so med letoma 2013 in 2020 na območju Italije s satelitskimi oddajniki opremili nekaj prezimujočih slok. Manjši delež osebkov je izviral iz gnezdišč srednje Evrope in Baltika, večji pa iz Rusije. Osebek, ki je prezimoval v bližini Treviža v Benečiji, je na spomladanski selitvi leta 2013 preletel neverjetno razdaljo 6200 kilometrov in je na svoji poti proti Irkutski oblasti v Sibiriji preletel tudi zahodni del Slovenije. Pozornost

Lani decembra smo med Novo Gorico in Vipavo s pomočjo termovizijske kamere zaznali vsaj 133 slok, kar odpira nova spoznanja iz njene selitvene biologije.

zbuja podatek, da so se kar štiri izmed sedmih slok, ki so jih spremljali leta 2020, ustavile ali prečkale Slovenijo. Telemetrija je razkrila, da je selitveno pot čez Slovenijo uporabljala tudi sloka, ki se je s španskega otoka Majorka vračala na gnezdišča v Karpatih. V zadnjih dveh letih smo se tudi pri nas pričeli posvečati obročkanju slok na jesenski selitvi. Zaradi visokega lovnega pritiska na to vrsto smo v dveh sezonah že pridobili nekaj najdb v času prezimovanja, in sicer iz Španije, Francije, Italije in s Hrvaške.

RADA IMA MILE ZIME

Sloka je zvesta svojim zimskim območjem in se nanje redno vrača, kar povezuje z daljšim obdobjem milih zimskih temperatur. Na območju med Novo Gorico in Vipavo smo lani decembra, v nočnem času, na posameznih travnikih in vinogradih s pomočjo termovizijske kamere zaznali vsaj 133 osebkov, kar nakazuje, da sloke na Primorskem prezimujejo pogosteje ter v večjih številkah, kot smo mislili do sedaj. Odpirajo se novi izzivi pri spoznavanju slokinega pojavljanja v Sloveniji, tako da se ji bomo z veliko radovednostjo posvetili v nadaljnjih letih.

Na Primorskem sloka prezimujejo pogosteje ter v večjih številkah, kot smo mislili do sedaj.

foto: **Bojan Škerjanc**

SELIVKE NA REKI SAVI

Fotografije so nastale ob Savi v času spomladanske selitve ptic. V tem obdobju se zelo rad sprehodim ob tej reki, kjer opazujem in tudi leže čakam na ptice selivke. Nekatere izmed njih se tu ustavijo, da kaj pojedjo, druge, da počijejo, določene pa si samo pretegnejo noge in peresa ... Izjemno lepo jih je opazovati, kako v nekaj minutah preiščejo brežino ali počivajo s priprtimi očmi. V tem trenutku nastopi čas za slikanje.

Togotnik (*Calidris pugnax*; levo),
mali prodnik (*Calidris minuta*; desno) in
močvirski martinec (*Tringa glareola*; spodaj)

Z očmi vidimo naravo kot celoto, skozi fotografski objektiv dobimo možnost naravne procese občudovati in ujeti trenutke, ki jih sicer ne bi opazili.

JURIJ AŽMAN MOMIRSKI

IZOBRAZBA: gimnazijski maturant // samostojni fotograf in videograf
 O FOTOGRAFIRANJU: Že od nekdaj se zanimam za naravo in živali, zato sem si pred dobrim letom dni kupil fotoaparat. V naravi sem našel svoj prostor za sprostitvev, kjer lahko odmislim vsakodnevne skrbi, saj se popolnoma vživim v svet ptic in prav vsak dan je pravo doživetje.
 Za slikanje uporabljam fotoaparat Sony a7 III z objektivom 200–600 mm.

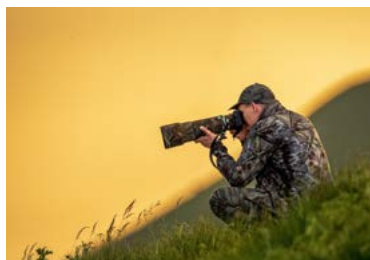

foto avtorja: **Rok Štirn**

ROSALIE EDGE – JUNAŠKA ZAŠČITNICA PTIC IN ZAČETNICA NARAVOVARSTVENIH GIBANJ

// prevod in priredba: Barbara Vidmar, Petra Vrh Vrežec

Izredna aktivistka **ROSALIE EDGE** (1877–1962) je leta 1934 ustanovila Gorski center za ujede (Hawk Mountain Sanctuary) in je priznana kot ena najpomembnejših osebnosti ameriškega naravovarstvenega gibanja.

foto: z dovoljenjem **Hawk Mountain Sanctuary**

Pomlad 2021. Pripravniki, zaposleni in prostovoljci so v 47 pomladnih dneh v Gorskem centru za ujede Hawk Mountain (Hawk Mountain Sanctuary) porabili 257 ur za štetje selečih se ujed. Letos so jih 17. aprila prešteli kar 72, med njimi šest ribjih orlov (Pandion haliaetus), tri ameriške jezerce (Haliaeetus leucocephalus), 46 širokoperutih kanj (Buteo platypterus) in šest ameriških postovk (Falco sparverius).

Gorski center za ujede v Pensilvaniji je prvo zatočišče za ujede na svetu. Za njegovo ustanovitev je zaslužna neutrudna naravovarstvena aktivistka, Rosalie Edge (1877–1962). Kot najmlajša od petih otrok je bila rojena v ugledni newyorški družini, njen oče John Barrow pa se je lahko postavljal s tem, da je bil bratranec slavnega angleškega pisatelja Charlesa Dickensa. Pri 32 letih se je Rosalie na Japonskem poročila z bogatim angleškim inženirjem Charlesom Edgeom ter se šele po treh letih popotovanja po različnih državah sveta spet vrnila na ameriška tla.

SUFRAŽETKA ...

Med enim izmed potovanj po tujini je Rosalie prišla v stik z znano britansko sufražetko, Sybil Margaret Thomas. Gospa jo je tako prevzela, da se je ob vrnitvi v New York tudi sama aktivno vključila v ameriško gibanje za žensko volilno pravico in enakopravnost. Bila je ena izmed zaslužnih, da so ameriške ženske leta 1920 dobile volilno pravico. Izkušnje, ki jih je s tem pridobila, so ji kasneje prišle še zelo prav v bojih za varstvo ptic in narave.

... IN LJUBITELJICA PTIC

Ptice Rosalie dolgo časa sploh niso zanimale. Z njimi se je začela spoznavati med 1. svetovno vojno, ko je z družino zaradi pomanjkanja med graditvijo družinske hiše živila v šotorih, ki so jih postavili kar na svoje posestvo. Vsako jutro je opazovala ptice na vrtu in v okolici ter jih hranila z lojem in semeni. A zakon z možem se je kmalu pričel krhati. Že nekaj let po koncu vojne sta se razšla in Rosalie zaradi žalosti več kot leto okoli sebe ni opazila ptic. Vendar njeno žalovanje za propadlim zakonom ni trajalo dolgo. Kmalu so jo lahko videli med opazovanjem ptic v Centralnem parku v New Yorku, blizu katerega je živela s svojima otrokoma Petrom in Margaret. Vsa opazovanja si je tudi vestno zapisovala. Tri leta kasneje, na majski večer, je sedela ob odprtem oknu, ko je zaslišala kratek krik ležetrudnika. Ugotavljala je, da je opazovanje ptic »tolažba v žalosti in osamljenosti ali pa daje duši mir«. Nedolgo zatem je poiskala družbo znanih ornitologov in ljubiteljev ptic, ki so ptice redno opazovali v parku. Med njimi je bil tudi Ludlow Griscom, kurator za ptice v Ameriškem prirodoslovnem muzeju, ki je bil znan kot pionir terenske ornitologije. Njegov zgled in predlog prepoznavanja ptic po določevalnih znakih na terenu sta se izvrstno prijela med profesionalnimi in amaterskimi ornitologi.

PRELOMNO LETO 1929

Ko je poleti leta 1929 z otrokoma potovala po Evropi, ji je v Parizu v roke prišla brošura z naslovom *Kriza v naravovarstvu*. V njej so avtorji besedila poudarili, da so organizacije, ki naj bi

se zavzemale za varstvo in ohranitev ptic, povezane s proizvajalci strelnega orožja, zaradi česar mnogo ujed in drugih vrst ptic konča pod streli lovcev.

Vsebina brošure ji ni dala miru. Ob ponovni vrnitvi na Manhattan so ji njeni prijatelji svetovali, naj se glede tega obrne na enega izmed avtorjev besedila v brošuri, Willarda Van Namea, zoologa v Ameriškem prirodoslovnem muzeju. Ko sta se srečala, je bila nad njegovim znanjem o pticah in predanostjo naravovarstvu povsem navdušena. Potrdil ji je dejstva, ki jih je podal v brošuri, zato se je Rosalie odločila, da ukrepa.

Devetindvajseti oktober 1929 je dobro poznan kot Črni torek (Black Tuesday), ko so zaradi strmega padca vrednosti delnic mnogi ubožali, sledil pa je večleten gospodarski padec. Prav na ta dan je imela v Ameriškem prirodoslovnem muzeju Nacionalna zveza društev Audubon (National Association of Audubon Societies) 25. letno srečanje. Letna srečanja so bila bolj srečanja zaposlenih in njihovih družinskih članov kot srečanja članov združenja, zato so se ob prihodu Rosalie, ki je bila sicer dosmrtna članica združenja, mnogi spraševali, kaj sploh počne tam. Na odgovor ni bilo treba dolgo čakati. Ob omembi, da se društvo Audubon odmakne od kritike brošure *Kriza v naravovarstvu* in da o njej ne bodo več razpravljali, je Rosalie prosila za besedo. Njeno vprašanje se je glasilo: »Kakšen je odgovor zvestega člana društva na to brošuro?« Vsi v dvorani so osupli utihnili. Prvi, ki je presekala tišino, je bil Frank Chapman, kurator za ptice v Ameriškem prirodoslovnem muzeju. Obsodil je brošuro, njene avtorje in nesramnost Rosalie Edge. A Rosalie je bila vztrajna vse do konca, ko je predsednik zveze T. Gilbert Pearson zaključil srečanje z besedami, da se bo kosilo ohladilo.

Ne glede na to, da je Rosalie na srečanju razkrinkala ozadje delovanja zveze, se ni nič spremenilo, zato je združila moči z Van Nameom. Skupaj sta ustanovila Odbor za varstvo v sili (Emergency Conservation Committee) in pričela izdajati letake, s katerimi sta še naprej opozarjala na povezavo profesionalnih naravovarstvenikov z lovci na trofeje, gozdarskimi podjetji, vodnimi investitorji, proizvajalci pesticidov in vladnimi birokrati. Ti moški, med katerimi so bili tudi mnogi vodje zveze Audubon, so se namreč med seboj dogovorili, katera posestva in katere ptice bodo

Gorski center za ujede (Hawk Mountain Sanctuary) je mejnik v ameriškem naravovarstvenem gibanju. V 85 letih od svojega nastanka so v center sprejeli in v njem izobraževali na tisoče obiskovalcev. Rezervat je leta 1934 ustanovila Rosalie Edge, potem ko je videla negativne posledice pretiranega lova na ujede.

Biografinja Dyane Furmansky je o njej napisala, da je bila »bojevita politična borka, kakršne naravovarstveno gibanje še ni videlo«.

ohranili, seveda glede na svoje lastne interese in korist. Na Rosaliejino in Van Namejevo pobudo se je pričelo gibanje proti takšnemu početju in prav kmalu je pričelo kazati rezultate. Leta 1934 je zaradi hitrega zmanjševanja števila članov odstopil predsednik zveze Pearson, leta 1940 pa se je zveza preimenovala v Nacionalno zvezo Audubon (National Audubon Society) ter se distancirala od članov, ki so podpirali ubijanje ujed.

Rosalie je kot ena izmed najaktivnejših in najučinkovitejših naravovarstvenikov 20. stoletja ščitila predvsem ujede, med njimi tudi **RDEČEREPO KANJO** (*Buteo jamaicensis*).

foto: iStock

GORSKI CENTER ZA UJEDE V PENNSILVANJI

Tri leta po Črnem torku je Rosalie izvedela za Pensilvansko komisijo za divjad, ki je ponujala 5 \$ za vsakega ustreljenega kragulja, saj so jih imeli za škodljivce. Poleg tega je spoznala tudi pensilvansko tradicijo – rekreativni lovci so se vsak vikend zbrali na vrhu hriba z imenom Hawk Mountain, kjer so za zabavo postrelili na tisoče ujed. Rosalie je bila zgrožena, ko je videla fotografijo z več kot 200 mrtvimi in umirajočimi ujedami.

Fotografije mrtvih in umirajočih ujed, ustreljenih leta 1932 v Pensilvaniji, so spodbudile Rosalie, da je ustanovila zatočišče za divje ptice.

foto: z dovoljenjem Hawk Mountain Sanctuary

Nad gorskim grebenom v Gorskem centru za ujede Hawk Mountain se selijo tudi veličastni **AMERIŠKI JEZERC** (*Haliaeetus leucocephalus*).

foto: iStock

Nič je ni ustavilo pri nakupu večjega dela zemljišča, na katerem je potekal tradicionalni lov, in ustanovila Gorski center za ujede. Območje se je širilo, s 560 hektarov se je kmalu razširilo na več kot tisoč.

»Čas za varstvo vrst je takrat, ko so še vedno pogoste,« je poudarjala naravovarstvenica Rosalie Edge.

Rosalie Edge se je zavedala tudi tega, da ograja in označbe ne bi pomagale preprečiti divjega lova na območju Gorskega centra za ujede, zato je najela nadzornika, mladega Mauricea Brouna. Mnogi nadzorniki Audubonovih zavetišč so bili umorjeni, a to Brouna ni ustavilo pri temeljitem opravljanju njegovih delovnih nalog. Na Rosaliejino pobudo je pričel tudi z dnevnim monitoringom ptic, ki so prečkale goro vsako jesen.

Dober glas seže v deveto vas in tako se je zgodilo tudi z Gorskim centrom za ujede. Njihovo članstvo je naraščalo, poleg tega pa so njihovi podatki o selitvah ujed veliko prispevali k naravovarstvenim aktivnostim, predvsem k odkritju okoljske škode, ki so jo povzročali pesticidi, še posebno DDT. Tudi sicer se postavljajo z najbolj popolnimi podatki o selitvah ujed na svetu, ki jih med

drugimi uporabljajo tudi znanstveniki pri svojih raziskavah.

Naravovarstvene aktivnosti Rosalie Edge pa se z ustanovitvijo Gorskega centra za ujede niso končale. Dejavnost je bila še na mnogih drugih področjih; npr. leta 1938 je bil z njeno pomočjo ustanovljen Olimpijski nacionalni park (Olympic National Park), dve leti kasneje Nacionalni park Kings Canyon, v kongresu je lobirala tudi za nakup 3200 hektarov velikega starega borovega gozda na robu Nacionalnega parka Yosemite, ki so ga imeli namen pozidati. Vse večje vloge, ki ga je imel Gorski center za ujede na naravovarstvo, Rosalie ni doživela. Umrla je jeseni leta 1962, stara 85 let. Le tri tedne pred smrtjo se je nenapovedano udeležila srečanja Nacionalne zveze Audubon, na katerem je bila ob omembi njenega imena deležna stoječih ovacij 1200 ljubiteljev ptic.

VIRI:

LEVINS, S.: Rosalie Edge: Champion of Women's Suffrage and Environmental Activism (<https://wednesdaywomen.com/rosalie-edge-champion-of-womens-suffrage-and-environmental-activism/>, 25. 9. 2021)

NIJHUIS, M.: How Mrs. Edge Saved the Birds (<https://www.smithsonianmag.com/science-nature/how-mrs-edge-saved-birds-180977167/>, 25. 9. 2021)

EDGE, P.: Rosalie Edge: A Most Determined Lady (1877-1962) (<https://www.hawkmountain.org/download/?id=5359>, 25. 9. 2021)

NAREDI SAM – PTIČJA KRMILNICA

// Tjaša Zagoršek

Počasi prihaja tisto obdobje v letu, ko bomo ptičji navdušenci ponovno na svoje vrtove postavili ptičje krmilnice. O tem, kako in s čim hranimo ptice, je bilo v prejšnjih številkah revije *Svet ptic* že veliko govora, uporabne nasvete glede načina hranjenja ptic pa lahko najdete tudi na društveni spletni strani.

V trgovinah najdemo pestro izbiro ptičjih krmilnic, vse od pokončnih, nizkih, v obliki valja, šestkotnika, pravokotnika, klasičnih ali ekstravagantnih do takšnih in drugačnih v obliki hiš, paviljonov itd. A preprosto leseno ptičjo krmilnico lahko izdelamo tudi sami doma. Kar potrebujemo, je le nekaj kosov lesa, žeblice ali vijake, orodje (žaga za les, meter, svinčnik, ravnilo, brusilni papir) ter kos pločevine.

VESELO NA DELO

Za izdelavo srednje velike ptičje krmilnice potrebujemo dve deski za izdelavo strehe (velikosti 25x45 cm), desko, ki nam bo rabila kot dno krmilnice (velikost 20x25 cm), štiri manjše letve za izdelavo roba krmilnice (dve letvi dolžine 22 cm ter dve dolžine 25 cm) in dve palici, debeline vsaj tri cm ter dolžine 40 cm za nosilo strehe.

Najprej izdelamo pladenj za hrano. Na desko, ki bo igrala vlogo dna krmilnice ter tudi pladnja, z vijaki ali žeblici pritrđimo vse štiri letve. Tako smo dobili pladenj z robom, ki bo preprečeval, da bi ptice hrano stresale po tleh. Nato se lotimo izdelave strehe. Dve deski po daljšem robu z vijaki ali žeblici pod kotom pritrđimo

skupaj. Debelejše palice pobrusimo pod kotom, da se bosta prilegali na ohišje pod streho, ter ju pritrđimo z vsaj dvema močnima vijakoma. Ko imamo obe palici pritrđeni pod streho, ju še pritrđimo na pladenj krmilnice. Izdelava krmilnice je skoraj zaključena. Krmilnico prebarvamo še z nevtralno barvo za zaščito lesa ter ji na streho namestimo kos pločevine, ki bo tako še podaljšala življenjsko dobo krmilnice.

Krmilnico lahko obesimo na drevo z žico ali jo namestimo na kol, višine vsaj 1,5 metra. Pomembno je, da je čvrsto pritrđena in varna pred mačkami in drugimi plenilci.

Na desko, ki bo rabila kot **DNO KRMILNICE** ter tudi kot pladenj, z vijaki ali žeblici pritrđimo vse štiri letve. Tako smo dobili pladenj z robom, ki bo preprečeval, da bi ptice hrano stresale po tleh.

Za izdelavo srednje velike **PTIČJE KRMILNICE** potrebujemo nekaj kosov lesa, žeblice ali vijake ter osnovno mizarsko orodje.

Izdelano krmilnico lahko obesimo na drevo z žico ali pa jo namestimo na kol višine vsaj 1,5 metra. Pomembno je, da je čvrsto pritrđena.

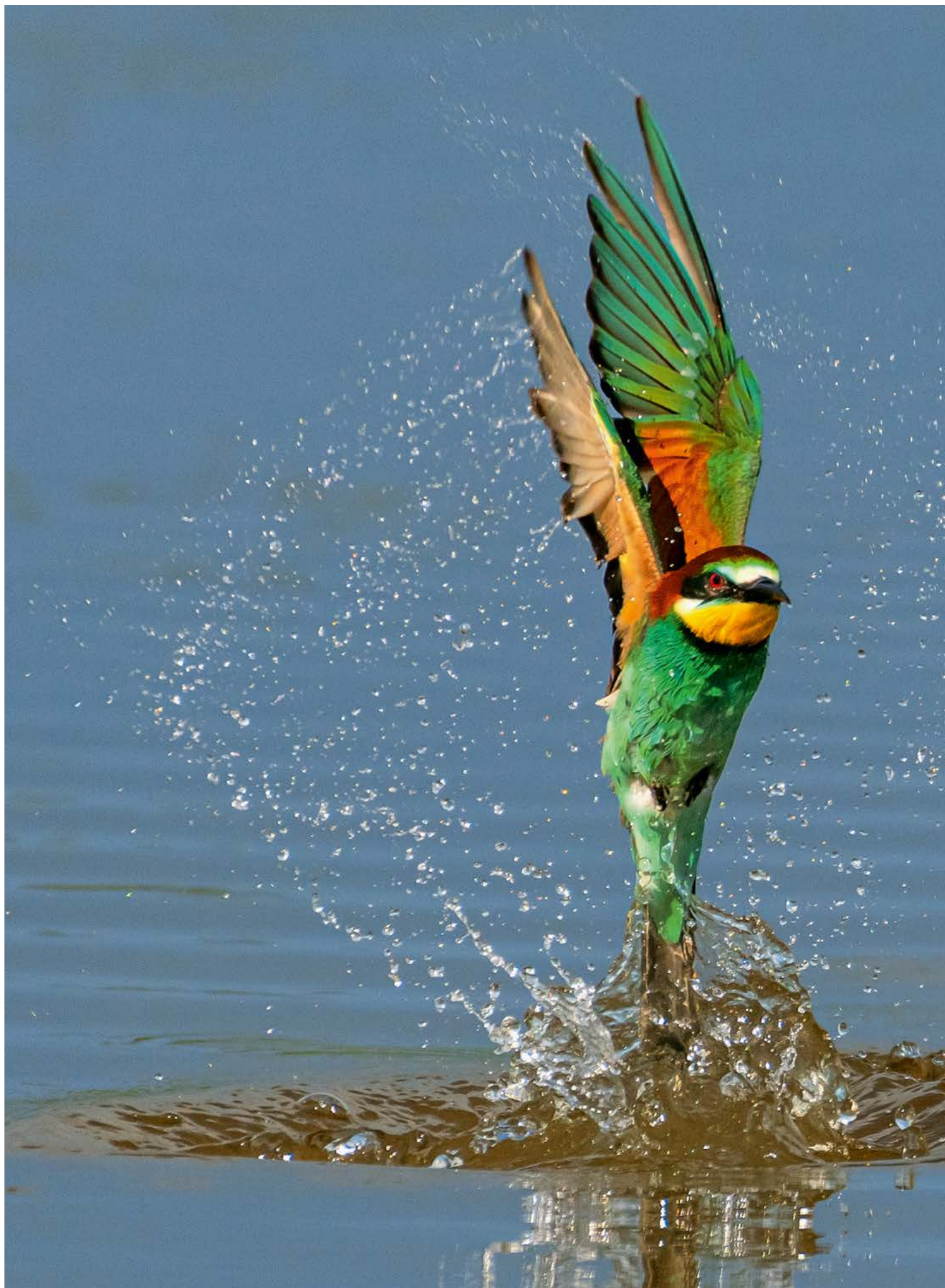
foto: vse **Tjaša Zagoršek**

ŠE NEKAJ DODATNIH NAPOTKOV:

- Pomembno je, da ima krmilnica veliko streho, ki bo preprečila, da bi na hrano padal sneg ali dež,
- krmilnica naj bo odprta, tako da bo pticam hrana dostopna z vseh strani,
- krmilnico postavimo v bližino grma ali dreves, vendar še vedno dovolj stran, da je ne morejo doseči plenilci,
- krmilnico redno čistimo, da se v njej ne nabirajo ostanki hrane in iztrebki, ki so lahko vir okužbe z različnimi povzročitelji bolezni.

Izdelava ptičje krmilnice je zelo preprosta, zato je lahko to čudovita popoldanska aktivnost, ki jo preživite skupaj z otroki. Pri ravnanju z orodjem priporočamo posebno previdnost, da ne bi prišlo do poškodb. Pri izdelavi krmilnic pustite domišljiji ter vaši ustvarjalnosti prosto pot ter si naredite lepo popoldne, ki bo obenem koristno tudi za obdobje mrzlih zimskih mesecev, ko boste lahko uživali ob pogledu na ptičji direndaj na krmilnici.

Gola prodišča in erodirane brežine rek so izpostavljene zaraščanju, zato so **ČEBELARJI** (*Merops apiaster*) odvisni od naravne rečne dinamike, ki omogoča nastajanje vedno novih gnezdišč.

foto: Danilo Kotnik

JESENSKA OPAZOVANJA V NARAVI

V bližini doma

GRIVAR (*Columba palumbus*)

Vsako jesen, ko našim krajem zavladajo prvi hladni dnevi vinotoka, je na selitvenih poteh živahno. Med jatami, ki hite prek neba kakor temni oblaki, so tudi seleči se grivarji, največji izmed evropskih golobov. Poprej se veselo zbirajo na kmetijskih površinah, kjer ste jih gotovo že kdaj pa kdaj opazili med prehranjevanjem. Veselo zobljejo raznovrstne priboljške. Na obranih njivah goltajo preostala koruzna zrna in druge plodove, v mestnem parku se najedo polžev, s poljskih poti pa pogosto pobirajo kamenčke, ki jim v golši pomagajo pri mletju hrane. Kovinsko zelene »grive« z značilno belo liso se jim blešče v soncu, ko vzletijo, pa pokažejo imenitno belo proggo v perutih. Grivar je pogosta vrsta, ki naseljuje marsikateri košček Slovenije. Na pomlad se njegovo gruljenje razlega tako po prostranih Snežniških gozdovih kot tudi s sosedove okrasne jelke.

besedilo: **Luka Poljanec**, foto: **Dejan Bordjan**

NAVADNI MRAČNIK (*Nyctalus noctula*)

Netopir navadni mračnik med 30 vrstami netopirjev v Sloveniji ne sodi ravno med najbolj »navadne«. Prvič zato, ker je poleg te vrste le še nekaj naših vrst takih, ki se jeseni selijo na zelo dolge razdalje in jim zato podobno kot pri pticah pravimo selivci. Drugič zato, ker mračnike med jesensko selitvijo lahko opazujemo že podnevi. Torej, pozor! Po 16. uri, predvsem v bližini večjih rek, vas nekaj deset ali sto metrov visoko na nebu lahko preseneti več »rjavih ptic z batmanskimi krili«, velikosti lastovke. Če ob tem slišite še nežne visokofrekvenčne klice »ck-ck-ck«, skoraj zagotovo opazujete netopirja mračnika.

besedilo: **Monika Podgorelec**, foto: **Tea Knapič**

Na terenu

SVEČNIK (*Gentiana asclepiadea*)

Kokoševčevolistni svišč, svečnik, svilničasti svišč in še kako ga imenujemo. Postavnež dveh videzov. Morda koga zavede, da gre za dve vrsti, pa ni tako. Ko se skriva v bolj senčnem okolju, so listi na njegovem do pol metra dolgem povešavem stebelu nameščeni navidezno nasprotno. Rastline osončenih mest imajo stebela bolj toga, pokončna, listi so nameščeni navzkrižno. Iz zalistij listov gornje tretjine stebela izraščajo običajno po trije modri, za svišč značilno oblikovani cvetovi in se kot ozki kozarčki odpirajo oprasovalcem. Najdemo ga povsod po Sloveniji. Ker je markantna rastlina, ga težko spregledamo, še posebej, ker cveti pozno poleti in jeseni, ko ni preobilja cvetja, sploh ne tako modrega. Kar čudi nas, da ni bolj pogosta okrasna rastlina, malokdo pa ve, da je tudi zdravilna, vsaj v ljudski rabi.

besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Alenka Mihorič**

Za terenske sladokusce

RIBJI GALEB (*Ichthyaetus ichthyaetus*)

Ta pretežno azijska vrsta galeba, ki doseže mejo svoje običajne razširjenosti na JV obrobju evropske celine, velja v Sloveniji za prvovrstno redkost. Od prvega opazovanja leta 1996 do konca leta 2020 je bilo zbranih vsega osem podatkov o njenem pojavljanju pri nas. Prav vsa opazovanja so bila na dveh območjih v SV Sloveniji: panonskem delu reke Drave med Mariborom in Ormožem (6 podatkov) ter zadrževalniku Medvedce z bližnjo okolico (2 podatka). Značilnost naših podatkov je, da so se v polovici primerov domnevno isti osebi na območjih pojavljanja zadrževali dalj časa, od nekaj dni do več tednov. Večina podatkov je iz zimskega (december–začetek marca) in jesenskega obdobja (september–november). Ribji galeb je torej vrsta, ki bi jo na terenskih obhodih kjerkoli v Sloveniji težko zares pričakovali. Pozornost velja usmeriti zlasti na večje jate galebcev v negnezditvenem obdobju. Poleg izredne velikosti bo ribji galeb morda zbudil našo pozornost med značilnim lovom rib s strmoglavljanjem v vodo z višine nekaj metrov.

besedilo: **Luka Božič**, foto: **iStock**

ŠKOFOVSKA KAPA (*Cybister lateralimarginalis*)

Hrošč škofovska kapa rad izbira bogato zarasle stoječe vode in se v zadnjem desetletju ali dveh ponekod po Evropi opazno širi. V Sloveniji je redka in ogrožena vrsta, vendar splošno razširjena. Najštevilčnejši je predvsem v mrtvicah reke Mure in v Škocjanskem zatoku, kjer je še vedno dokaj pogost. Škofovska kapa je ime dobil po svoji obliki. Telo je hruškasto; najširše v zadnji tretjini dolžine telesa, zgornja stran je temna, lahko rahlo olivnega odtenka, s svetlo bočno progjo, spodnja stran telesa je rumena. Vratni ščit je svetlo obrobljen le ob straneh. Doseže velikosti od 30 do 37 mm. Najlaže ga opazimo, ko priplava na vodno gladino in zajema zrak v dihalni mehurček, ki je ujet pod elitrami (zunanji krili).

besedilo: **Špela Ambrožič Ergaver**, foto: **Al Vrezec**

ŽLIČARKA (*Platalea leucorodia*)

Čeprav jo velikokrat najdemo v družbi belih čapelj, bomo žličarko, ki sodi v družino ibisov (*Threskiornithidae*), hitro in na daleč prepoznali po čokati postavi ter načinu hranjenja, ki bolj spominja na sabljarko kot čapljo. Med hojo po plitvinah meša vodo s svojo značilno »žlico«, pri tem pa prestreza plen. Kljun je, gledano s strani, zelo tanek. Hidrodinamičnega upora pri »bočnem mešanju« tako pravzaprav ni. Tudi v zraku je nezamenljiva, saj leti z iztegnjenim vratom. Najdemo jo lahko na večjih in plitvih vodnih površinah tako na Obali kot v notranjosti. Pri nas je v jesenskem času precej redkejša kot spomladi. A konkretne lokacije ostajajo iste in si od vzhoda sledijo takole: Ormoške lagune, Medvedce, HE Brežice, Cerkniško jezero, Škocjanski zatok, Sečoveljske soline. V času poplav ali praznjenja ribnikov se lahko pojavi tudi drugod. A ne pozabimo, gre za redko vrsto, ki v Evropi šteje okoli 10.000 parov. Zahodnoevropska populacija je v porastu, proti vzhodu pa se stanje hitro slabša. Žličarka je dobro preučevana vrsta in možnost, da naletimo na kakšno z barvnim obročkom, je precejšnja.

besedilo: **Matej Gamser**, foto: **Jure Novak**

V kraju Zelše se je 27. junija utaborilo 24 MLADIH ORNITOLOGOV in sedem mentorjev.
foto: Janez Leskošek

MLADI ORNITOLOGI SO RAZISKOVALI CERKNIŠKO JEZERO

// Tilen Basle

Dogajanje na taboru je bilo popestrjeno tudi Z VESLANJEM NA REKI UNICI.

foto: Tilen Basle

Konec junija se zaključi šolsko leto in pričnejo se poletne šolske počitnice. Mladi ornitologi se jih še posebej veselijo, saj se vsako leto začnejo z Mladinskim ornitoloških raziskovalnim taborom, ki ga na društvu organiziramo že vse od leta 1994. Letos smo v sklopu projekta LIFE Stržen raziskovali Cerkniško jezero in njegovo okolico. V kraju Zelše se je tako 27. junija utaborilo 24 mladih ornitologov in sedem mentorjev. Pred

nami je bil dober teden dni terenskega raziskovanja, druženja in zabave.

Letošnji tabor, že 32. povrsti, se organizacijsko ni prav veliko razlikoval od preteklih; vstajali smo zelo zgodaj in si še zelo zaspani pripravili zajtrk, pri tem pa pazili, da smo z žlico zadeli v usta. Po dopoldanskem terenu smo se vrnili v Zelše na kosilo, kamor nam ga je prijazen gospod Gruden dostavil iz gostilnice Glaž'k. Po kosilu smo se do večera večinoma poskrili v senco, saj je zunaj pripekalo krepko čez 30 °C. Po večerji smo se ponovno odpravili na teren in se nato pozno ponoči do zgodnjega jutra ponovno zavili v spalne vreče.

Na taboru je delovalo šest skupin, ki so jih vodili izkušeni mentorji. Vsaka skupina se je posvetila raziskovanju določene tematike, vendar so se v času tabora lahko vsi udeleženci preizkusili tudi v raziskovanju tematik drugih skupin. S tem so mladi vadili terensko delo in zbiranje podatkov, hkrati pa tudi njihovo beleženje, obdelavo in izmenjavo informacij med vrstniki. Dogajanje na taboru smo ob skupinskem delu popestrili še s skupnimi aktivnostmi; s kanuji smo preveslali del reke Unice, se kopali v Cerkniškem jezeru, se spoznali z mreženjem netopirjev in obročkanjem koscev (*Crex crex*) ter se vsak dan merili v prepoznavanju ptic oziroma v »skrivnostni fotografiji«.

KAJ SMO RAZISKOVALI NA TABORU IN KAJ SMO UGOTOVILI

RJAVI SRAKOPER
(*Lanius collurio*)

ilustracija: Mike Langman
/ rspb-images.com

SKUPINA ZA RJAVEGA SRAKOPERJA

Mentor: Dejan Bordjan

Udeleženci: Bine, Jakob, Jon in Tine

Dopoldneve smo namenili popisom rjavega srakoperja (*Lanius collurio*). Skupaj smo vse skupine zabeležile 97 parov na osmih ploskvah. Štiri ploskve smo popisali že v preteklih letih in v splošnem je bilo največ srakoperjev leta 2007, letošnje leto pa vendarle več kot leta 2018. Dobro polovico srakoperjev smo našli na grmih ter drevesih, ki jih je v veliki večini obkrožalo travinje. Srakoperji so bili najpogosteje opazovani na prežah, visokih do štiri metre in širokih do le nekaj decimetrov.

Ena od skupin je dopoldneve namenila popisom rjavega srakoperja (*Lanius collurio*).
foto: Dejan Bordjan

SKUPINA ZA ŠKRLATCA

Mentor: Janez Leskošek

Udeleženci: Enej, Lars, Lovro, Samo

V skupini smo raziskovali skrivnostno in redko vrsto iz družine ščinkavcev, škrlatca (*Carpodacus erythrinus*). Je gnezdilec vlažnih zaraščajočih se travnikov in v Sloveniji redno gnezdi le na Cerkniškem polju. V sodelovanju z drugimi skupinami na

taboru smo popisali šest ploskev. Zabeležili smo 18 škrlatcev, med njimi tudi škrlatnordeče obarvane samce, ki smo si jih dobro ogledali. Za vsak osebek smo v obrazec zapisali spol, starost, višino mesta, kjer je sedel, in sestavo življenjskega okolja ter ga vrisali na zemljevid.

SKUPINA ZA ŠKRLATCA

foto: Janez Leskošek

ŠKRLATEC
(*Carpodacus erythrinus*)

ilustracija: Mike Langman
/ rspb-images.com

SKUPINA ZA GOZDNE PTICE

Mentor: Mitja Denac

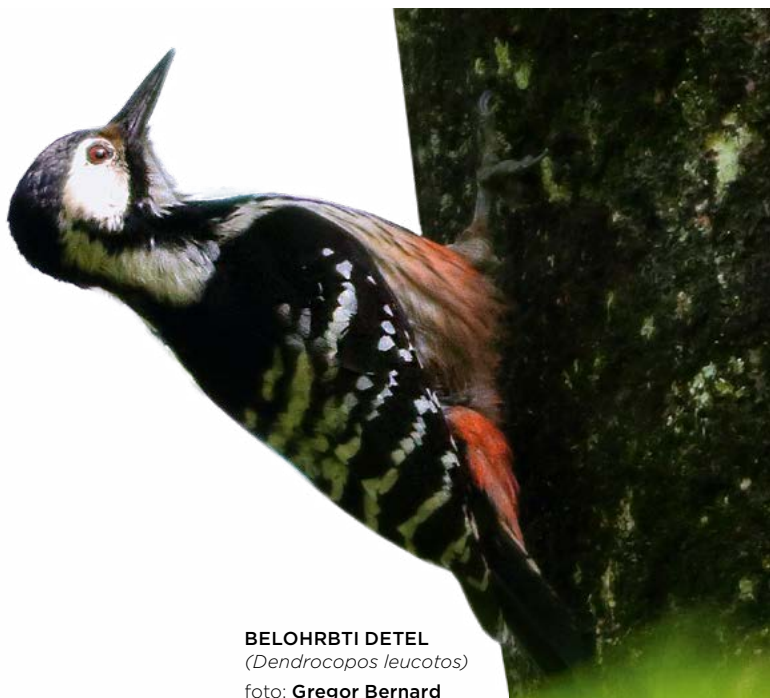
Udeleženci: Izidor, Karlo, Lan in Urh

V skupini za gozdne ptice smo štirje zagreti mladi ornitologi in ne kaj dosti starejši mentor zbirali podatke s transektnih popisov gozdnih ptic.

SKUPINA ZA GOZDNE PTICE

foto: Mitja Denac

BELOHRBTI DETEL
(*Dendrocopos leucotos*)
foto: Gregor Bernard

Te smo opravili na enak način kot spomladanske popise gozdnih ptic in popise SIPKK (Slovenski indeks ptic kmetijske krajine) – na 2 km dolgem transektu ter z beleženjem ptic v notranjem (<50 m) in zunanjem (>50 m) pasu. Skupine smo se odpravile v gozdove različnih združb na različnih nadmorskih višinah, nato pa smo vse rezultate vnesli v Excel, jih enostavno obdelali in primerjali z nekaterimi rezultati spomladanskih popisov. Udeležencem sta se v spomin še posebej vtisnila pragozd Strmec z ogromnimi »sušicami« ter tamkajšnja družinica belohrbtih detlov (*Dendrocopos leucotos*), ki je pričala o prvi potrjeni gnezditvi v tem pragozdnem ostanku.

SKUPINA ZA BIOTSKO RAZNOVRSTNOST

Mentorica: Neža Kocjan

Udeleženke: Ivana, Mina, Sanja in Sara

V skupini za biotsko raznovrstnost smo beležile število vrst ptic v različnih življenjskih okoljih. Naše terensko delo je potekalo tako kot pri drugih skupinah; po en dan smo namenile popisu škrlatca, rjavega srakoperja, gozdnih ter vodnih vrst. Odpra-

SKUPINA ZA BIOTSKO RAZNOVRSTNOST

foto: Lan Bordjan

vile smo se tudi na nočna terena v okolici Cerkniškega jezera ter na Javornike. Za interpretacijo smo uporabile podatke, ki smo jih zbrale vse skupine skupaj med taborom. Največ vrst (49) smo med taborom opazili v mozaični kulturni krajini, sledile so vodne površine s 36 vrstami, najmanj vrst pa je bilo opaženih v gozdu (31).

Ena skupina je vodila **POPISE VODNIH PTIC** na Cerkniškem jezeru in bližnjih vodnih telesih.
foto: Tilen Basle

SKUPINA ZA VODNE PTICE

Mentor: Rok Lobnik

Udeleženci/ke: Iva, Jakob, Lana in Matic

Naša skupina je popisovala vodne ptice na Cerkniškem jezeru in bližnjih vodnih telesih. Na Cerkniškem jezeru smo skupaj zabeležili 36 vrst vodnih ptic, kar je nekoliko manj kot na taboru leta 2018 (41 vodnih ptic). Med opaženimi vrstami velja omeniti orla belorepca (*Haliaeetus albicilla*), črno štorkljo (*Ciconia nigra*) in pritlikavo tukulico (*Porzana pusilla*). Veliko časa smo v skupini namenili tudi iskanju netopirjev in redkih vrst orhidej.

BELOREPEC
(*Haliaeetus albicilla*)

ilustracija: Mike
Langman / rspb-
images.com

SKUPINA ZA PTICE KULTURNE KRAJINE

Mentor: Matija Medved Mlakar

Udeleženci/ke: Drejc, Ema, Filip in Lara

Ptice kulturne krajine smo skupine popisovale na različnih travnikih v okolici Cerknškega jezera. Skupaj smo opravili pet transektnih popisov, na katerih smo zabeležili 49 vrst ptic, med njimi je bilo 20 takšnih, ki tam tudi gnezdiijo. Teh smo našteali kar 422 parov! V času tabora smo raziskovali tudi skrite koticke v bližini Cerknškega jezera. Še posebej prikupen se nam je zdel slap Kotel, saj se namakanju nog v mrzlo vodo kar nismo mogli upreti.

Na taboru je vsaka skupina opazila tudi kakšno zanimivo in redko vrsto ptice, ni pa manjkalo tudi opazovanj drugih redkih živali ali rastlin. Največ zanimanja so požela opazovanja pritlikave tukalice, belohrbtega in triprstega detla (*Picoides tridactylus*), kratkoprstega škrjančka (*Calandrella brachydactyla*), kačarja (*Circaetus gallicus*), kozače (*Strix uralensis*), črnočelega srakoperja (*Lanius*

minor), rožnatih škorcev (*Sturnus roseus*) in beloglavih jastrebov (*Gyps fulvus*). Skupaj smo zabeležili kar 139 vrst ptic! Nekaterim skupinam pa je uspelo srečati tudi medveda, jazbeca, divjega prašiča ali lisico.

Ptice kulturne krajine smo skupine popisovale na različnih travnikih v okolici Cerknškega jezera.

foto: **Dejan Bordjan**

Spoznali smo se tudi z mreženjem netopirjev.

foto: **Tilen Basle**

»Letošnji tabor se je zaključil v nedeljo, 4. julija, ko so mladi ornitologi svoje ugotovitve v Zelšah predstavili staršem in sorodnikom. Tabor se je zaključil brez zapletov in po odzivih sodeč smo se imeli zelo lepo. Zahvala za to gre predvsem odgovornim, zabavnim in znanja polnim mentorjem, brez katerih si tabora sploh ne bi upal organizirati. Pri organizaciji so mi zelo pomagali kolegi Notranjskega regijskega parka, za prehrano pa je nadstandardno poskrbela gostilnica Glaž'k. Zahvala gre tudi članom Slovenskega društva za proučevanje in varstvo netopirjev, ki so nam približali netopirje, in vsem kolegom iz društvene pisarne, ki so mi tako ali drugače pomagali pri izvedbi tabora. Se vidimo junija 2022!«

Tilen Basle, vodja tabora

V nedeljo, 4. julija, so mladi ornitologi svoje ugotovitve v Zelšah predstavili staršem in sorodnikom.
foto: **Janez Leskošek**

NEKOLIKO DRUGAČNA BANKA

// Katarina Denac

Površina vrstno bogatih, NARAVOVARSTVENO POMEMBNIH TRAVIŠČ na območjih Natura 2000 v Sloveniji se zmanjšuje.

foto: Katarina Denac

S septembrom 2021 je DOPPS skupaj s štirimi partnerji (Kmetijski inštitut Slovenije, Javni zavod Krajinski park Goričko, Javni zavod Triglavski narodni park, Notranjski park) pričel uresničevati projekt LIFE for Seeds (LIFE20 NAT/SI/000253), ki ga sofinancirata Evropska unija in Sigrid Rausing Trust iz Velike Britanije. Skupna vrednost projekta znaša 5.351.723 EUR (višina sofinanciranja EU je 75 % oz. 4.013.790 EUR); trajal bo do konca leta 2026.

12.000 VZORCEV SEMEN VSAJ 300 VRST RASTLIN

V projektu imamo namen shraniti 12.000 vzorcev semen (akcesij) vsaj 300 vrst rastlin z omenjenih treh habitatnih tipov. Semena bomo nabirali na 21 območjih Natura 2000, ki so bila izbrana tako, da pokrivajo celotno Slovenijo, kar bo zagotovilo veliko genetsko pestrost. Vse akcesije, nabrane v projektu, bodo shranjene v dveh semenskih bankah: ena bo v Infrastrukturnem centru Jablje na Kmetijskem inštitutu Slovenije, njen duplikat pa v NR Ormoške lagune. Za potrebe vodenja evidenc v obeh vzpostavljenih semenskih bankah bo izdelana napredna podatkovna baza, dostopna tudi prek spletne aplikacije za pametne telefone.

V Sloveniji je v zadnjem poročilu po Habitatni direktivi za obdobje 2013–2018 ocenjeno kot izjemno slabo zlasti stanje suhih travnikov z orhidejami. Na sliki je ČMRLJELIKO MAČJE UHO (*Ophrys holosericea*), značilno za suhe orhidejske travnike.

foto: Blaž Blažič

Površina vrstno bogatih, naravovarstveno pomembnih travniških na območjih Natura 2000 v Sloveniji se zmanjšuje. Glavna dejavnika ogrožanja sta intenzifikacija kmetijstva (premena v njive, gnojenje, zgodnja prva košnja, večkratne košnje letno, intenzivna paša, dosejevanje, apnenje) ter njegovo opuščanje, ki vodi v zaraščanje z grmovjem in gozdom. Naš projekt se osredotoča na vzpostavitev semenske banke za značilne vrste treh na nivoju EU prednostnih habitatnih tipov: suhih travnikov z orhidejami, volkovij ter presihajočih jezer, ki jih poleg vodnih življenjskih okolij gradijo tudi številni tipi mokrotnih travnikov. Zlasti stanje suhih travnikov z orhidejami je v Sloveniji v zadnjem poročilu po Habitatni direktivi za obdobje 2013–2018 ocenjeno kot izjemno slabo.

Slovenske izkušnje z obnovo habitatnih tipov prek uporabe avtohtonega, lokalnega semenskega materiala so pičle. Do sedaj je bilo tako obnovljenih manj kot 40 ha travnikov. V projektu bomo z uporabo zelenega mulča in semenskih mešanic obnovili 74,1 ha travnikov na sedmih območjih Natura 2000 (Notranjski trikotnik, Goričko, Julijske Alpe, Drava, Krimsko hribovje – Menišija, Ljubljansko barje, Škocjanski zatok). Uspeh renaturacije bomo vrednotili prek štirih kazalnikov (vegetacija, tla, ptice, žuželke). Z vsemi renaturiranimi površinami se bo po koncu projekta gospodarilo skladno z ekološkimi potrebami travniških, k čemer so se poleg partnerskih parkov in DOPPS-a zavezali tudi zasebni lastniki ter pravne osebe.

UKREPI, ŠTUDIJE, IZOBRAŽEVANJE IN OZAVEŠČANJE

V Sloveniji trenutno ni nobenih kmetijsko-okoljskih ali kakšnih drugih sistematičnih ukrepov, ki bi spodbujali proizvodnjo avtohtonega semenskega materiala ali obnovo travniških. V okviru projekta

bomo oblikovali tri ukrepe za (1) proizvodnjo zelenega mulča, (2) proizvodnjo semenskih mešanic in (3) obnovo travnikov, ki bodo vključeni v kmetijsko politiko po letu 2027. Ukrepi bodo pripravljene tako vsebinsko kot tudi kar se tiče kalkulacij višine plačila in geografskega sloja za vpis. Narejena bo študija izvedljivosti, ki bo med drugim vključevala tudi organizacijo 15 fokusnih skupin s kmetijskimi deležniki iz vsaj 20 različnih Natura 2000-območij. Študija bo odgovorila na vprašanje, v kakšnem obsegu in pod kakšnimi pogoji so se kmetje pripravljene vpisovati v te ukrepe. Vzoredno bo pripravljena tudi analiza trga, v kateri bodo identificirani porabniki avtohtonega semenskega materiala, izdelana pa bosta tudi potencialni poslovni model in strategija trženja. V projektu bo vzpostavljen spletni portal naravovarstveno pomembnih parcel (min. 1000 parcel) s tarčnimi travniškimi habitatskimi tipi, ki bo osnova za zaris georeferenciranega sloja za vpis ukrepov. Hkrati bo portal rabil kot stična točka med proizvajalci semenskega materiala, njihovimi uporabniki, naravovarstvenimi in kmetijskimi deležniki.

Semeneča **VODNA PERUNIKA**
(*Iris pseudacorus*), ki jo najdemo
na presihajočih jezerih.
foto: iStock

Konkretne akcije na terenu bomo nadgradili z aktivnostmi za izobraževanje in ozaveščanje. Izdali bomo priročnik z navodili za renaturacijo travnišč z uporabo avtohtonega semenskega materiala, v katerega bomo vključili tudi rezultate intervjujev z vsaj 100 lastniki dobro ohranjenih travnikov, ki bodo iz prve roke povedali, kako upravljajo travnike, da so tako biodiverzitetno bogati. Načrtujemo tudi številna predavanja, delavnice, dogodke (npr. dnevi odprtih vrat, prikaz delovanja krtačnega stroja, bazar semen), videoklipe, tematske številke partnerskih revij, raziskovalne tabore za študente biologije in agronomije, raziskovalne tabore za otroke, naravoslovne dneve, terenske ogleds s kmeti ter štiri obiske za izmenjavo znanja z drugimi projekti.

Včlani se v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

Skupaj za ptice in ljudi!

foto: Dare Fekonja

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal(a) aktiven(a) član(ica) regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal(a) ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4 × letno) in po želji strokovno ornitološko revijo *Acrocephalus*.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2,
1000 Ljubljana,
T 01 426 58 75

dopps@dopps.si
www.ptice.si

BELINE DOGODIVŠČINE V LETU 2021

// Urša Gajšek, Tilen Basle

Bela je mlada bela štokrlja (*Ciconia ciconia*) iz gnezda v Mateni na Ljubljanskem barju, ki smo jo skupaj z njenim bratom Srečkom sredi julija 2019 opremili z GPS-sledilno napravo. Slovenijo je zapustila v drugi polovici avgusta 2019 in se po vzhodnoevropski selitveni poti odpravila v Afriko.

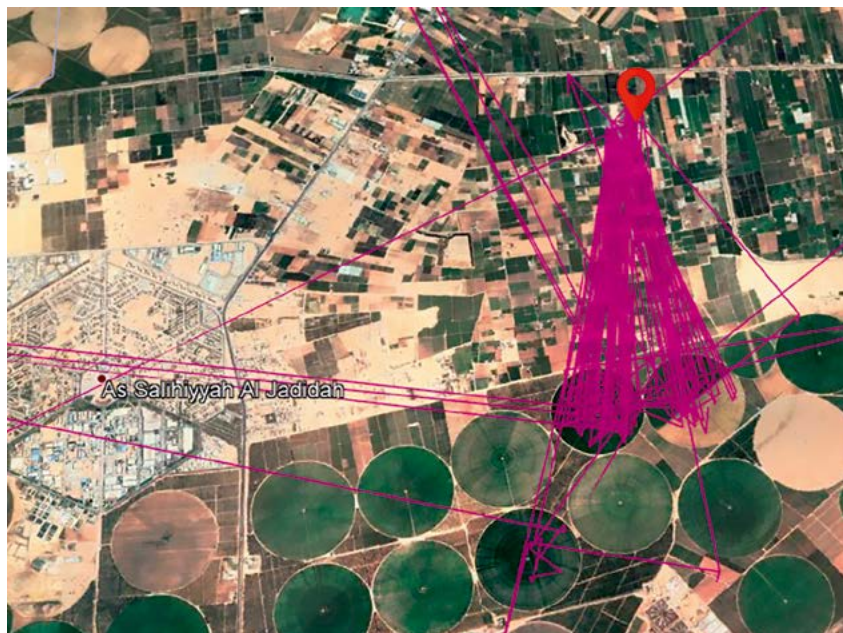
KJE VSE JE BILA BELA LETOS

Bela je začetek leta preživela na jugozahodu Sudana, na območju Južnega Darfurja, v okolici mesta Nyala. Na tem območju je ostala tri mesece. Sredi marca se je odpravila proti severu, se dober teden zadrževala na območju Severnega Darfurja in Severnega Kordofana in se nato odpravila proti Belemu Nilu. Mesto Ad Douiem v Sudanu, na za-

hodnem bregu Belega Nila, je dosegla 28. marca. Naslednji dan je nadaljevala pot ob Nilu navzdol proti Egiptu.

Prvomajske počitnice je preživela na poljih v južnem Egiptu vzhodno od jezer Toshka, ki jih napaja voda iz jezera Nasser. Odletela je še na krajše počitnice v Hurgado, kjer si je ogledala puščavo, dva dni pa je preživela tudi na obali Rdečega morja. Nato se je sredi maja odpravila nazaj v bližino Nila, kjer se je zadrževala na poljih zahodno od Nila vse do sredine junija, ko se je odpravila v severni Egipt. V preletu 14. junija je bila na obrobju mesta Kairo. Nekaj dni se je potepala po delti Nila in se nato ustalila v bližini mesta As Salihyah al Jadidah, 91 km severovzhodno od Kaira. V začetku avgusta je za dva dni odletela vse do Port Saida, sicer pa se je skoraj celo poletje

Bela štokrlja Bela je poletje preživela v bližini mesta As Salihyah al Jadidah.

S satelitskim spremljanjem belih štokrelj želimo raziskati, kam se selijo, hkrati pa poskušamo ugotoviti več o njihovem preživetju in raziskati vzroke za njihov pogin. Leta 2019 smo v sklopu projekta Leti, leti štokrlja, katerega pobudnik je Elektro Ljubljana, z oddajniki opremili Srečka in Belo. Srečko je septembra poginil v Tuniziji, potem ko se je zapletel v plastično vrečko. V letu 2020 smo na selitvi spremljali Lolo, Ota in Čarlija. Lolo je v bližini Istanbula zbil avtomobil, Čarlija pa je v Sudanu ustrelil pastir. Usoda Ota je neznana, zadnji stik z njim smo dobili oktobra 2020 iz Čada. Izsledki satelitskih spremljanj bodo vključeni v raziskavo uporabe telemetrijskih podatkov za oceno smrtnosti ptic na afriško-evrazijski selitveni poti, ki jo koordinira BirdLife International in podpira švicarska fundacija MAVa.

zadrževala na istem območju. Jeseni, 25. septembra, se je odpravila po Nilu navzgor. V dveh tednih je prišla v bližino mesta Al Quammanah, severozahodno od Luksorja v Egiptu, kjer se zadnje dni zadržuje na območju tamkajšnje čistilne naprave.

KJE SE PREHRANJUJE?

V zadnjih letih opazamo, da se bele štorke vse pogosteje prehranjujejo na smetiščih. V nekaterih evropskih državah, denimo na Poljskem, so tudi opazili, da so štorke začele gnezditi v bližini odprtih smetišč, ki so njihov glavni vir hrane. Mnoge štorke so zato začele opuščati selitev v Afriko in v zimskem času ostajajo v Evropi, ali pa skrajšajo svoje selitvene poti in prezimujejo v bližini odprtih smetišč v Maroku in Egiptu.

Smetišča belim štorcljam pomenijo lahko dostopno hrano skozi vse leto. Toda na smetiščih med hranjenjem pojedjo tudi marsikaj neužitnega! Pa ne samo »užitnih« odpadkov, marveč tudi plastiko. Opazili so celo, da je štorclja pojedla del računalnika. V Evropi bodo, ob upoštevanju *Direktive o odpadkih*, vsa odprta smetišča zaprli. V Afriki pa je ravnanje z odpadki še vedno slabo kontrolirano in se več kot 90 % vseh odpadkov odlaga brez nadzora.

Bela je trenutno v Egiptu, kjer je po več kot 34.000 prepotovanih kilometrih preživela celo letošnje poletje.

Tudi Bela se ni mogla izogniti skušnjavi smetišč. V severnem Egiptu se je ustalila v bližini odprtega smetišča, kjer se je tudi prehranjevala. Na srečo je svojo dieto dopolnjevala tudi s plenom, ujetim na bližnjih poljih. Vsak dan je opravila zelo podobno pot od smetišča do polj in obratno.

Prilagoditev na alternativne vire hrane omogoča boljše preživetje štorcelj, vendar bo dolgoročno hranjenje na smetiščih zagotovo imelo negativne posledice. Poleg povečanja smrtnosti zaradi zaužitja plastike in drugih potencialno nevarnih materialov na smetiščih ali zapleta v le-te, kot se je zgodilo tudi Belinemu bratu Srečku, bo spremenjeno ravnanje z odpadki (zaprtje odprtih smetišč) zagotovo imelo velik vpliv na številčnost ptic, katerih populacije so se v zadnjih letih povečale zaradi prilagoditve hranjenju na smetiščih.

SE BO BELA VRNILA ŽE NASLEDNJE LETO?

Večina mladih belih štorcelj ostaja na prezimovališčih v Afriki in se vrnejo na gnezditveno območje po 3–7 letih, ko spolno dozori. Teoretično obstaja možnost, da se Bela vrne v Evropo že naslednje leto!

ČUK V CEVASTI GNEZDILNICI

// Franc Bračko

Prejeli smo štirimi leti ste lahko v 3. številki revije Svet ptic, letnik 23 (2017), prebrali notico o nameščanju cevastih gnezdilnic za čuka (*Athene noctua*) pod gnezda belih štorcelj (*Ciconia ciconia*) v Župečji vasi, Mihovcih, Pongrcih in Stražgonjci na Dravskem polju. Takrat smo zapisali: »... upamo, da vsaj kakšen čuk pride k štorclji v 'varstvo'«.

Pri obročkanju štorcelj 22. junija 2021 nas je v Mihovcih res čakalo prijetno presenečenje. »V gnezdilnici so mladiči!« je vzkliknila Tjaša Zagoršek, ko sta se s Stankom Jamnikarjem z avto-košaro dvignila do štorcljinega gnezda in pokukala v notranjost cevaste gnezdilnice za čuka. V gnezdu je mirno čepel povsem operjen čukov mladič, ki je prav gotovo že letel. Glede na sledove iztrebkov na steni gnezdilnice si upam trditi, da je bilo mladičev vsekakor več in so se pred kratkim speljali.

foto: Tjaša Zagoršek

Čuka, to našo malo, živahno in prikupno sovico na Dravskem polju, srečamo vse redkeje. Upajmo, da ga ne bo doletela enaka usoda kot zlatovranko (*Coracias garrulus*) in južno postovko (*Falco naumanni*), ki sta kot gnezdilki izginili iz naših krajev. Gnezdenje čuka v ponujeni gnezdilnici nas navdaja z zadovoljstvom še posebej zato, ker naš trud ni bil zaman.

Povezava na članek iz leta 2017:
https://www.ptice.si/wp-content/uploads/2014/03/sp_2017_2303.pdf

SKRIVNOSTI GNEZDENJA VELIKEGA SKOVIKA NA CERKNICI

// Tjaša Zagoršek, Maks Sešlar

VELIKI SKOVIK (*Otus scops*) je naša druga najmanjša sova in naša edina sova selivka.

Cerkniškega jezera z okolico ljubiteljem ptic ni treba posebej predstavljati, saj je to že dolga leta ena izmed boljših lokacij za opazovanje naših pernatih prijateljev. Jezero in njegova okolica sta pravi magnet za ptice in po podatkih je bilo na tem območju do sedaj opazovanih že 276 vrst ptic, med njimi kar osem od desetih vrst sov, ki jih poznamo v Sloveniji.

V mogočnih Javorniških gozdovih se tako srečamo s kozačo (*Strix uralensis*), koconogim čukom (*Aegolius funereus*) in malim skovikom (*Glaucidium passerinum*). Iz skalnih sten v bližini Rakovega Škocjana lahko ob mirnih in jasnih pomladnih večerih zaslišimo tudi petje velike uharice (*Bubo bubo*). A le kratek nočni sprehod ob jezeru nam lahko postreže tudi s petjem male uharice (*Asio otus*), lesne sove (*Strix aluco*) ali velikega skovika (*Otus scops*). In pozor, če bi nam bili ornitološki bogovi res naklonjeni, bi ob jutranjem svitu lahko opazovali tudi spreletavanje močvirske uharice (*Asio flammeus*) ali pa celo pegaste sove (*Tyto alba*).

BO ŽE LETOS GNEZDIL V NA NOVO POSTAVLJENIH GNEZDILNICAH?

Med vsemi sovjimi vrstami, ki gnezdijo ob Cerkniškem jezeru, pa je bil v zadnjem letu največ medijske pozornosti deležen mlad osebek velikega skovika, druge najmanjše vrste sove pri nas in v Evropi. Zagotovo se še spomnite mladiča, ki je bil 22. julija 2020 najden na dvorišču Policijske postaje Cerknica?! Po uspešni rehabilitaciji v zatočišču za živali

prostoživečih vrst je bil slab mesec dni kasneje izpuščen na območju Rešeta. In prav ta osebek je dal spodbudo, da se z Notranjskim regijskim parkom dogovorimo, da na tem območju začnemo s spremljanjem gnezditve te naše edine sove selivke.

Marca, ko je sneg še zadnjič pobelil območje, sva z Borom Miheličem postavila prvih 12 gnezdilnic. Cerkniško jezero je s svojimi ohranjenimi vlažnimi travniki in pestro kulturno krajino res izjemno življenjsko okolje za velikega skovika. Ptica ima tukaj primerne razmere za gnezdenje in prehranjevanje. Koliko pa je pravzaprav velika populacija velikega skovika na tem območju? Do letos smo imeli na

Gnezdilnice so zasedli ŠKORČJI PARI.

voljo le grobe ocene, ki so temeljile na posameznih opazovanjih, sistematičen popis na območju namreč še nikoli ni bil narejen. Na toplo majsko noč se nas je zbrala skupina šestih navdušencev. Družno, vendar vsak s svoje strani jezera, smo se lotili dela. Popisali smo 44 točk in na njih zabeležili oglašanje 14 samcev. Seveda smo bili ob tem deležni še petja samcev lesne sove, oglašanja mladičev male uharice ter bobnanja maskote jezera, bobnarice (*Botaurus stellaris*). Velik zanos nam je dal podatek, da smo na kar petih točkah, v neposredni bližini že postavljenih gnezdilnic, zabeležili petje samcev, kar bi lahko nakazovalo na potencialno zasedenost le-teh.

ŠKOREC ALI SKOVIK?

Sredi junija je prišel tisti trenutek, ko sva z Maksom Sešlarjem na lep in s soncem obsijan petek navdušena in v velikem pričakovanju brzela proti Cerknici. Najin cilj je bil pregledati gnezdilnice ter ugotoviti, ali so jih zasedli pari velikega skovika. Na najino rahlo razočaranje so bile tisti dan gnezdilnice zasedene z gnezdečimi škorcji (*Sturnus vulgaris*). Seveda to ni nič neobičajnega, saj je nenapisano "pravilo", da sprva gnezdilnico zasede škorec, ko se mladiči prvega legla speljejo, pa le-to zasede velik skovik. Tisti dan sva obročke nadela 31 mladim škorcem. Čez tri tedne sva ponovno pregledala gnezdilnice, tokrat še z Nejcem Kelbičem, ki je na društvu ravno v tem času opravljal prakso. Sovja sreča nam tudi tokrat ni bila naklonjena. Vse gnezdilnice so bile

polno zasedene, vendar so namesto velikih skovikov v njih škorcji pari vzgajali svoje drugo leglo. Letos je tako iz gnezdilnic na Cerkniskem jezeru v širni svet odletelo 58 mladih škorcev. Prav vsi so dobili obroček – t.i. osebno izkaznico, ki nam bo v prihodnosti, če bodo to ptico kje opazili in prebrali njen obroček, lahko povedal, kam se je odselila, kje je prezimovala itd.

SPREMLJANJE SELITVE

A vendar se zgodba z velikimi skoviki z območja Cerkniskega jezera tukaj še ne konča. Kot že rečeno uvodoma, je velik skovik naša edina sova selivka. V daljno Afriko se vsako jesen odseli predvsem zaradi svojega načina prehranjevanja. Ptica se hrani z nevretenčarji: velikimi kobilicami, hrošči in nočnimi metulji. Ali je Cerkniško jezero pomembna postojanka na njegovi selitvi, smo jeseni skušali ugotoviti na dveh obročkovaških postajah. Prepričana sem, da nam bo spremljanje gnezdenja in selitve te izjemne, male sove na tem območju o njej razkrilo marsikaj, česar še ne vemo.

Ob tej priložnosti še zahvala vsem domačinom, ki so se na našo prošnjo za postavitev gnezdilnic na njihovem drevesu vedno odzvali pozitivno in z velikim navdušenjem. Prav tako velik hvala zaposlenim v Notranjskem regijskem parku, kjer so zamisel o spremljanju gnezditve velikega skovika na območju parka sprejeli z navdušenjem in veliko podpore.

Ko ptici na nogo natakneмо obroček, ta postane njena osebna izkaznica.

foto: vse Maks Sešlar

STE VEDELI, DA NAM LAHKO PREK SPLETA DEL VAŠE DOHODNINE NAMENITE V NEKAJ MINUTAH?

Do 0,5 odstotkov odmerjene dohodnine, ki jo sicer plačate državi, lahko kot donacijo namenite financiranju splošno-koristnih namenov upravičencev, med katerimi je tudi DOPPS. Pri tem nimate nobenega dodatnega stroška. Če tega še niste storili, imate kot odgovoren državljan z namenitvijo tega finančnega prispevka DOPPS-u priložnost svoj denar in energijo podariti tistim, ki se dejavno borimo proti upadu biotske raznovrstnosti in skrbimo za slovensko naravo.

Vsem, ki bi nas na ta način radi na novo podprli, sporočamo, da lahko to storite:

1. prek portala e-Davki:

- Na kazalu na levi strani vašega uporabniškega računa na e-Davkih izberite rubrike: Vpogledi → Podatki o zavezancu → Namenitev dela dohodnine
- V razdelek 'Ime oziroma naziv upravičenca' vpišete: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije
- V razdelek 'Davčna številka upravičenca' vpišete: 68956029
- V razdelek 'Odstotek' vpišete poljubno vrednost do 0,5
- Izbor potrdite s pritiskom na gumb Oddaj vlogo

V kolikor portala e-Davki še ne uporabljate, bi vas radi seznanili, da je po novem **prijava in uporaba povsem enostavna in zanj ne potrebujete več veljavnega certifikata**. Registracija na portalu e-Davki ne namreč možna z vašo davčno številko in geslom, ki si ga nastavite sami. Pri registraciji z geslom poleg davčne številke potrebujete enega od informativnih izračunov dohodnine iz zadnjih let, s katerega preprišete ID številko. V kolikor informativnih računov ne hranite, pa to številko lahko tudi naročite v enem od korakov registracije z geslom in vam jo FURS pošlje na domači naslov v nekaj dneh.

2. z izpolnitvijo obrazca Zahteva za namenitev dela dohodnine za donacije, ki vam je na voljo na spletni strani FURS, lahko pa vam ga pošljemo tudi mi in ga pošljete po pošti na naslov FURS

3. ustno na zapisnik pri finančnem organu.

Predvsem z uporabo e-Davkov vam bo to vzelo le nekaj minut, ki vam jih bomo v naslednjem letu ali letih zagotovo povrnili z novimi uspehi pri varstvu ptic in narave.

Obenem hvala vsem, ki ste nas s članstvom ali na druge načine že podprli. Če ste nam donacijo iz dohodnine že namenili, ostaja veljavna do preklica in vam tega postopka ni treba ponavljati.

PRVO 5-DRŽAVNO BIOSFERNO OBMOČJE NA SVETU

// Urša Gajšek · Damijan Denac

Ključni del tega 5-državnega biosfernega območja v Sloveniji je biosferno območje **REKE MURE**.
foto: Gregor Domanjko

Mednarodni koordinacijski svet UNESCO-vega programa Človek in biosfera (UNESCO MAB-ICC) je 15. septembra 2021 na zasedanju v nigerijski Abuji razglasil območje Mure, Drave in Donave za prvo 5-državno biosferno območje na svetu. Območje, ki se razteza od Avstrije, prek Slovenije, Hrvaške in Madžarske do Srbije ter obsega 930.000 hektarjev ob 700 kilometrih rečnega toka Mure, Drave in Donave, je s tem uradno postalo največje rečno biosferno območje v Evropi.

Pobuda za vzpostavitev čezmejnega biosfernega območja sega v leto 1992. Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije je bilo skupaj z EuroNatur-om prvo, ki je dalo pobudo za takratni biosferni rezervat Drava-Mura. V letu 1996 smo v Radencih organizirali mednarodni kongres, na katerem so predstavniki vladnih in nevladnih organizacij iz Avstrije, Slovenije, Hrvaške in Madžarske, kot tudi predstavniki mednarodnih ustanov IUCN (International Union for Conservation of Nature, Mednarodna zveza za varstvo narave) in UNESCO (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo), potrdili zamisel o ustanovitvi omrežja zaščitenih območij v obliki biosfernega rezervata v skladu z UNESCO-vim programom Človek in biosfera.

Mednarodni kongres v Radencih Biosferni rezervat Drava-Mura

priložnost za mejno regijo med Avstrijo, Slovenijo, Hrvaško in Madžarsko

Zaključna deklaracija, 18. maj 1996:

Spoštovani!

Od leta 1992 potekajo poglobljena mednarodna prizadevanja za ohranitev enkratne narave in kulturne rečne krajine ob Dravi in Muri, kjer reki še nista presekanji s hidroenergetskimi jezovi. Sodelovanje strokovnjakov, vladnih strokovnih služb in nevladnih organizacij usklajuje Fundacija za evropsko naravno dediščino EURONATUR.

Ze pred tremi leti je bila podana zamisel o ustanovitvi omrežja zaščitenih območij v obliki biosfernega rezervata v skladu z UNESCO-vim programom Človek in biosfera (Man and the Biosphere). Cilj biosfernega rezervata je ohraniti rečni ekosistem z obrečno kulturno krajino. Hkrati naj bi ponudil trajnostno razvojno perspektivo tukajšnjim regijam.

V obdobju, ki je sledilo, so številne organizacije vseh štirih držav zamisel dočetrta preučile in raziskale možnosti za njeno uresničitev. Kongres v Radencih pomeni močno potrditev takšne zamisli. Potrdili so jo predstavniki vladnih in nevladnih organizacij iz vseh štirih držav, kot tudi predstavniki mednarodnih ustanov IUCN in UNESCO. V številnih rečnih vodnih strokovnjakov za varovanje rečne krajine ter načrtovanje sonaravnega, trajnostnega razvoja so bile nakazane nove možnosti in rešitve.

S podporo kongresa podpisani pozivamo odgovorne vladne organe, da imenujejo nacionalne komisije za pripravo predloga o biosfernem rezervatu. Nadalje pozivamo te komisije, da ustanovijo mednarodno koordinacijsko telo, ko bo usklajevalo njihove aktivnosti.

Za udeležence kongresa:

Dr. Uwe Kazina, Europäisches Naturerbe, Graz
Prof. Dr. Dr. h.c. Branimir Pipić, Hrvatsko šumarsko društvo, Zagreb
Borut Stumberger, dr. vet. med., Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Ljubljana

Dr. Ferenc Winkler, Somogy Természeti Öröksége Alapítvány, Kaposvár
Dr. Martin Schneider-Jacoby, European Natural Heritage Fund, Radolzell

International Conference in Radenci:

The Drava-Mura Biosphere Reserve

A chance for the border region between Austria, Slovenia, Croatia and Hungary

Final declaration of May 18th, 1996:

Dear Sirs,

Since 1992 increasing international efforts are aiming at the preservation of the unique natural and cultural riverain landscape of a great part of Drava and Mura rivers, which is not yet affected by power dams. Under the coordination of EURONATURE, experts, governmental bureaus and NGOs have been collaborating since then.

Three years ago, an idea was launched about establishing a network of protected areas integrated into a biosphere reserve, as proposed by the "Man and the Biosphere" - programme of UNESCO. The target is to preserve the river ecosystem as well as the cultural landscape forming part of it and, at the same time, to offer prospects of sustainable regional development.

In the following time, a certain number of organizations from all four countries cooperated in working out the idea of the biosphere reserve and finding ways of implementation. The Radenci conference confirmed the plan being well-founded. Support was given by representatives of governmental bodies and NGOs from the four countries as well as by the representatives of IUCN and UNESCO. In numerous lectures of leading experts in preservation of river ecosystems and sustainable development new proposals and solutions were presented.

The undersigned, having attended the conference, request the responsible governmental bodies to establish national committees destined to elaborate the designation of the biosphere reserve, as proposed. Furthermore, we call on these committees to set up an international body for the coordination of their activities.

For the participants of the conference:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije je bilo skupaj z EuroNatur-om prvo, ki je dalo pobudo za takratni biosferni rezervat Drava-Mura.

vir: **Revija Acrocephalus** (17): str. 78-79

PROGRAM ČLOVEK IN BIOSFERA

UNESCO-v program Človek in biosfera letos praznuje 50 let delovanja. Trenutno je v več kot 129 državah 714 biosfernih območij, od tega 21 čezmejnih. Biosferno območje Mura-Drava-Donava bo tudi prvo na svetu, ki ga bo skupaj upravljalo pet držav. Gre za največji poplavni kompleks v Evropi, ki se razteza vzdolž poplavnih ravnin Mure, Drave in Donave v Avstriji, Sloveniji, Srbiji ter na Madžarskem in Hrvaškem. Območje obsega več kot 700 kilometrov prosto tekočih rek z izjemno naravno in kulturno dediščino Evrope in sveta. Čezmejno biosferno območje je bogato z redkimi življenjskimi okolji, kot so veliki poplavni gozdovi, rečne struge z naravnimi strmimi peščenimi in gramoznimi brežinami, stranski rečni rokavi in mrtvice ter zaledja s tradicionalno kulturno krajino.

V njih živi največja populacija orlov belorepcev (*Haliaeetus albicilla*) v Evropi, tu so gnezdišča številnih ogroženih vrst ptic, kot so breguljke (*Riparia riparia*), male čigre (*Sternula albifrons*) in črne štoklje (*Ciconia nigra*), prav tako so tu bivališča bobrov (*Castor fiber*) in vider (*Lutra lutra*) ter številnih v evropskem merilu redkih rib. Ta pokrajina je naša skupna priložnost za nadaljevanje trajnostnega in sonaravnega razvoja, ki bo skladen tudi z načeli ohranjanja narave in kulturne dediščine ter bo temeljil na aktivnem sodelovanju lokalnega prebivalstva.

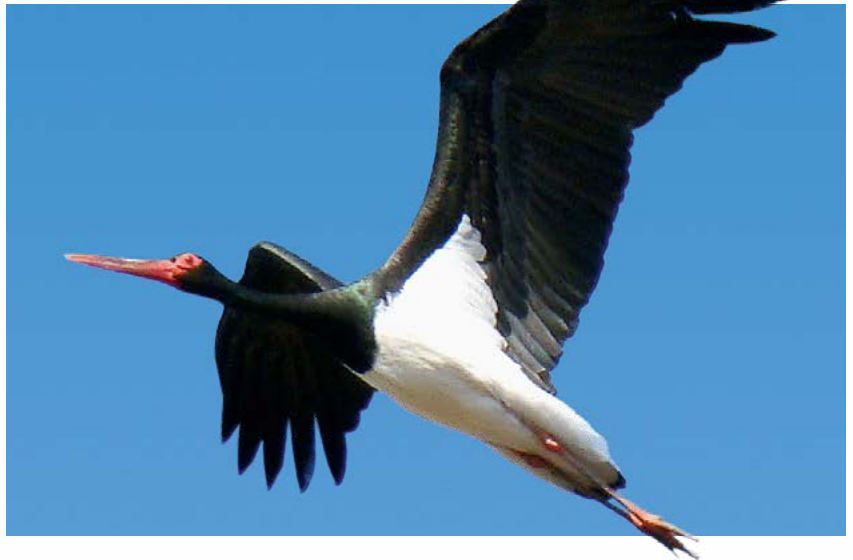
V biosfernem območju živi največja populacija orlov **BELOREPCEV** (*Haliaeetus albicilla*) v Evropi.

foto: **Alen Ploj**

Življenje skoraj milijona ljudi kot tudi obstoj številnih vrst sta vezana na ohranjenost Mure, Drave in Donave. V času izrazitih okoljskih sprememb, kot so podnebne spremembe in upadanje biotske raznovrstnosti, je to ohranjeno območje ključnega pomena pri varstvu pred poplavami in blaženju posledic podnebnih sprememb, za zagotavljanje pitne vode in rodovitne zemlje, vse bolj pa je prepoznano tudi kot območje rekreacije in oddiha ter gonilna sila trajnostnega razvoja.

SLOVENSKO BIOSFERNO OBMOČJE REKE MURE

Ključni del tega 5-državnega biosfernega območja v Sloveniji je biosferno območje reke Mure. Obsega največji ohranjeni kompleks življenjskih okolij poplavnih ravnin v Sloveniji, kjer je ob prepletanju naravnih dejavnikov s tisočletno navzočnostjo človeka nastala izjemna obrečna kulturna krajina. Območje je eno biotsko najbogatejših območij v Sloveniji z velikim številom redkih, nacionalno in

mednarodno ogroženih habitatnih tipov in prstoživečih rastlinskih ter živalskih vrst. Ohranjeni so posebni tipi zgodovinske kulturne krajine, kot so mokrotni travniki na območju Velike Polane ter na območju med Radenci in Veržejem. Ta območja so ob pomembnih naravnih znamenitostih in biotski raznovrstnosti tudi izjemna kulturna dediščina. Tisočletno bivanje človeka v tem delu sveta je razlog za veliko število avtohtonih pasem domačih živali in sort gojenih kulturnih rastlin, ki prav tako prispevajo k biotski raznovrstnosti območja.

Pri vzpostavitvi tega območja so aktivno prispevale vse obmurske občine v Sloveniji od Šentilja do Lendave, strokovne ustanove in nevladne organizacije. Slovenija je tudi aktivno prispevala pri pripravi nominacije. Na strokovnem srečanju koordinacijskega odbora v Veliki Polani januarja 2019 je bila ključnega pomena udeležba dr. Miguela Clüsener-Godta (UNESCO MAB), ki je spodbudil države k nadaljevanju dela in poudaril pomen 5-državnega biosfernega območja za celotno regijo kot tudi v svetovni mreži biosfernih območij.

Mednarodni status in aktivno sodelovanje v okviru mreže biosfernih območij daje nove priložnosti za razvoj in promocijo regije, vendar tudi obvezo skupnega upravljanja, ohranjanja in razvoja v dobro lokalnega prebivalstva in z lokalnimi deležniki, ki aktivno skrbijo, upravljajo in ohranjajo bogato biotsko raznovrstnost in kulturno dediščino za doseganje zastavljenih ciljev novoustanovljenega 5-državnega biosfernega območja MDD.

Tu so gnezdišča tudi številnih ogroženih vrst ptic, kot je **ČRNA ŠTORKLJA** (*Ciconia nigra*).

foto: **Jani Vidmar**

ORNITOLOŠKI »NORI TEDEN« NA BARJU

// Enej Vrezec, Blaž Blažič, Mitja Denac, Jakob Habicht, Nejc Kelbič, Urša Koce, Matija Medved Mlakar, Tjaša Pršin

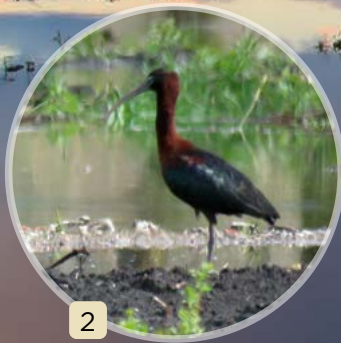
Ljubljansko barje v vseh letnih časih obišče veliko ornitologov, saj je priljubljen kraj za opazovanje ptic. Vendar pa Barje tu in tam zelo preseneti, ko se zbudi staro koliščarsko jezero in preplavi polja ter travnike. Letošnjo pomlad je bil tak deževni teden med 3. in 9. majem 2021. V tem tednu smo na Barju lahko opazovali precej presenetljivih oziroma redkih vrst ptic, saj so tedenske nevihte poplavile območje na dveh koncih: njive in travnike pri Igu in v Notranjih Goricah.

V tem tednu nas je več ornitologov zabeležilo kar 28 zanimivih vrst ptic, med njimi precej redkih, ki jih je deževje prisililo k pristanku na spomladanski selitvi. Konvoj redkosti se je nadaljeval še v sredino maja, a največ jih je bilo ravno v opisanem »norem barjanskem tednu«. Pestra paleta ptic v majskem deževnem tednu nam je še en dokaz več, da sta premagovanje lenobe in teren v deževju na koncu poplačana z redkostmi, ki se jih vsak ornitolog lahko razveseli.

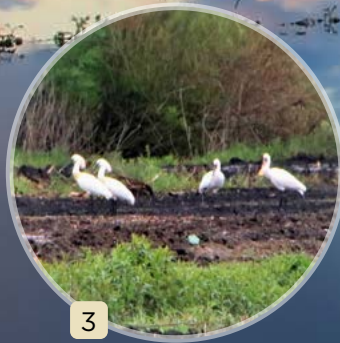
Poplavljeni njive pri Igu
foto: Enej Vrezec

1

2

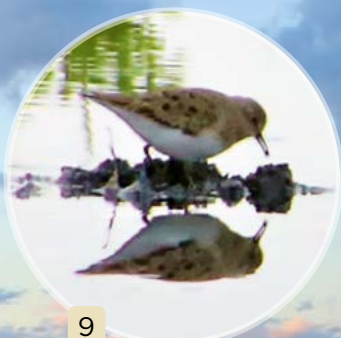

3

4

Vrsta	Število/starost/spol	Datum	Kraj	Opazovalec (fotografija)
duplinska kozarka (<i>Tadorna tadorna</i>)	20	6. 5. 2021	Ig	Enej Vrezec, Al Vrezec
kravja čaplja (<i>Bubulcus ibis</i>)	1, odrasla	7. 5. 2021	Hauptmanca	Enej Vrezec (1), Al Vrezec
čopasta čaplja (<i>Ardeola ralloides</i>)	1, odrasla	3. 5. 2021 8. 5. 2021	Podpeč Notranje Gorice	Blaž Blažič, Živa Alif Mitja Denac
plevica (<i>Plegadis falcinellus</i>)	1, odrasla	8. 5. 2021	Ig	Maks Sešlar, Tjaša Zagoršek, Nejc Kelbič, Jakob Habicht, Enej Vrezec, Al Vrezec, Blaž Blažič, Tjaša Pršin, Mitja Denac (2)
žličarka (<i>Platalea leucorodia</i>)	4	6. 5. 2021	Ig	Enej Vrezec (3), Petra Vrh Vrezec
ribji orel (<i>Pandion haliaetus</i>)	4	7. 5. 2021	Ig	Jakob Habicht
ribji orel (<i>Pandion haliaetus</i>)	1	8. 5. 2021	Bevke	Blaž Blažič, Tjaša Pršin
rjavi škarnik (<i>Milvus milvus</i>)	1	8. 5. 2021	Ig	Blaž Blažič, Tjaša Pršin
stepski lunj (<i>Circus macrourus</i>)	1, drugoletni osebek	8. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac
	1	8. 5. 2021	Podpeč	Blaž Blažič, Tjaša Pršin
	1	8. 5. 2021	Goričica	Blaž Blažič, Tjaša Pršin
rjasta kanja (<i>Buteo rufinus</i>)	1, drugoletni osebek	8. 5. 2021	Ig	Enej Vrezec, Al Vrezec
polojnik (<i>Himantopus himantopus</i>)	1, odrasel	8. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac (4)
komatni deževnik (<i>Charadrius hiaticula</i>)	1, odrasel	4. 5. 2021	Notranje Gorice	Matija Medved Mlakar
	4, odrasel	6. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac (5)
	1, odrasel	6. 5. 2021	Matena	Tjaša Pršin
črna prosenka (<i>Pluvialis squatarola</i>)	1, odrasla	6. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac (6)
zlata prosenka (<i>Pluvialis apricaria</i>)	1	6. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac (7)
spremenljivi prodnik (<i>Calidris alpina</i>)	1, odrasel	3. 5. 2021	Notranje gorice	Mitja Denac (8)
	7	6. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac

Vrsta	Število/starost/spol	Datum	Kraj	Opazovalec (fotografija)
Temminckov prodnik (<i>Calidris temminckii</i>)	2	6. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac
	4	6. 5. 2021	Ig	Enej Vrezec (9), Al Vrezec, Tjaša Pršin
	1, odrasel	8. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac
	4	8. 5. 2021	Ig	Blaž Blažič, Tjaša Pršin
mali prodnik (<i>Calidris minuta</i>)	5, odrasel	4. 5. 2021	Notranje Gorice	Matija Medved Mlakar
	3	6. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac
črni martinec (<i>Tringa erythropus</i>)	1, odrasel	8. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac (10)
čoketa (<i>Gallinago media</i>)	1	5. 5. 2021	NRIM	Blaž Blažič, Nejc Kelbič
črnoglavi galeb (<i>Ichthyaetus melanocephalus</i>)	6, odrasel	3. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac (11)
rjavi galeb (<i>Larus fuscus</i>)	1	8. 5. 2021	Ig	Blaž Blažič, Tjaša Pršin
mali galeb (<i>Larus minutus</i>)	3	6. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac
črnonoga čigra (<i>Gelochelidon nilotica</i>)	1, odrasla	3. 5. 2021	Ig	Enej Vrezec (12)
navadna čigra (<i>Sterna hirundo</i>)	1	6. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac (13)
črna čigra (<i>Chlidonias niger</i>)	280	6. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac (14)
beloperuta čigra (<i>Chlidonias leucopterus</i>)	30	6. 5. 2021	Ig	Enej Vrezec
belolična čigra (<i>Chlidonias hybrida</i>)	3	6. 5. 2021	Notranje Gorice	Mitja Denac (15)
močvirska uharica (<i>Asio flammeus</i>)	1	6. 5. 2021	Ig	Enej Vrezec
	2	8. 5. 2021	Parte	Blaž Blažič, Tjaša Pršin
zlatovranka (<i>Coracias garrulus</i>)	1	8. 5. 2021	Zahodno od Bevk	Urša Koce
rjavoglavi srakoper (<i>Lanius senator</i>)	1, odrasel, samec	8. 5. 2021	Ig	Maks Sešlar, Tjaša Zagoršek, Nejc Kelbič, Jakob Habicht, Enej Vrezec, Al Vrezec, Blaž Blažič, Tjaša Pršin, Mitja Denac (16)

Podatki so še v obravnavi Komisije za redkosti.

NEOBIČAJNO GNEZDENJE SIVEGA MUHARJA

// Tjaša Zagoršek

V spomladanskih in poletnih mesecih na društveni ornitofon prejmemo veliko klincev, v katerih nas ljubitelji ptic najpogosteje sprašujejo: »Katera ptica gnezdi na našem vrtu?« Ko radovednim klicateljem pomagamo pri določanju vrste gnezdeče ptice na njihovem vrtu, se vedno znova čudimo, kako si ptice za gnezdenje izbirajo res nenavadna mesta, npr. cvetlična korita, pošne nabiralnike, stare čevlje itd. Tudi par sivega muharja (*Muscicapa striata*) si je letos na skupnem vrtu večstanovanjskega bloka v Novi vasi pri Celju za gnezdenje izbral zelo neobičajno mesto, in sicer ptičjo krmilnico. In na veliko veselje stanovalcev bloka je bilo to ravno pravšnje mesto, da so lahko spremljali celotno gnezditev in prvi polet mladih sivih muharjev.

V začetku julija je samica izlegla tri jajca in jih grela dobrih 14 dni. Ko so se mladiči izvalili, je bila samica zelo pridna s hranjenjem, medtem ko je samec na najvišji veji bližnjega drevesa skrbno varoval svoje potomstvo. Kaj je botrovalo razlogu, da sta deset dni po izvalitvi poginila dva od treh

mladičev, lahko samo ugibamo. A na srečo je eden od mladičev preživel in v začetku avgusta zapustil zavetje gnezda.

Srečno mladenič, naj ti bo ptičja sreča naklonjena!

V začetku julija je samica izlegla tri JAJCA.

Trije MLADIČKI sivega muharja, stari komaj nekaj dni

Par **SIVEGA MUHARJA** (*Muscicapa striata*) si je na vrtu večstanovanjskega bloka v Novi vasi pri Celju za gnezdenje izbral zelo neobičajno mesto – ptičjo krmilnico.

Dobrih 10 dni po izvalitvi sta žal dva od treh mladičev poginila zaradi neznanega vzroka.

Najmočnejši mladič je v začetku avgusta že nakazoval, da je čas za zapustitev gnezda.

foto: vse **Alenka Kocuvan Polutnik**

BO MALI SKOVIK OSTAL BREZ HLADILNIKA?

// Darja Čadež, Sara Eržen

Večina ljudi se že zaveda, da živimo v času pospešenih podnebnih sprememb. Na to temo je napisanih ogromno člankov in kljub stalnemu raziskovanju nikoli ne bomo dobili celotne slike vpliva teh sprememb na življenje organizmov na Zemlji. Ena izmed tovrstnih novejših zanimivejših raziskav je vpliv podnebnih sprememb na prezimovanje ptic plenilk, ki imajo prav posebno strategijo preživetja, in sicer shranjevanje visoko pokvarljive hrane, npr. malih sesalcev in ptic, kot zalogo za čez zimo. Dvigovanje temperatur ter spremembe v količini in razporeditvi padavin zelo vplivajo na ptice plenilke, zato njihov »hladilnik« ne deluje več tako, kot bi moral. Znanstveniki s Finske so zato želeli raziskati vpliv vremenskih razmer na vedenje malega skovika (*Glaucidium passerinum*), pri čemer so upoštevali tudi številčnost njegovega najpogostejšega plena – voluharic.

KAJ TAKO SMRDI

V obdobju 16-ih let so vsako leto v 600 gnezdnicah dvakrat jeseni in enkrat spomladi prešteli in označili nakopičeni plen ter določili njegovo stopnjo gnitja. Male skovike, ki so naselili gnezdnice, so označili in določili njihov spol ter starost. Vsako jesen so pridobili podatek o številčnosti voluharice in o temperaturi ozračja, količini padavin ter debelini verjetne snežne odeje.

NAMESTO KVASA IN TOALETNEGA PAPIRJA KOPIČIJO VOLUHARICE

Ko jeseni temperatura pade pod 0 °C, se v malem skoviku sproži nagon po zbiranju hrane. S to raziskavo so to potrdili, hkrati pa odkrili, da na to še bolj vpliva povečanje števila dni, ko minimalna dnevna temperatura pade pod -1,9 °C (ko meso zamrzne), maksimalna pa naraste nad to vrednost (meso se odtaja). Na začetek kopičenja zaloga vpliva tudi številčnost voluharic in starost malih skovikov. Manj kot je v tistem letu plena, prej začnejo kopičiti zalogo, svoj »hladilnik« pa bolj zgodaj začnejo polniti mlajši osebki (stari manj kot eno leto). Velikost zaloge je najbolj odvisna od številčnosti voluharic v tistem letu – več kot jih je, večjo zalogo lahko zberejo.

Če je več ponovitev zmrzovanja in tajanja mesa ali manj voluharic (zaradi manjše številčnosti le-teh ali pa snega, ki otežuje lov), porabijo več zbrane zaloge. Čez zimo je pojedjo več, če je ta sveža, v primeru pomanjkanja hrane pa zaužijejo, kar imajo, ne glede na stopnjo gnitja. Nakopičena hrana zgornje prej, če jo začnejo kopičiti prej ali če je jeseni veliko vlažnih dni. Na gnitje hrane verjetno vpliva tudi zimsko vreme, kaj se takrat dogaja z nakopičeno hrano, pa za zdaj vedo samo mali skoviki.

V zadnjih letih mali skoviki začnejo s kopičenjem hrane pozneje kot prejšnja leta, vprašanje pa je, ali se bodo prilagodili tudi tako, da bodo zimo preživeli celo brez »hladilnika«.

Male skovike, ki so pojedli več gnile hrane, so raziskovalci zelo redko ujeli še enkrat (osebki so se preselili ali pa poginili). Pri tem je šlo predvsem za samice. Te ujamejo več voluharic kot samci, ki so bolj spretni pri lovljenju manjših ptic. Samice zato lahko doživijo dvojni primanjkljaj z vidika hrane. Prvi je ta, da je nakopičena hrana manj kvalitetna in tudi hitreje izgublja kvaliteto kot sveža, drugi pa ta, da vložijo več energije v pripravo zaloge, ki pa je kasneje ne morejo uporabiti. So pa samice tiste, ki morajo biti na začetku gnezditvene sezone v boljši kondiciji, saj je njihov energijski vložek večji. Če pogledamo še širše, lahko vidimo, da to vpliva na spremembe prehranskih verig na tem območju, kar vodi v nadaljnje spremembe.

Gledano splošno, v zadnjih letih mali skoviki začnejo s kopičenjem hrane pozneje kot prejšnja leta, tako da je gnile hrane posledično manj, vprašanje pa je, ali se bodo prilagodili tako, da bodo zimo preživeli tudi brez »hladilnika«.

Ko jeseni temperatura pade pod 0 °C, se v **MALEM SKOVIKU** (*Glaucidium passerinum*) sproži nagon po zbiranju hrane.

foto: Matej Vrnič

Literatura

MASOERO, G., LAAKSONEN, T., MOROSINOTTO, C., KOPIMÄKI, E. (2020): Climate change and perishable food hoards of an avian predator: Is the freezer still working? - *Global change biology* 26:5414-5430.

PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS, OKTOBER– DECEMBER 2021

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon **01/426 58 75** ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva **www.ptice.si** in na FB-strani **www.facebook.com/pticeDOPPS** najkasneje na dan dogodka.

- predavanje
- izlet
- akcije / delavnice / stojnice / popisi
- lokacija
- ura
- informacije

OKTOBER

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

NOVEMBER

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

DECEMBER

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

IZLETI

NED
12
DEC

TRADICIONALNI IZLET NA PTUJSKO JEZERO

Tilen Basle (obvezne prijave na tilen.basle@dopps.si ali na 051 636 224)

PTUJ (zbirno mesto je na desni strani peš mostu na Ptuj)

ob 9.00

Ptujsko jezero je največje stalno jezero v državi, ki je odlična lokacija za opazovanje ptic čez vse leto. Jezero lahko pozimi poleg različnih vrst rac, ponirkov in galebv gosti tudi redkejše vrste s severa, saj velja za eno najpomembnejših prezimovališč ptic v Sloveniji. Izlet lahko izkoristite za pripravo na zimsko štetje vodnih ptic, ki bo v januarju.

Zaradi razmer, ki jih je povzročil SARS-CoV-2, in nepredvidljivega spreminjanja varnostnih ukrepov, lahko dogodke spremljate na spletni strani društva **www.ptice.si** in FB-strani **www.facebook.com/pticeDOPPS**.

DOLGOREPA RACA
(*Anas acuta*)

ilustracija: **Jan Hošek**

SOB
4
DEC

IZLET V KRAJINSKI PARK SEČOVLJSKE SOLINE

Tomaž Remžgar

(obvezna prijava Neži Kocjan na zgolj.zacasno@gmail.com ali telefon 031 542 910)

zbirni mesti: LJUBLJANA, parkirišče Dolgi most (ob 7.30) **ali SEČOVLJE**, parkirišče pri Muzeju soli v Sečovljah (ob 9.00)

ob 7.30 Dolgi most,
ob 9.00 Sečovlje

Sečovljske soline so za ornitologe zanimive v vsakem letnem času. Poleg številnih zanimivih gnezdičk, ki jih je mogoče opazovati v spomladanskem in poletnem času, lahko pozimi tu opazujemo prezimovalce, ki se k nam priselijo s severa. V bazenih lahko tako opazujemo številne pobrežnike, čaplje in race, skoraj vsako leto pa se jim pridružijo tudi gosti iz Sredozemlja, plamenci. Večkrat nam s ptičjim presenečenjem postreže tudi morje ob izlivu Dragonje, kjer se med številnimi polarnimi slapniki in vranjeki skrivajo posamezni zlatouhi ponirki in rdečegrli slapniki. Za izlet se obvezno prijavite, da lahko uskladimo prevoze z osebnimi avtomobili ter upoštevamo predpise in priporočila, ki bodo takrat v veljavi.

AKCIJE / DELAVNICE / STOJNICE

SOB
20
NOV

DELOVNA AKCIJA V NARAVNEM REZERVATU IŠKI MOROST

Željko Šalamun

(informacije in obvezne prijave na zeljko.salamun@dopps.si ali na 041 712 396)

LJUBLJANSKO BARJE, vhod v NR Iški morost, pri mostu čez Iško

od 8.00 do 12.00

Letos bomo ponovno urejali učno pot ter čistili grmovje in zaraščene travnike v NRIM-u. Na akcijo pridite v delovnih oblačilih in poskrbite, da vas ne bo zeblo. Dobrodošlo bo, če s seboj prinesete kak kos delovne opreme ter skodelico za čaj, za drugo bomo poskrbeli mi. Za vse dodatne informacije in za prijave se lahko obrnete na Željka Šalamuna. V primeru slabega vremena bomo akcijo prestavili na nov termin. Zaradi lažje organizacije in obveščanja vas prosimo, da se na akcijo prijavite.

TOGOTNIK

(Calidris pugnax)

Joaquin Lopez, Zalog pri Novem mestu, 6. september 2021

V Krajinskem parku Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib sem po enajsti uri dopoldan v ribniku pri čolnarni opazoval mladostnega **KVAKAČA** (*Nycticorax nycticorax*). Pokazal mi je vse, kar zna!

Mirko Gaberšek, www.Nalzetu.Si™, Tivoli, 21. avgust 2021

KOZICA (*Gallinago gallinago*)

Joaquin Lopez, Zalog pri Novem mestu, 22. avgust 2021

ZELENONOGI MARTINEC

(Tringa nebularia)

Janko Keček, Ormoške lagune, 18. september 2021

Razsežnost ptičjega lova v Sloveniji

// besedilo: Tjaša Zagoršek, foto: Arhiv DOPPS

Ko smo junija 2018 pričeli s projektom Adriatic Flyway 4, si niti predstavljati nismo mogli, kako razsežna je problematika nezakonitega lova in ubijanja ptic v Sloveniji. Podatkov, ki bi nakazovali obseg teh dejanj, je bilo zelo malo, prav tako tega nihče ni beležil sistematično.

Tri leta po začetku projekta smo do avgusta 2021 v našo lastno bazo zabeležili že 636 primerov takšnih nezakonitih dejanj, ki so se na območju Slovenije zgodila v zadnjih 20 letih. Samo v letošnjem letu smo zabeležili že 56 primerov. Od začetka trajanja projekta pa do avgusta 2021 smo na službe, pristojne za preganjanje tovrstnega kriminala (policija, inšpekcija, tožilstvo), vložili 148 prijav, in sicer samo za primere z zadostnimi dokazi ali utemeljenim sumom o nezakonitem ravnanju. Od tega so jih do avgusta 2021 obravnavali 33 %.

Oktober 2020 je član društva med sprehodom na območju Kamnika opazil, da je na obrobju njivske površine nastavljenih več mrež za lov ptic. Še več, oseba je nezakonito lovila tudi s pomočjo vabnikov, t. j. živih ptic, ki so bile nameščene v manjše kletke ob postavljenih mrežah. Takoj je o tem obvestil policijo. Policisti so opremo za lov zasegli, ptice, ulovljene in zadrževane v kletkah, pa izpustili v naravo. Sledila je kazenska ovadba na pristojno državno tožilstvo. A tu je primer dobil nepričakovan epilog. Okrožni državni tožilec je kršitelju izrekel le sodni opomin ter mu odvzel opremo za lov ptic.

Kakšno je sporočilo takšnega sklepa tožilstva tistim, ki se trudijo, da se takšna nezakonita dejanja pri nas za vedno končajo?! Črni trg z živalmi in njihovimi telesnimi deli je v svetovnem merilu po obsegu takoj za trgovino z ljudmi, drogami in orožjem. V Sloveniji se nekateri tega še vedno ne zavedajo in ga z lahkotnostjo odločitev podpirajo. Tudi če divje lovce dobijo, so ti lahko brez skrbi, saj bodo za svoja dejanja dobili le opomin!

Delavnica v sklopu projekta Adriatic Flyway 4

// besedilo in foto: Pia Höfferle

V sklopu projekta Adriatic Flyway 4: Safe Flyways (Varne selitvene poti), ki ga financira fundacija EuroNatur, smo skupaj z Elektro Ljubljana in Gospodarskim interesnim združenjem distribucije električne energije organizirali delavnico na temo trajnostnih rešitev za zmanjševanje in preprečevanje električnega udara ptic na srednjenapetostnih daljnovodih. Skupaj z udeleženci smo preučili že uveljavljeno rešitev izolacije pokončnih in podpornih izolatorjev, ki se je pri nas do sedaj izkazala za uspešno. Preučili smo tudi možnost vpeljave dolgoročnih tehničnih rešitev – tehnične rekonstrukcije pticam nevarnih drogov s pokončnimi izolatorji. Delavnico smo končali v dobrem duhu in se dogovorili za nadaljnje sodelovanje na področju varstva ptic.

Spremljanje selitve mladih belih štokelj

// besedilo: Urša Gajšek, foto: Jani Vidmar

Na društvu že od samega začetka belim štokljam (*Ciconia ciconia*) namenjamo posebno pozornost. V letu 2021 smo opravili že 23. popis gnezditvene populacije bele štoklje v Sloveniji, ki ga bomo nadaljevali tudi v prihodnje. Bela štoklja velik del leta preživi izven Slovenije in je za njeno varstvo treba poskrbeti tudi zunaj naših meja.

V sodelovanju z Elektrom Ljubljana smo leta 2019 začeli s projektom *Leti, leti štoklja*, v sklopu katerega smo tudi letos dve mladi štoklji opremili z GPS-napravama in spremljamo njuno selitev. Tako pridobimo pomembne informacije o poteku selitve, prehranjevaliških in morebitnih nevarnostih, ki belim štokljam

grozijo zunaj naših meja. Identifikacija nevarnosti in hitro ukrepanje lahko vodita k boljšemu preživetju belih štokelj in številnih drugih ptic selivk. Tako bomo lažje skrbeli za naše krilate sosede v prihodnje.

Mladi štoklji Riki in Kiki lahko spremljate v živo na www.ptice.si.

Bird buddy: pametna ptičja krmilnica

// besedilo: Tjaša Zagoršek, foto: BirdBuddy, Franci Zidar

Kaj nastane, ko se združita strast do opazovanja ptic in tehnologija? Odgovor je preprost – Bird Buddy ali pametna ptičja krmilnica. Gre za izjemen projekt slovenske ekipe, ki je na platformi Kickstarter v manj kot 20 minutah zbrala dovolj sredstev za uspešen zagon projekta.

Bird Buddy uporabniku omogoča, da s pomočjo aplikacije na telefonu spremlja do-gajanje na krmilnici. V steni krmilnice je vgrajena kamera s fotoaparatom, mikro-fonom ter senzorjem za gibanje, ki prepozna prihod ptice na krmilnico. Kamera ptico na krmilnici fotografira in fotografijo pošlje v aplikacijo, ki s pomočjo umetne inteligence prepozna vrsto ptice in o identifikaciji obvesti uporabnika. Aplikacija pa ni namenjena samo prepoznavi ptičjih vrst, marveč lahko uporabnik fotografije shranjuje, jih ureja ter jih deli tudi z drugimi uporabniki po svetu. Bird Buddy je več kot samo pametna ptičja krmilnica. Podatki, zbrani s posameznih lokacij, nam bodo lahko o svetu ptic razkrili marsikatero zanimivost. Pomagali nam bodo odkrivati še neznane selitvene poti posameznih ptičjih vrst ter prispevali k boljšemu varstvu posameznih populacij ptic.

Da pa ptičja krmilnica ni zanimiva samo za ptice, se je ekipa lahko prepričala že v testnem obdobju, ko so po svetu poslali več kot 50 testnih krmilnic. Obiskale so jih ne samo ptice iz družine pevcev, marveč tudi iz družine vranov ter celo nekaj predstavnikov družine veveric ter mladi oposumi.

Več o naročilu pametne ptičje krmilnice Bird Buddy ter projektu lahko preberete na spletni strani www.mybirdbuddy.com.

Bird Buddy

Vzpostavitev cvetnega pasu za oprasovalce in ptice

// besedilo in foto: Ana Vaupotič

V sklopu projekta EIP VIVEK, ki ga delno financirata Evropska unija iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in Republika Slovenija iz podukrepa 16.5, smo julija na Dravsko-Ptujsko-Središkem polju opravljali aktivnosti za izboljšanje stanja biotske raznovrstnosti v kmetijski krajini. Odločili smo se za košnjo različnih tipov travnikov na Goričkem, s katerih smo pobrali zeleni mulč, ga prepeljali in raztrosili na površine v Grabah in Središču ob Dravi, ki so v lasti Jeruzalema SAT d.o.o. Ti so dele dveh njiv namenili kot poskusne ploskve za projekt VIVEK. Namen teh aktivnosti je vzpostavitev cvetnega pasu za oprasovalce in ptice ter vzpostavitev habitatnega tipa suhih travišč.

PROGRAM
RAZVOJA
PODEŽELJA

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

NJIVSKO
GRABLJIŠČE
(*Knautia arvensis*)

foto: iStock

Biocamp 2021

// besedilo: Tina Belej, foto: Tina Belej in Petra Gabrovšek

Študenti društva varstvenih biologov BIODIVA iz Kopra že več let organizirajo različne dogodke. Eden največjih je biološki tabor ali Biocamp, ki je letos potekal že desetič. Namenjen je vsem študentom biologije in sorodnih smeri, ki imajo radi terensko delo, jim le teh primanjkuje pri študiju ali preprosto radi spoznavajo nova življenjska okolja ter rastlinske in živalske vrste. Da bi spoznali čim večjo biotsko raznovrstnost Slovenije, se lokacije tabora vsako leto menjajo. Leta 2020 smo imeli srečo spoznavati floro in favno severne Slovenije in visokogorja na Zgornjem Jezerskem, letos pa popolno nasprotje, območje Slovenske Istre. Udeleženci so bili razdeljeni v skupine glede na njihove želje in zanimanje. Letos je bilo na taboru devet različnih skupin: za ptice, netopirje, metulje, kačje pastirje, dvoživke, plazilce, botaniko, naravoslovno fotografijo, ker pa smo bili tudi blizu morja, je ena skupina preučevala morske ekosisteme.

Skupno z željami članov skupin in načrta mentorjev so se uskladile lokacije terenov. Večina skupin se je odpravila v okolico Marezig, kjer je bilo organizirano tudi bivanje. Raziskovali smo okolico Vanganela in Vangannelskega jezera, dolino Dragonje, območje Kraškega roba, slovensko obalo, utrdbe, kraške zidove, stare stavbe in cerkve. Nekateri pa so se odpravili tudi v zavarovana območja, kot sta Naravni rezervat Škocjanski zatok ter Krajinski park Strunjan, seveda z dovolilnicami za opravljanje terenskega dela za namene preučevanja organizmov. Glede na način raziskovanja in skupine organizmov smo si prilagodili terenske dneve. Čeprav je vreme letos malo nagajalo, smo bili uspešni na vseh terenih. Skupno smo popisali prek 100 vrst, med katerimi smo zabeležili tudi nekatere redke ali ogrožene vrste, kot je na primer kačji pastir temni slaniščar (*Selysiotthemis nigra*).

Biocamp je izjemna izkušnja, saj imamo kot ljubitelji narave, rastlin in živali vsak dan izziv kje, kako in kdaj poiskati vrste, ki jih želimo opazovati. Tako se lahko srečamo z različnimi metodami raziskovanja v naravi in mogoče tudi drugačnimi, kot smo jih vajeni iz študijskih dni. Seveda pa ni vse v raziskovanju, saj se ob večerih tudi družimo, izmenjamo informacije in se imamo kratko malo lepo. Takšni večeri nam v teh časih veliko pomenijo. Izvemo lahko veliko novega, izmenjujemo različna mnenja in tako širimo obzorja raziskovanja. Vsako leto je zadnji večer tudi čas za zaključni piknik, ker pa je bila letos deseta obletnica Biocampa, so nas organizatorji presenetili s torto, ki smo jo kajpak z veseljem pojedli. V prihodnje vabim vse mlade raziskovalce po srcu, da se udeležijo ne samo prihodnjih Biocampov, temveč tudi drugih dogodkov, ki jih organizira društvo BIODIVA, saj je vanje vložena veliko truda in dela. Letošnja velika zahvala gre predsednici društva, Sari Strah, ter organizatorjema, Klari Kopač ter Luki Kostadinovskemu.

Sesalčki podmladek v NR Ormoške lagune

// besedilo in foto: Ana Vaupotič

Avgusta in septembra smo se v Naravnem rezervatu Ormoške lagune razveselili nekaj novih mladičkov. Bivolja čreda se je povečala za pet članov, in sicer štiri samce in eno samico, v hlevu pa se je ponici Robidi pridružila mlada ponica Malina, ki se je že lepo privadila na novi dom.

Teden mobilnosti 2021

// besedilo: **Bojana Lipej** in **Ksenija Pfeifer**, foto: **Ksenija Pfeifer**

V sodelovanju z Osnovno šolo Elvire Vatovec Prade smo 17. septembra zaznamovali Evropski teden mobilnosti 2021 z dogodkom »Peš do Škocjanskega zatoka«. Upošteva letošnji slogan »Živi zdravo. Potuj trajnostno.« se je 16 učencev osmih razredov s svojima učiteljicama od šole do naravnega rezervata odpravilo peš in pri tem opravilo čistilno akcijo s pobiranjem smeti. Le-to so nadaljevali še na območju rezervata, sledilo je likovno ustvarjanje z namenom prikaza vpliva človeka, tako pozitivnega kot negativnega, na okolje. Zavedanje o skrbi za okolje je izrednega pomena in k temu spada tudi potovanje na okolju prijazen način. Torej peš ali s kolesom. Tako skrbimo za lastno psihofizično kondicijo, saj je gibanje osnova zdravega življenja in to je, poleg zavedanja o skrbi za okolje, tudi skrb za zdravje in vitalnost. Pomembno je, da vsak posameznik spozna, da lahko vpliva tako na lastno kvaliteto življenja in zdravje kot tudi na zmanjšanje okoljske obremenitve. Dogodek je potekal s finančno podporo Mestne občine Koper.

Z aplikacijo TeachOUT spoznavamo Naravni rezervat Škocjanski zatok

// besedilo: **Polona Fritz Tomšič** in **Ksenija Pfeifer**, foto: **Ksenija Pfeifer**

Osnovna šola Elvire Vatovec Prade že vrsto let uspešno sodeluje z Naravnim rezervatom Škocjanski zatok v različnih aktivnostih in projektih. Letošnja novost je interaktivna aktivnost po učni poti s pomočjo aplikacije TeachOUT.

»Na meji med morjem in kopnim ...« Tako se začne igra, ki učenca (obiskovalca) popelje skozi Naravni rezervat Škocjanski zatok. Gre za poučno naravoslovno igro na prostem, ki je zasnovana s pomočjo aplikacije TeachOUT. Razvita je bila kot orodje za izboljšanje poučevanja, ki s sistemom CMS omogoča učiteljem, da izdelajo igro, ki jo bodo učenci igrali na pametnih telefonih ali tablicah. Naravne in kulturne znamenitosti učenci raziskujejo z uporabo mobilne tehnologije, kar ni le moderno, marveč tudi poučno in zabavno.

Učno pot Škocjanski zatok sestavlja sedem točk, na katerih se učenec spopade s skupno 17 izzivi. Eden izmed izzivov spremlja učenca vso pot skozi naravni rezervat. Od točke do točke ga vodi aplikacija s pomočjo GPS-lociranja. Obravnavane so teme iz živalskega in rastlinskega sveta ter teme s fizikalnim ozadjem (gibanje, tlak, merjenje). Na 2,2 km dolgi učni poti učenec v poldrugi uri spoznava vsebine iz biotske raznolikosti naravnega rezervata, skrbi za okolje, izobraževanje s ciljem ohranitve ekosistemov ter zavedanje pomena naravnih življenjskih okolij. Učenje naravoslovja je s pomočjo IKT-tehnologij res lahko zabavno!

Izdelovanje gnezdilnic na Grobelnem

// besedilo: **Eva Horvat**, foto: **Manja Frece**

V četrtek, 16. septembra 2021, je na Grobelnem potekala delavnica, na kateri smo izdelali 18 gnezdilnic in spoznali najpogostejše vrste ptic Grobelnega. Gnezdilnice smo izdelali po načrtih, ki jih lahko najdete na spletni strani DOPPS-a in so primerne za veliko sinico (*Parus major*), brgleza (*Sitta europaea*) in domačega vrabca (*Passer domesticus*). Narejene gnezdilnice so ali bodo udeleženci namestili na drevesa v bližini svojih oken, od koder bodo lahko opazovali, kako si ptice ogledujejo gnezdilnice, branijo novi dom, gradijo gnezda in hranijo mladiče. Takšne gnezdilnice so za ohranjanje populacij ptic zelo pomembne, saj v novejših naseljih primanjkuje starih dreves z dupli, ki bi jim sicer ponujala varen dom.

Udeleženci so gnezdilnice na delavnici izdelali sami, ob pomoči staršev in mentorjev. Vsi so bili na končne izdelke izredno ponosni, kar je razvidno tudi s skupinske fotografije. Delavnico je vodil ornitolog Tilen Basle, potekala pa je v sklopu aktivnosti Športnega in mladinskega društva Grobelno ob finančne pomoči Občine Šentjur.

Koliščarski dan

// besedilo: **Neža Kocjan**, foto: **Tilen Basle**

Ljubljanska sekcija je tudi letos sodelovala na koliščarskem dnevu. Gre za tradicionalni dogodek, ki vsako leto poteka ob ribniku Rakovnik v dolini Drage pri Igu. Letošnji, enajsti, je bil v soboto, 28. avgusta, v organizaciji Društva Fran Govekar z Iga. Osrednjo temo vsako leto spremenijo, sodelujoča društva pa pripravijo raznovrstne delavnice. Letošnjo temo »Koliščarska prehrana« smo člani DOPPS prilagodili in našo delavnico poimenovali Škurhovo kosilo. Za osrednjo temo naše delavnice smo tako izbrali skoraj izumrlega prebivalca Ljubljanskega barja, velikega škurha (*Numenius arquata*). Slednji je rabil kot osrednja vrsta, s katero smo opozarjali na slabšanje stanja kulturne krajine na Barju, ki negativno ne vpliva samo na škurha, temveč tudi na kosca (*Crex crex*) in številne druge vrste ptic, ki smo jih predstavili z mini razstavo. Otroci so se skozi igrico Škurhovo kosilo lahko vživeli v tega pernatega prebivalca Barja ter se preizkusili v nabiranju deževnikov. Poleg tega smo zanje pripravili po-barvanke ter igrico Spomin in Selitev. Za tiste nekoliko starejše pa smo imeli pripravljen izbor društvenih publikacij.

Koliščarski tabor

// besedilo: **Neža Kocjan**

Letos nas je Društvo Fran Govekar z Iga ponovno povabilo, da na njihovem vsakoletnem Koliščarskem taboru organiziramo delavnico o pticah. Tokratna delavnica je nosila naslov Od jajca do peresa, z njo pa smo otrokom z Barja podrobneje predstavili značilnosti razreda ptic, njihovo raznolikost ter osnovne skupne anatomske značilnosti. S pomočjo risb, fotografij, jajc, peres, zvočnih in video posnetkov je delavnica pritegnila pozornost otrok ter jim dala možnost vpogleda v sicer neznani svet. Obenem pa jim je

vzbudila radovednost in vprašanja so kar deževala. Govorili smo tudi o pomenu življenjskih okolij za rastline in živali ter nenazadnje tudi za nas, ljudi. Ob tem se nismo mogli izogniti negativnim posledicam kmetovanja na Ljubljanskem barju ter vplivu le tega na stanje populacij ptic. V sproščenem okolju so mladi zastavljali vprašanja, delili svoje izkušnje ter naključna opazovanja, hkrati pa so se zavedeli pomena tega, da opazujejo in spremljajo svet okoli sebe in si s tem odstrejo doslej neznana obzorja.

Fritz Hirt

// besedilo: Damijan Denac, Raffael Ayé, foto: BirdLife Switzerland

Z žalostjo smo prejeli obvestilo švicarskih kolegov, da je julija letos v 76. letu starosti preminil Fritz Hirt, eden vodilnih švicarskih naravovarstvenikov in častni član organizacije BirdLife International. Z njim nas je vezalo tesno prijateljstvo in precej simpatij, saj je bil prav on prvi predstavnik BirdLife-a, ki je obiskal DOPPS leta 1996 in nam podrobneje predstavil delovanje te zveze, katere partnerji smo želeli postati. Obiskal nas je kot član izvršilnega odbora BirdLife-partnerja iz Švice in delil z nami dragocene izkušnje. Ponovno nas je obiskal naslednje leto, ko smo prvič smeli sodelovati pri oblikovanju strategije partnerstva BirdLife. Delavnice z njim so bile nepozabne in na koncu nas je presenetil z oceno, da

smo najmlajša in najhitreje razvijajoča se ornitološka organizacija v Evropi. Takrat smo se tudi dogovorili za prevod in priredbo švicarskega priručnika *Vögel der Schweiz* (Ptice Švice). Nastala je legendarna knjižica Ptice Slovenije, mali priručnik, takrat natisnjena pod pokroviteljstvom Mobitela v izjemni nakladi 170.000 izvodov. Častni član partnerstva BirdLife International je postal leta 2013 na svetovni konferenci BirdLife-a v Ottawi. Njena cesarska visokost, japonska princesa Takamado kot častna predsednica BirdLife International, je poudarila njegovo vodilno vlogo pri preobrazbi nekdanjega ICBP (International Council for Bird Preservation, Mednarodni svet za zaščito ptic) v sodobni BirdLife. Imel je velike zasluge za začetek t.i. vzhodnoevropskega programa po padcu železne zavese in za shemo razvojne podpore »Partner to Partner«. BirdLife Švica je pod njegovim predsedstvom še posebej podpirala BirdLife na Slovaškem (SOS) in na Madžarskem (MME), pa tudi številne druge nove organizacije, celo na Kavkazu in v Srednji Aziji. V partnerstvu BirdLife International je bil nekaj let tudi član Evropskega in Globalnega komiteja.

Za ptice in varstvo narave se je začel zanimati zelo mlad in pri 16 letih postal član upravnega odbora lokalnega društva za zaščito ptic v svoji vasi Bachs blizu Züricha. Kmalu je postal predsednik in na tem položaju ostal 51 let. Bil je predsednik švicarskega odbora ICBP, ki se je razvil v BirdLife Švica. In prav on je zaposlil prvega uslužbenca švicarskega BirdLife-a, to je bil g. Werner Müller, ki ga morate poznati vsaj kot avtorja *Vögel der Schweiz*. Ena njegovih najljubših pobud pa je bil Evropski dan opazovanja ptic (Euro-Birdwatch), ki si ga je zamislil pred več kot dvajsetimi leti skupaj z drugimi partnerji BirdLife in poteka vsako leto oktobra. Navdihnil je več generacij naravovarstvenikov in bil velik pionir sodobnega varstva narave. Dediščina njegovega dela bo ostala za vselej zapisana v družini BirdLife in ohranili jo bomo v najlepšem spominu.

Ko nam narava pokaže pot

// besedilo: Pia Höfferle, foto: iStock

Izguba biotske raznovrstnosti in podnebne spremembe so največje okoljske grožnje, s katerimi se danes srečujemo. Trenutno stanje biotske raznovrstnosti v Evropi je zaskrbljujoče, saj cilji strategije njenega varstva za leto 2020 niso bili doseženi. Če želimo do leta 2030 doseči novo zastavljene cilje *Strategije biotske raznovrstnosti*, je nujno potrebnih več naložb.

Podnebne spremembe in biotska raznovrstnost so med seboj povezane in jih je treba reševati skupaj. Za reševanje tovrstnih kriz je EU v okviru Evropskega zelenega dogovora določila vrsto podnebnih in okoljskih ciljev. Za doseg te ciljev bo treba v naslednjem desetletju znatno povečati sredstva in naložbe, ki bodo namenjene reševanju te problematike. Trenutno aktualni *Načrti za okrevanje in odpornost* članic EU, med drugim tudi Slovenije, vključujejo majhno količino sredstev za obnovo biotske raznovrstnosti. V nekaterih primerih so vključeni tudi ukrepi, ki ji škodujejo, kot so na primer novi namakalni sistemi in večji projekti upravljanja voda. Izvedba takšnih projektov lahko zaradi sprememb vodnega režima in poseganja v priobalni prostor znatno vpliva na ekosisteme. Na spodnji povezavi si lahko ogledate poročilo (v angleščini), ki ga je skupaj s fundacijo EuroNatur pripravila mreža CEE Bankwaitech Network. Prikazuje študije primerov uspešnih projektov obnove in ohranjanja biotske raznovrstnosti ter ukrepov za prilagajanje podnebnju in blažitvi podnebnih sprememb v Evropi. Ti primeri so namenjeni ozaveščanju o številnih načinih, kako je narava lahko ključni del obnove našega gospodarstva, ki nam prinese številne gospodarske, socialne in zdravstvene koristi.

Pismo evropskim poslancem za zaščito naših gozdov

// besedilo: Pia Höfferle, foto: Tomi Trilar

Evropska Komisija je 14. julija 2021 objavila revizijo *Direktive o spodbujanju uporabe energije iz obnovljivih virov* (EU 2018/2001, z dne 11. decembra 2018), v kateri so predstavljene ambicije in cilji za uresničitev novega podnebne cilja do leta 2030. Aktualna revizija Direktive še naprej spodbuja izkoriščanje gozdnega lesa v elektrarnah. Ta podatek je izjemno zaskrbljujoč, kajti kar polovico lesa, posekanega na območju EU, pokurijo za pridobivanje energije. To znatno prispeva k uničevanju gozdov ter izgubi biotske raznovrstnosti in ekosistemov. Stanje populacij nekaterih zavarovanih in ogroženih gozdnih vrst ptic, ki so vezane na starejše gozdne sestoje z višjo zalogo lesne mase na območjih Natura 2000 v Sloveniji, kaže na to, da trenutna praksa gospodarjenja z gozdom neugodno vpliva na številčnost

in razširjenost vrst. Nedavni dokazi znanstvenikov nakazujejo tudi na to, da spodbujanje uporabe gozdne biomase kot obnovljivega vira povečuje emisije toplogrednih plinov. Sežiganje lesa je največji vir onesnaževanja v EU. V Sloveniji k onesnaževanju v znatnem deležu prispevajo mala kurišča, med katerimi prevladujejo kurilne naprave na les. Ta so v letu 2018 k skupnim izpustom delcev PM10 na nivoju države prispevala 58 %, k skupnim izpustom delcev PM2,5 pa kar 70 %.

Kot zastopniki interesa narave in okolja smo se zato s pismom podpore obrnili na slovenske predstavnike Evropskega parlamenta, da nam s skupnimi močmi pomagajo zaščititi gozdove, podnebje, biotsko raznovrstnost in zdravje.

Kdor želi prebrati pismo podpore, naj odpre priloženo povezavo.

V boju za preživetje divje grlice

// besedilo: Urša Gajšek, foto: Miha Krofel

V Evropi je populacija divje grlice (*Streptopelia turtur*) od leta 1980 doživela strm upad. Upada tudi globalno, zato je od leta 2015 uvrščena med ranljive vrste. Vzrokov za to je več, med njimi uničevanje gnezditvenega življenjskega okolja zaradi intenziviranja kmetijstva (izsekavanje grmišč in mejic) in pomanjkanje hrane zaradi splošno razširjene uporabe herbicidov. Med golobi je divja grlica edina trans-saharska selivka, zato so zanjo pomembne tudi ugodne razmere na prezimovališčih in selitvi, kjer ima lov zelo močan negativen vpliv.

V letu 2018 je Evropska komisija razvila mednarodni akcijski načrt varovanja divje grlice. Predlagala je, da se lov na divje grlice prepove za vsaj štiri leta in s tem omogoči, da si populacija opomore. Lov je bil namreč dovoljen kar v desetih članicah Evropske unije, lovili so jih tudi v Bosni in Hercegovini, Črni gori, severni Makedoniji, Srbiji, Turčiji in Ukrajini. Francija, Portugalska in Španija so se že odzvale in prepovedale lov v lovni sezoni

DIVJA GRLICA
(*Streptopelia turtur*)

2021–2022. Njihovemu vzoru so sledili tudi v Izraelu. vzdolž centralno-vzhodne selitvene poti se zaradi pomanjkanja podatkov le predvideva, da je lovni pritisk visok, zato so tukaj predlagali zmanjšanje ulova za 50 %. Večina držav je sledila priporočilom.

Poleg zakonitega pa je treba preprečevati tudi nezakoniti lov! Upajmo, da bodo ukrepi in zavedanje o ogroženosti vrste pomagali, da si populacija divje grlice kmalu opomore.

Komatna priba v Škocjanskem zatoku

// besedilo: Domen Stanič, foto: Bojan Škerjanc

V začetku avgusta smo bili v Škocjanskem zatoku priča izjemnemu dogodku. V četrtek, 5. avgusta 2021, je obiskovalec Miroslav Repar opazil in fotografiral nenavadno ptico, ki se je hranila v nizki travi na območju sladkovodnega močvirja. Fotografije so takoj

zaokrožile po spletu in izkazalo se je, da gre za zelo redko vrsto pribe (*Vanellus cinereus*), ki še nima uradnega slovenskega imena. Začasno smo jo poimenovali komatna priba (v angleščini Grey-headed Lapwing). Opazovanje je izjemno, saj je prvi podatek te vrste za Slovenijo in le tretji podatek za zahodno Palearktiko, tj. regijo, ki zaobjema Evropo, severno Afriko ter severni in srednji del Arabskega polotoka. Komatna priba prihaja z Daljnega vzhoda, kjer gnezdi na severovzhodu Kitajske in na Japonskem, prezimuje pa na celinskem delu Jugovzhodne Azije. Vrsta si za gnezditveno življenjsko okolje izbira robove močvirij, poplavljenе travnike in riževa polja, medtem ko se zunaj gnezditve pojavlja tudi na bolj suhih travnikih in v kmetijski krajini. Najbolj zahodno sega njeno zimsko območje razširjenosti v severno Indijo, posledično pa je njeno pojavljanje v Evropi malo verjetno. Ne glede na to je bila vrsta leta 2018 že opazovana v Turčiji, leta 2019 pa na Norveškem, Švedskem in Nizozemskem. Ker je pri podatku iz leta 2019 šlo za isti osebek v treh različnih državah, je opazovanje iz Škocjanskega zatoka pravzaprav le tretji podatek za zahodno Palearktiko. Seveda ne moremo izključiti možnosti, da je priba iz Škocjanskega zatoka prav tista, ki se je že leta 2019 potepala po Evropi. Ta izjemna redkost, ki je bila pri nas zabeležena med 5. in 9. avgustom 2021, je v rezervat privabila mnogo radovednih ornitologov iz vse Slovenije, največ pa iz tujine. Obiskali so nas predvsem sosede iz Italije, Avstrije in z Madžarske, nekateri pa so na ogled pribe prileteli celo iz Romunije! Skupno smo ocenili med 80 in 100 ljudi, ki so v Škocjanski zatok prišli izključno zato, da bi uzrli to redko vrsto z Daljnega vzhoda.

Novi zaposleni na DOPPS

// besedilo: Damijan Denac, foto: osebni arhiv

Operativno delo v Naravnem rezervatu Ormoške lagune je junija letos prevzela Ana Vaupotič. Po poklicu je diplomirana biologinja, zaključuje magistriraj iz biologije in ekologije, v preteklosti pa je z nami že sodelovala kot prostovoljka. Ima izkušnje pri izobraževanju mladih, zato je takoj prevzela številna vodenja v rezervatu. V prostem času se že dolgo ukvarja s konji in ima opravljeno nacionalno poklicno kvalifikacijo kot strokovni sodelavec za konjerejo in konjeništvu. Tudi te njene izkušnje so izredno pomembne v Ormoških lagunah – na območju je namreč čez 40 glav živine. Odlično se znajde pri različnih tehničnih opravilih, denimo upravljanju z bazeni, kjer skrbi za regulacijo gladine vode kot osnovnem orodju upravljanja z življenjskimi okolji. Torej, ne bodite presenečeni, če naslednjič v Ormoških lagunah na štirikolesniku ali traktorju uzrete simpatično punco z daljnogledom. To ni fatamorgana, ampak naša Ana, ki se je v minulih mesecih izkazala nad vsemi pričakovanji. Veseli nas, da se je odločila za to delo, ki bi ga kdo zastarelih pogledov morda sicer označil kot značilno »moško«. S preživelim tabuji mora opraviti predvsem lokalno okolje. Pozoren obiskovalec v rezervatu že vidi učinek »ženske roke«.

Urša Gajšek je magistrica biologije in ekologije z naravovarstvom. Prevzela je urejanje socialnih medijev, e-novic in delo z mediji, prav tako sodeluje pri naravovarstveni kampanji v okviru projekta Varuhi naravnih gozdov, s čimer ima izkušnje. Magistrirala je iz populacijske dinamike bele štorke (*Ciconia ciconia*) in problematike gnezdenja na srednjenapetostnih daljnovodih. Z nami je v preteklosti že sodelovala kot prostovoljka pri različnih popisih. Od julija, ko je pričela z delom, se je hitro vključila v kolektiv in temeljito prevzela več nalog, ki jim v preteklosti žal nismo mogli posvetiti toliko pozornosti, kot bi si želeli. Obema želimo uspešno delo!

The global Partnership for nature and people

 ADN	 Argentina	 Armenia	 Australia	 Austria	 Azerbaijan	 Bahamas	 Bahrain	 Belarus	 Belgium	 Belgium	 Bhutan	 Belize	 Bolivia	 Botswana	 Brazil
 Bulgaria	 Burkina Faso	 Burundi	 Cameroon	 Canada	 Canada	 Chile	 Cook Islands	 Cote d'Ivoire	 Croatia	 Cuba	 Cyprus	 Czech Republic	 Denmark	 Djibouti	 Dominican Republic
 Ecuador	 Egypt	 El Salvador	 Estonia	 Ethiopia	 Falkland Islands (Malvinas)	 Faroe Islands	 Fiji	 Finland	 France	 French Polynesia	 Germany	 Ghana	 Gibraltar	 Greece	 Hong Kong
 Hungary	 Iceland	 India	 Indonesia	 Iraq	 Ireland	 Israel	 Italy	 Japan	 Jordan	 Kazakhstan	 Kenya	 Kuwait	 Kyrgyzstan	 Latvia	 Lebanon
 Lithuania	 Liberia	 Liechtenstein	 Luxembourg	 Macedonia	 Madagascar	 Malawi	 Malaysia	 Malta	 Mauritania	 Mauritius	 Mexico	 Morocco	 Myanmar	 Nepal	 Netherlands
 New Zealand	 Nigeria	 Norway	 Palau	 Panama	 Paraguay	 Peru	 Philippines	 Poland	 Portugal	 Puerto Rico	 Qatar	 Romania	 Saudi Arabia	 Serbia	 Sierra Leone
 Singapore	 Slovakia	 Slovenia	 South Africa	 Spain	 Switzerland	 Sweden	 Syria	 Taiwan	 Thailand	 Tunisia	 Turkey	 Uganda	 Ukraine	 United Kingdom	 USA
 Uzbekistan	 Zambia	 Zimbabwe													

